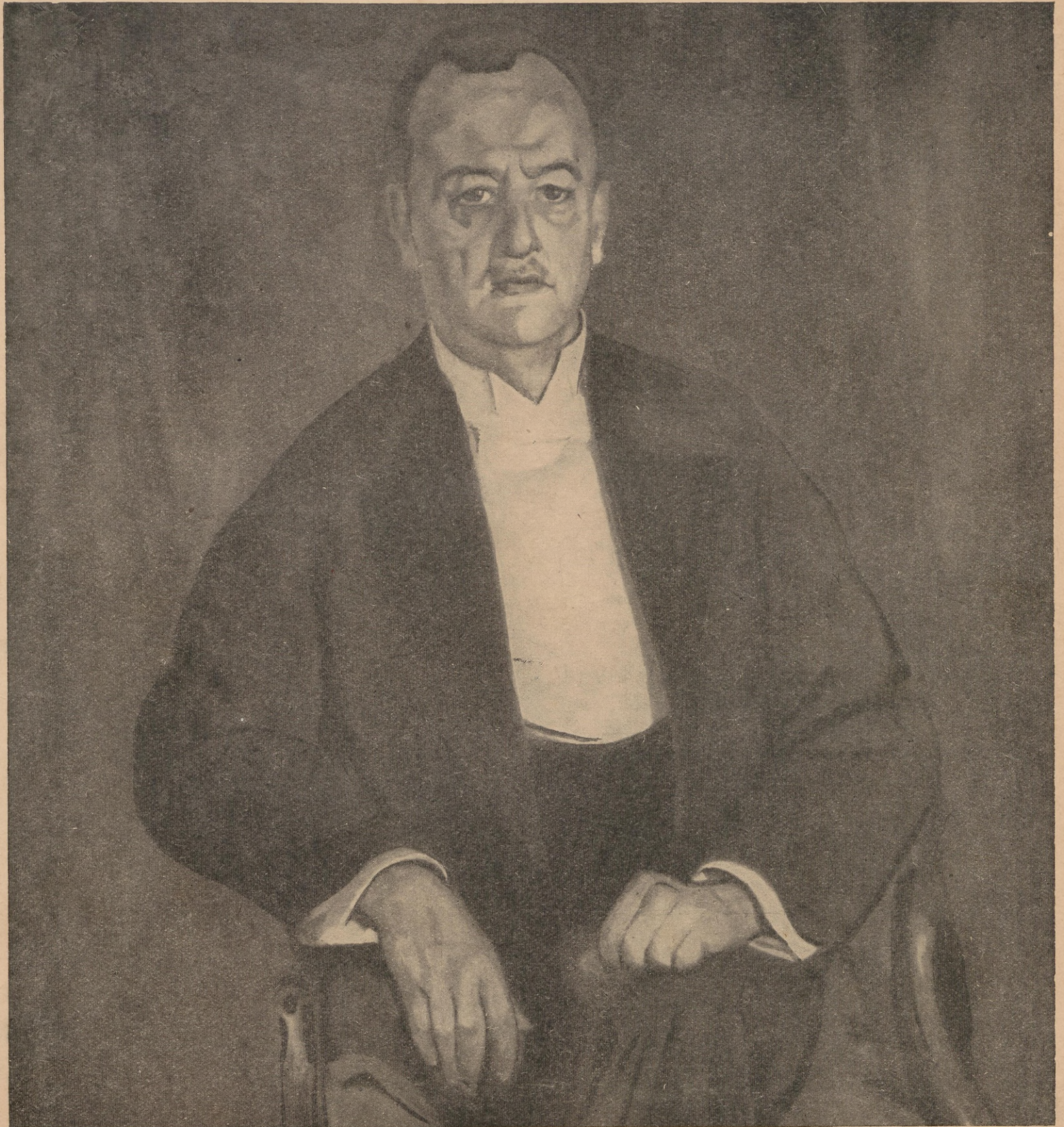


TÄNÄPÄEV



NR 9 SEPTEMBER 1936

Aktsiaselts

A. Le Coq

õlletehas



KANGEÕLLED

GLADIAATORJA

TÕMMUHIID

ON ÕLLETÖÖSTUSE
TIPPSAAVUTUSED!

A. LE COQ

Tarvitage ainult meie

õllesid ja karastusjooke

Tartu näitusel käijad! Külastage

M. Jänese suuräri

ASUT. 1899. A.

vanimat, suurimat ja kõige täielikumat
riidekaubaladu Eestis.

LAOS ON SUURES
VALIKUS SAADA:

Igasuguseid **riidekaupu**: villaseid, siidi- ja puuvillaseid riideid;
kangalõime ja **villast lõnga** kõigis värves ja jämeduses;
valmisriideid: oma töökojas viimase moe järgi valmistatud
naiste ja meeste sügise- ja talvemanteleid ja palituid, ülikondi
ja pükse.

MÜÜK SUUREL JA
VÄIKSEL ARVUL

M. JÄNESE SUURÄRI

Tartus, Kaubahoovis nr. 9-10-11-12. Kõnetr. 5-91

Ar 935/936P

Tänapäev

EESTI

TÄNAPÄEV

NR. 9

SEPTEMBER 1936

II AASTAKAIK

K. Konik: Ajaloolised ja ajaloota ajajärgud
M. Päss: Jüri Vilms ja Konstantin Konik
Ed. Laaman: Prof. K. Konik inimesena
J. Tõnisson: Konstantin Konik
A. Hanko: K. Koniku julgus
I. Raamot: K. Konikuga vanglas
J. Kukk: Mälestusi K. Konikust Päästekomitee tegevuse ajal
Jänkimees: Suits ja praad
E. R.: Liiklemisõnnetused
A. H. Tammsaare: Vastuoksusi
R.: Elva — puhkepaik maa südames
A. Annist: Muljeid Venest
Romulus: Siklinaine

A.: Maapagulased ja põrandaalune poliitika
Nemo: Nädalalõpp
K. Ehrman: Pärnu kirjanduslik fotomontaaž
O. Luts: Sügis (järg)
R. Kangro-Pool: Vanemuise kunstitempli 30. a. juubel
B. Linde: Rumeenia tänapäev
J. Vahtra: Kunstikroonika
Ev. A.: Tori põrgu
A. Rannit: Lõpp
A. Masing: Lugu Ugariti linna ja Amurru maa ülemprohvetist
Kirjandus
Kaas: Prof. Konik N. Triigi värvilise maali järgi

Vesiroosid Madisepäeva lahingu — Navesti (Pala) jõel, Pilistveres

Foto Vain



AJALOOLISED JA AJALOOTA AJAJÄRGUD

Paljud mõtlejad ja teadlased jagavad inimsoo elu kahte ajajärku, ajaloolisse ja ajaloota ajajärku. Esimeses sünnib kõik, mis viib inimsoo elu edasi, ühe sõnaga toimub kogu areng, nii teaduse, kunsti, kirjanduse, muusika jne. alal. Teises valitseb enamvähem vaikus ning toimuvad ainult üksikud nipped-näpped endiste elualade parandamise mõttes. Õnneks on ajaloolised ajajärgud pikemad kui ajaloota ajajärgud.

Näiteks võib tuua Rooma ajalugu. Vana Room, kus linna selgrooks oli Rooma kodanik ja kus linna valitsesid valitud senaatorid, oli selle linna kõige hiilgavamaks ajalooliseks ajajärguks. Sinna kogunesid kirjanikud, kunstnikud, arhitektid jne. Sinna veeti kokku kogu tolleaegselt Euroopast ja Põhja-Aafrikast vilja ja igasuguseid tarbeaineid. Sinna kogunesid suured varandused, säääl kerkisid üles marmorist lossid ja teised ehitised. Säääl oli kõike saada, mis vajalik. Järgneval keisrite ajajärgul oli võib-olla küll rohkem hiilgust, kuid järele jäi sellest väga vähe. Maa oli laastatud ja rahvast tühi ning kõikjal valitses puudus.

Möödunud aastasajal ja eriti praeguse sajandi alul liikus Euroopa elu intensiivselt ajaloolises ajajärgus. Suured ja tähtsad leiud iseäranis loodusteaduse alal möödunud aastasaja viimasel kolmandikul tõid enesega kaasa igal pool suure arengu ja paljudele elualadele tõid hoopis uusi vaateid ja seisukohti. Sellega arusaadavalt käisid kaasas leiud ka teistel teadusaladel ja tehnika, eriti käesoleva sajandi alul tõi meile otse uskumata uudiseid.

Maaailmasõjast alates see suur ajalooline ajajärk jäi soiku. Ma ei saa siin üksikasjadesse tungida, vaid pean üldjoontega leppima. Seisund on praegu niisugune, et Venemaal hakatakse jõudma arusaamisele, et kommunismiga senisel kujul edasi ei saa. Seepärast tuleb üle minna demokraatlik-parlamentarsele korrale, mis kindlasti ei jäta avaldamata suurt mõju kogu Euroopale ja saab enesega kaasa tooma suuri muudatusi Euroopa riikide vahelkordades. Näib nii, et Venemaa ajaloota ajajärgust astub jällegi ajaloolisse, ja seda peame meie jälgima, ühtlasi püüdes ellu kutsuda parimaid sõprussidemeid.

Itaalia ja Saksamaa, kes praegust Poolat veavad nõõri otsas, on arusaadavalt väga võõrastatud Venemaa poliitilise kursi muutusest. Need kolm riiki näivad olevat Euroopa rahutuse pesadeks. Ka Prantsusmaal pääle Maaailmasõda Itaalia fašismi eeskujul hakkasid intensiivselt tegutsema rojalistid ehk teise nimega tuleristlased, milline tegevus siin esile kutsus kõige ägedama vastutegevuse pahempoolsete äärmuste poolt. See nähtus pole Prantsusmaale mitte kasulik. Äärmused, olgu nad pahem- või parempoolsed, ei ole seni inim-

konna elus loonud midagi, mis oleks olnud jäädav. Nad toovad enesega kaasa alatise ärevuse, mis ei võimalda inimesele olla tegev positiivselt. Ka Inglismaa poliitika ei näi viimasel ajal olevat enam nii stabiilne kui seniajani. Kuid sellegipärast ei ole arvata, et vanal parlamendimaal äärmused võiksid mängida tähelepanuväärset osa.

Mida meie aga praegu sakslaste eeskujul kõikide Euroopa rahvaste juures näeme, on palavikuline relvastumine. Relvastumine alati toob lähedale sõja. Ainult targutajad võivad ütelda, et sõjad iialgi ei kao, see jätab mulje, nagu sooviksid nad inimese igavesti metsinimeseks jäämist. Sõjad ei ole kunagi ega kuskil enesega kaasa toonud inimsoo ajaloolisi ajajärke, küll aga ajaloota ajajärke, nagu meie seda näeme pääle Maaailmasõda Euroopas.

Ka meie oleme koos Kesk-Euroopaga ajaloota ajajärgus. Tundub, et inimesel puudub praegu aeg süvenemiseks iseenesesse ja oma tegevusse. Ei küsita, kas inimene aja jooksul selletõttu ei kujune pääliskaudseks ja alaväärtuslikuks kodanikuks. Elatakse rohkem või vähem momendile ja tulevik näib olevat vähema tähtsusega. Toon ainult mõned näited sellest tegevusest, millega saadetakse mööda üks päev teise järele. Näiteks on täna päevakorral lasterikaste emade toimine supiga, homme on naiskongress iganenud ja tüütavate kõnedega, tunahomme aetakse kokku mitusada inimest igavale teeõhtule. Siis antakse õpetust selle kohta, kas talude aknaalustel peenardel ja akendel on lilled õieti valitud; siis toimuvad tuletõrjajate ja teiste organisatsioonide paraadmarsid ja rongikäigud, teinekord lippudega, mis tuletavad meelde vanu veneaegseid sitsirätikuid. Edasi sagedased kutsealaliste esindajate nõupidamised, millede tulemustest on vähe kuulda, hõinukongressid jne. Viimase koosviibimise puhul on üks Tartu Ülikooli professor „Üliõpilaslehes“ maha saanud nõudmisega, et mingil tingimusel ei tohi nendel koosviibimistel ajada poliitikat, kuna see hõimlasi üksteisest lahutavat. Tema arusaamise järele need perioodilised koosviibimised vist peavad olema ühiseks kohvijoomiseks ja koogisöömiseks. Teiste arusaamise järele hõimlased aga tulevad kokku selleks, et ühiselt arutada küsimust, kuidas parandada oma elujärge ning mitte maha jääda teistest rahvastest. Elu aga ongi poliitika. Kõik see on tunnistuseks, et ka meie elame nagu muugi Euroopa praegu ajaloota ajajärgul.

Ma ei saa lahti tundest, et meie lugupeetud Riigivanem härra K. Päts oli siis suurem mees, kui ta löi riigi, ilma et teda oleksid ümbritsenud tosinad meelitajaid. Siis ütlesid mitmed tegelased, et ega ometi pääga läbi seinu ei saa joosta. Praegu

Jüri Vilms ja Konstantin Konik

Päästekomitee ajaloolisest triumviraadist varises 3. augustil k. a. Jüri Vilmsi järele Konstantin Konik. Endistes tööerakonna asutajates, kahes suures päästekomiteelases Jüri Vilmsis ja Konstantin Konikus märgitagu sama hästi ühiseid kui ka lahutavaid jooni.

Jüri Vilms oli temperamentne, spontaanne iseloom, töömees väsimatu tahtevõime ja energiaga. Sealjuures oli Jüri Vilms vaateavar, taotlev üldrahvuslikke sihte, sotsialismi kalduva orientatsiooniga, mis oma teravusega oli juhitud otse vene survevõimude ja kroonitud absolutismi vastu. 1908. a. suvel Jüri Vilmsi juures korraldatud läbiotsimistel leidsid vene sandarmid Lui Oleski nimega markeeritud Trotski tähtsuseta brošüürikesed, mis põhjustas omakordselt end. Liivimaa kuberm. sandarmivalitsusel korraldada läbiotsimist Lui Oleski juures. Nüüdne poliitiline tänapäev on isikliselt ja oludelt paljugi muutunud: kadunud on vene tsaarikroon, selle kandjad, aga sama hästi ka selle vastu võitlejad, nagu Vilms ja Olesk, kuna brošüürikesed ja lugematute pahanduste autorist Trotskist on saanud järjekorraliselt poliitiline maapagulane.

Jüri Vilmsi seltskondlik ja poliitiline tegevus ei kestnud kaua. See oli aga täis sisemist pinevust, mõeldes peamiselt „punaste aastate“ järellainetustel ja maailmasõja ning vene revolutsiooni erakorralistes keeristes. Seistes lähedal „Noor-Eestile“ omasid Jüri Vilmsi artiklid „Vaba Sõna“ veergudel väljapaistva esikoha. Kõigis tähtsamates omaaegsetes päevaküsimustes, nagu maailmasõja päevil Eesti rahvuslike pataljonide asutamine Läti pataljonide eeskujul, keeleuuenduse, rahvusautonoomia, või ka karskustöö alal seisukoha võtmises astus Jüri Vilms välja ägeda vastasena „Postimehele“ ja selle ümber kogunenud ringkonnale. Vene revolutsiooni lahtipuhkemisel oli Jüri Vilms üks neid, kes nõudis end. Eesti kubermangude liitumist Põhja-Liivimaaga rahvusühiseks Eestiks. Jüri Vilms tuli võitjana, kuigi Tartu tegelased soovisid Põhja-Liivimaast separaatset administratiivset eriuksust, mille pealinnaks oleks olnud Tartu.

Seal, kus Jüri Vilms oli nagu kiirgav meteoar, ootamatult lõkkele lööv ja enneaegselt kustuv hämarusse omaenese palangulistes leekides, oli Konstantin Konik nagu mingi helkiv kinnistäht, valgustades püsiv-rah-

likult oma teerada. Juba üliõpilasaegadest oli Konstantin Konikul omane hindamiste erandlik sirgjoon. Radikaalne veendumustes, kuigi Jüri Vilmsist isikupäraselt erinev, vastamisi jumalaga ja vastamisi inimestega — oli Konstantin Konik omaaegne väljapaistvamaid tööerakondlasi. Veebruaris 1918. a. oli Konstantin Konik üks kuulsusrikkast kolmest, kes moodustas koos Jüri Vilmsi ja Konstantin Pätsiga Eesti Päästekomitee ja kelle vastutavat allkirja kannab Eesti riikliku iseseisvuse väljakuulutamise ajalooline manifest.

Siirdudes õppetööle Tartu ülikooli juurde, taandus Konstantin Konik mõneks ajaks tegeliku poliitika väljalt. Meie noore ülikooli teadusliku töö korraldamises, sihtjoonte rajamises ja juhtimises oli Konstantin Konikul ütelda kaaluv sõna kauaaegse teaduskonna juhina ja ülikoolivalitsuse liikmena. Valitud viimase riigikogu liikmeks tööerakonna nimekirja järgi, töötas Konstantin Konik haridusministrina J. Tõnissoni valitsuses. Vabadussõjalaste järsk tõus sisepoliitikas ja nende põhi-seaduse läbimine rahvahäletusel J. Tõnissoni valitsuse päevil, mis tõi enesega kaasa parlamendi dekadentsi, mõjus depressiivselt Konstantin Konikusse. Ta võtab mehiselt vastu isikulised saatusrasked perekondlikud kaotused, elades kibestununa Tartus ja lähenedes orientatsioonilt J. Tõnissonile: — hostes vulnerali confratres sunt. Tema poliitiliseks usutunnistuseks ja päranduseks oli demokraatia ja parlamendi kaitse, kellen tundsime Konstantin Konikut kuni ta viimse hingetõmbeni.

Kui Caesaril surma puhul kinnitasid roomlased, et Caesarile ongi sobiv ainult seistes surra, siis on see enne kõike maksev meie esimese kohtuministri, päästekomiteelase ja suure riigimehe Jüri Vilmsi kohta: tabas teda ju seinä ääre asetatuna, märtrina saksa okupantide äraandlik ja julm mõrtsukakuul. Aga — Caesarem liiet stantem mori — on maskev ka Jüri Vilmsi paari-mehe, hiljuti varisenud teise päästekomiteelase, väljapaistva poliitikategelase ja ülikooli professori Konstantin Koniku kohta, kes suri töö juures, olles vaevu jõudnud lõpule viia oma läkitusartikli, mille lugejad leiavad käeshoitavas „Tänapäevas“. —

M. Päss

aga võib inimeste meelsust ja maailmavaadet osta mõnesaja krooni eest. Ei saa ütelda, et meil praegu valitseks vaikus. Pealinnas ehitatakse ilusaid maju, kuid on tunne, et ei ole tarvilist hinge ehitajate ja majade üleskerkimise vahel. See mõiste, mis meid kandis riigi loomise ajal, nimelt idealism, on nüüd isegi muutunud naeruväärseks. Võib-olla et ma eksin oma vaadetes, kuid ma näen siin süiski palju tõtt. Nooruse idealism viis

meie sõja võidule ja seesama idealistlik noorus oli peaaesjalikult see, kes püsima jäi Saksa-Prantsuse frondil. Kõik teised katsusid kiirelt jalga lasta. Minu arusaamise järele ei saa meie ilma idealismita kuigi kaugele ja kõik, kes teisiti mõtleavad, on pealiskaudsed targutajad. Sellepärast ma soovin, et ei kaoks, vaid veel rohkem süveneks see vaim, mis neid kandis Eesti riigi loomisel.

Tartus, 3. VIII 1936. a. K. Konik

PROF. K. KONIK INIMESENA

Kareda koore all — kuldne süda, sünge ilme taga — määratu temperament ja elutahe. See oli prof. K. Konik, nagu mina teda tundsin.

Ta ise jutustas, kuidas tal aastas 300 pimesoole löikust tulnud teha. Iga äripäev üks löikus. Inimest löigata — see pidi tal siis kõige igapäevasem asi olema. Ja tema graniitselt-tüsed, otse parunliku väljanägemise järgi võisid teda esimese pilguga pidadagi loodud kirurgiks.

Aga see kare välimus pettis. Kui talle lähemale jõudsid — see ei olnud kerge, sest eestlase tavaline kinnisus kõige suhtes, mis puutub isiklikesse tunnetesse, oli temas veel erakordistatud — siis leidsid temas veel teise isiku, otse vastupidise sellele, mida harilikult löikajaga ühendame. Selle poolest oli tal sarnasust tema kadunud sõbra Lui Oleskiga: kare koor oli enesekaitse. Ja selle taga aimasid probleeme, millede üle ainult harva valgus juhtus väljatama. Jah, hoolimata oma välistest jõulisest terviklusest oli ka prof. Konik oma sisemiselt inimeselt — problemaatiline tüüp oma elutraagikalt, üks neist inimestest, kelle saatus seda sügavamalt haarab, mida lähemalt seda oled näinud.

Esimese aimu sain ma sellest, kui prof. Konik mulle jutustas Lui Oleski eriskummalise iseloomu kujunemisest, missuguste raskete välimiste ja siseimiste teguritega see seletatav. See analüüs sündis nii sügava osavõtu ja sisseelamisega, et ma üllatatud olin. Kirurgi asemel nägin äkki psühholoogi, koguni seda, mida kutsutakse — sügavpsühholoogiks. Üks kahest: kas pidid ses kirurgis tõesti nii sügavad psühholoogilised eriteadmised peituma või pidi siin leiduma hingesugulust.

Tema sõprus L. Oleskiga paistis vahel otse liigutav, eriti rahaasjus. Kuigi Olesk oli suure praksisega kuulus advokaat ja kuuldavasti päris suure talu, oli tema boheemlase iseloomu juures tal rahaasjadega sagedasti raskusi. Ja siis oli K. Konik endastmõistetavalt — L. Oleski kassa — krediitkassa muidugi. Rahaasjaks oli Konikul õnelikum käsi — tal oli kirurgi täpsust. Kui raha lugesi, tegi seda saksa keeles — see oli tal luus ja lihas vanema põlve eesti haritlase saksa hariduse tõttu.

Ei joonud. Ühest juhusest jutustas, kus nähtavasti veidi krillis pidi olnud olema. Üliõpilasena, kui „Vanemuises“ mängiti vana hea aja armast ja haledat „Jenovevat“, oli ühes Menningi ja teiste kaasvõitlejatega kõige haledamal hetkel, tsilindrid peas, äkki hanereas marssinud üle lava. Mis haledust harrastava publiku hirmsasti olevat ära pahandanud.

Kareda ilme juures — äärmine õiglus — see joon ühendas Konikut tema äia M. Martnaga. Kui kedagi juhtus haavama, siis kannatas ise selle all kõige rohkem.

Väga julge iseloom — see oli ka, miks ta ühel Eesti ajaloo saatuslikumal hetkel sattus Eesti Päästekomiteesse. Ei kokkunud iial tagasi ei füüsiliselt ega kõlbliselt. Ja hindas ka väga julgust ja õiglust. Kui märkas, et keegi tõtt ei räägi, siis oli see tema silmis kohe kõik kaotanud.

Kahte hetke mäletan, kus temasse sügavamale võis näha. Üks oli, kui ta mulle teatas oma esimese naise löikusest, et sellele leiti vähk väga arenenud järgus. Kõige inimlikum, ütles ta vaikse, iseäralikult kõlava häälega, oleks olnud talle kloformi edasi anda, kuni ta enam ei ärkaks.

Sedasama tema iseäralikult kõlavat häält kuulsin Piliistveres, kui ta ütles järelehüüet kadunud Jüri Vilmsi haul.

See tema lüürilikkus ei olnud sentimentaalsus. See oli paljukannatanud, kuid murdumata inimhinge vastukaja elutraagikale.

Ja see stoik varjas endas määratu tagavara elujanu. Tema õigluse fanatismi ja idealismi kõrval oli see peategur, mis teda poliitikasse tõi. Kuni viimase ajani lugesi palju poliitilist kirjandust ja huvitus jooksvast poliitikaelust. Meie 1933. a. kriiside aegu otse põles poliitika heitlustes. Oli kord riigivanema kandidaadiks, siis J. Tõnissoni kabinetis haridusministriks. Lootis kõigest hingest 1933. a. oktoobri rahvahääletuse vastast võitlust läbi võidelda. See vapustus oli võib-olla üheks põhjuseks peatsele halvatusesele.

Lasteta lesena oli suur laste sõber. Vestiväl võis lähedas perekonnas tundide kaupa lastega kaarte mängida — peaaegu enam hasardis kui lapsed.

Halvatuse järel võttis kogu oma määratu tahtejõu kokku, et kõik teha paranemiseks: harjutusi, liigutusi, jalutusi, mis aga vähegi suutis. Jalutas igapäev 5 km aias ja lootis 1935. sügiseks juba välja pääseda. Siis aga sai külmetusest gripi, mis lõi südamesse. Hakkas sellest uuesti nähtavalt paranema, laskis kohendada korterit, pookida raamatuid, dikteeris oma mälestusi, milledega kuuldavasti oli jõudnud kuni Vene-Jaapani sõjani; tegi plaane, kuigi südame nõrgenemisest arst järeldas, et see suvi saab olema viimane. Võttis veel ette sõprade saatel 100-kilomeetrilise ringsõidu Lõuna-Eestis, Pühajärvel. See oli ta viimne rõõm. Silmad olid säranud sealt tulles. Siis, täie teadvuse juures lahkus ta äkitselt.

See oli elu, mis oli olnud — võitlus viimase hetkeni.

Ed. Laaman

Konstantin Konik

Mees täis ürgset jõuküllust ja kangust



Prof. Konik Maarjamõisa haavakliiniku aias

Sellejärele kui Konstantin Konikut 1933. a. sügisel ülepingutuse tagajärjel Vabariigi Valitsuse töös ja rahvahääletuse-võitluses Eesti demokraatliku riigikorra eest oli tabanud parema külje osaline halvatus, võisid eemalseisjad arvata, et tema on nüüd murtud mees. Kes aga ligemalt võis tähele panna, kuidas professor Konik kogu aeg otse üliinimliku tahtepingega päevast päeva edukalt jätkas harjutusi parema käe ja jala musklite uuestiarendamiseks, see pidi temaga jagama lootust, et temal läheb korda tagasi võita tervist ja jõudu.

Seda vapustavamalt mõjus nüüd meisse teade professor Koniku äkilisest lahkumisest. Hoolimata tahtekangest vastupanust on tema võitluses ometi murdunud.

Konstantin Konik oli sündinud võitleja, täis ürgjõudu.

Juba ülikooli tulles paistis tema Eesti Üliõpilaste Seltsis nooremate andekate kaasvõitlejate hulgast silma erakordse jõukülluse poolest.

Siin koondas tema oma suure jõu esijoones õppetööle ja enesearendusele. Kus tema aga muidu üliõpilaselus sekka löi, sääl oli Kosti Konik oma olemises täis hoogu hoolimatuseni.

Noore arstina Lõuna-Venemaal lühemat aega vabrikuarsti ülesandeid täites, välismaal reisis ja hiljem Odessas haigemaja arstina teaduslikult edasi töötades laiendas Konstantin Konik oma silmaringi ka väljaspool oma kutseala. — Venemaa noorema haritlaspõlve keskel maadvõtnud radikaalpoliitiline elevus haaras ka teda. Kui tema teadliku töö jätkamiseks tagasi pöördus Tartu ülikooli haavakliiniku assistendi kohale, oli temast saanud poliitiliselt mõtleval mees, kes häälestatud radikaalselt.

Nii oli nagu iseendast mõistetav, et Konstantin Konik oma kodulinnas Tartus juba esimese vene revolutsiooni eelses poliitilises õhkkonnas suurt aktiivsust ilmutas. Tema oli üks esimestest noorematest, kes Eesti demokraatliku eduerakonna loomisel hoogsalt kaasa löid ja teisi kaasa kiskusid.

Meil oli läinud korda Tartu kokku kutsuda üle-eestilist rahvaasemikkude kongressi. Kõigilt Eesti linnadelt, alevitelt, valdadelt; kõigilt põlumeeste- ja haridusseltsidelt ning muudelt seltskondlikkudelt organisatsioonidelt olid saadikud ilmunud — üle 2000 esindaja. —

Poliitiliste vaadete ja sihtide käreduuse või mõõdukuse järgi oli kongress lõhenenud kaheks. Käremeelsema tiiva nõudmised läksid kuni vabariikliku föderatiivse riigikorra maksmapanekuni Venemaal. Kuid ka meie mõõdu-

kama tiiva rahvuspoliitilised hüüdsõnad ja nõudmised olid selle aja kohta küllalt karedad. Ei leppinud meie ju mitte vähemaga kui Eesti laialise autonoomiaga föderatiivsel Venemaal...

Kongressi nõudmised pidi esitama Venemaa diktaatorile — kõikvõimsale siseministrile Peeter Durnovo'le. Võis juba ette arvata, et meid seal ei oota sõbralik vastuvõtt, vaid hädaohtlikud võimalused. See kõik nõudis kindlust ja julgust.

Nagu iseenesest kujunes lugu nii, et pääle Heinrich Luhti minuga kaasa tuli — Konstantin Konik.

Nii oli see ka hiljem: kus oli vaja kartmatult välja astuda oma arvamiste ja veenete eest, või aga enda pääle võtta vastutusrikkaid kohuseid, sääl oli esimeste hulgas Konstantin Konik.

Eesti maapäev asus suure vene revolutsiooni keerisest üleskerkinud Eesti autonoomia alusel korraldama meie rahva elu. Rahvahariduse ülesehitamise tööd pidi juhtima Eesti parem pedagoog ja hariduspoliitik Peeter Põld; tervishoiukorralduse loomise ja juhtimise suur ülesanne autonoomses Eestis langes Konstantin Koniku pääle.

Ja kui maapäev enda 15./28. novembril 1917 kuulutas kõrgemaks võimuks Eestis, maapäeva ülesandeid Eesti Vabariigi väljakuulutamisel jne. aga vanematekogu nimel pidi täitma päästekomitee, siis oli loomulik, et päästekomitee liikmeks valiti Konstantin Konik.

Vabadussõja kordaminekuks oli suure tege-liku ja moraalse tähendusega, et vabadusvõitlejatele oleks kindlustatud kiire ja korralik arstiabi.

Sõjaväetervishoiu-korralduse alused löi varsti asjatundlikult Konstantin Konik.

Jüulikku töötahet ja paindumatut korraldusvõimet on Konstantin Konik esimese kauaaegse

dekaanina ilmutanud Eesti ülikooli arstiteaduskonna rajamisel ja väljakujundamisel.

Mitte vähem jõuline ei ole Konstantin Konik olnud oma poliitiliste veenete ja seisukohade kaitsmisel.

Aegade jooksul on tema muutnud oma vaateid nii mõneski küsimuses. Selles mõttes ei olnud tema mitte tardunud doktrinaarsusse.

Mida tema aga kunagi kord on tõeks pidanud või tarvilikuks tunnistanud, selle eest on Konstantin Konik võidelnud kui lõvi ja seisnud kui kalju, — isegi kui tema seejuures on pidanud vastollu sattuma oma hääde sõpradega.

Kõikjal hoovas Konstantin Koniku olemisest ja tegutsemisest vastu otse ürglikku jõuküllust.

Nii oli Konstantin Konik ka parlamendi- ja valitsusliikmena valmis kartmatult vastu astuma erutusse sattunud rahvahulkade ärevusemeeoludele, kui need ähvardasid hävitada Eesti demokraatliku riikluse aluseid. Hoolimata oma tervisest tungis tema 1933. a. suvel rahvahäälletuse-võitluses kõikjale, kus võis loota meelte kainestust selgitava sõna ja kindla seisukohavõtu abil.

Nõnda variseski võitluses kokku Konstantin Koniku tervis.

Tema jõulikkude meelekindlust ja võitlustahet ei suutnud aga painutada ka kauase haiguse halvav mõju. Kuni viimse silmapilguni on Konstantin Konik jäänud ustavaks ja kindlaks oma demokraatlikkudele põhimõtetele ja veenetele. Nähes Eesti rahvusriikliku tuleviku kindlustust ainuüksi demokraatliku riikluse alustel, ei ole Konstantin Konik väsinud viimse hingetõmbuseni toetamast ja kaitsmast Eesti demokraatliku riikluse mõtet.

Konstantin Konikuga on meie hulgast läinud mees, täis ürglikku jõuküllust, teguvõimet ja tahtekindlust, ühtlasi aga ka täis kanget võitlusindu oma veenete ja tõekspidamiste eest.

Ja ometi vajaks just sääraseid täismehi meie aeg, kus nii palju veende-vaest paindlikkust ja alandavat eneseunustust oma põhimõtete ja ideaalide mahasalgamisega.

Seda sügavama hardumuse ja austuse tunnetega saadame ustavat sõpra ja kaaslast pikale teele suure teadmatuse valda.

Tartu, 27. aug. 1936.

J a a n T õ n i s s o n

KONSTANTIN KONIKU JULGUS

Eriti metsikult ja hoolimatult töötasid 1905. a. karistussalgad Põhja- ja Kesk-Eestis. Peamiselt mereväe- ja ratsaväeosad, kes alles hiljuti olid venelasele omase lärmikusega nõudnud mitte ainult kodaniku vabadusi, vaid mõnikord isegi sotsialistlikku vabariiki, püüdsid nüüd oma „pattu lunastada“ ja ajasid suure agarusega taga, peksid poolsurnuks ja tapsid maha, eeskätt Balti mõisnikest ohvitseride juhtimisel mitte harva täiesti süütuid inimesi, enamasti aga selliseid, kes olid esinenud majanduslike ja poliitiliste nõuetega tookord valitseva seaduslikkuse piirides.

Tõsi küll, Tallinnast läks välja salkkond mehi, kes hävitas ja põletas mõisaid ning avatles ka kohapealseid inimesi selliste vägivallategudele. Kuid vaevalt on nüüd veel kahtlust, et suurem osa neid mõisate põletamise algatajaid ja korraldajaid tegelesid sandarmeeria juhtnõuude järele, kuna tsaari-aegsel Venemaal oli poliitseiil provokatsioon üks tuntuimaid poliitilise võitluse vahendeid. Kui ilmusid karistussalgad, olid provokaatorid ammu kadunud ja madruste, kasakate ning husarite kätte jäid ainult ettevaatamatud inimesed, kes olid lasknud end provokaatoreilt hullutada, veel enam aga ilmsüütud inimesed, kel olnud õnnetus sattuda mõne mõisnikuga või muu võimumehega vastuollu.

Nüüd arvati olevat tulnud aeg, kus saab kerge vaeva, vene nuudi ja püssi abil, ebameeldivale inimesele, kel on olnud julgust oma õiguste eest seista, kätte tasuta või ta hoopis hävitada.

Seda võimalust kasutati nii ohtralt, et on teada juhtumid, kus vene soost mereväeohvitserid seda metsikust ei suutnud taluda, vaid hingepiinast pääsemiseks oma elu kuuliga lõpetasid.

Kuid Nikolai II kirjutas ühe karistussalga juhi raportile, mis talle esitati ja milles kõneldi inimeste hulgalisest metsikust peksmisest ja mahalaskmisest: „tubli poiss!“.

Ei ole siis ime, kui Jaan Tõnisson tuli Peter-

burist, kuhu ta oli karistussalkade tegevuse algpäevil sõitnud tookordse suurema võimumehe Trepoviga kõnelema — tollesama Trepovi, kes, seistes ritmeistrina oma eskadroniga Aleksander III matusel auvahiks, komandeeris eskadronile surnurongi lähenedes: „smotri ve-seleje!“ — veel süngemana koju, kui ta oli ära sõitnud. Trepov oli vastanud lühidalt ja järsult: „Mina summutan selle tulikahju, halastamata valjult summutan!“

Tsaarivõim oli suutnud end oma esimesest kohmetusest koguda — „Jaak, kurat maal!“ — ja nüüd ta märatses.

Eestis ei olnud mingit „tulikahju“. See tuli, mille olid süüdanud valitsuse omad käsilased, ja mis levis kõigist nende käsilaste püüdeist hoolimata õige väikeses ulatuses, oli ammu kustunud. Eesti rahvas ei tundnud endal tookord veel küllalt jõudu olevat, ei tundnud ka õige aja olevat oma rahvuslike õiguste eest otsustavalt välja astuda. Üldiselt toetati vaid suuremal või vähemal määral neid poliitilise vabaduse püüdeid, mis tulid ilmsiks vene rahva demokraatlikus osas, lootes sel alusel paremini rahuldada ka oma rahvuslikke vajadusi, eeskätt emakeele õiguste avardamise suhtes.

Vene võimud ei suutnud aga aru saada, et mitte metsik ja halastamatu surve, vaid vajalised uuendused oleksid võinud teha tsaarivõimu jälle tugevaks, olgugi hoopis teistel alustel kui seni...

Karistussalkade hävitustöö jätkus ja järjest kõvemini hakkasid kostma ahastushüüded Põhja- ja Kesk-Eestist ka Tartusse, kuhu karistussalgad ei ulatunud, liikudes suhteliselt vähestes paikades lõunapoolses Eestis.

Noil eesti rahvale raskeil päevil saatsid Tartu eesti haritlased — palju neid ju tol ajal ei olnud, aga siiski vahest paarikümne ümber — Jaan Tõnissoni algatusel mõnele Peterburi vabameelsele ajalehele karistussalkade tegevuse vastu protestitelegrammi. See telegramm avaldati mõnes lehes, sest Peterburis valitses hoo-

limata üldisest politseilisest survest siiski palju suurem vabadus kui Baltimaal.

Mõni päev pärast tähendatud telegrammi ilmumist vene lehtedes kohtasin ühel õhtupoolikul Barclay juures Lui Oleskit, kes mind peatas ja endaga kaasa kutsus Krasnojarski polgu ohvitseride kasiinosse, sest politseinik olevat andnud talle niisuguse käsu ja tulevat ka mulle koju nii-kui-nii järele. Kõik tähendatud telegrammile allakirjutanud aetavat kokku, sest seda nõudvat karistussalkade ülem kindral Bezobrazov, kes olevat Tallinnast saabunud.

Kui saabusime Oleskiga kasiinosse, oli osa allakirjutanuid juba seal, osa aga tuli vähehaaval üksikult juurde. Viibisime saalis, kuna kõrvalruumis pidas Tõnisson Bezobrazoviga juba läbirääkimisi. Kell oli umbes viis.

Mõne aja pärast väljus Tõnisson ja seletas, Bezobrazov nõudvat kindlasti, et meie oma telegrammi vene lehtedes täiesti dementeeriksime, sest tema ohvitserid tõendavat ausõnaga, et meie andmed ei vastavat tõele.

Tekkinud arutlusil raius eriti Konstantin Konnik raudselt vastu, et meie ei tohtivat milgi tingimusel Bezobrazovile järele anda. Isegi, kui mõni meie üksik teade võivat olla veidi liialdatud või ka ekslik, siis üldiselt olevat telegramm ometi õige ja selle juurde pidavat meie jääma, tulgu, mis tahes.

Harva üksikud soovitasid järgi anda, suurem osa vaikis.

Nüüd läks Tõnisson uuesti Bezobrazoviga läbi rääkima, vahepeal väljus sealt Tartu politseimeister, endine Krasnojarski polgu kapten Sabelin, kel olid eestlastega üldiselt väga head suhted.

Ta hakkas meid paluma, et meie annaksime järele. Maal valitsevat sõjaseadus, olevat sõja-aeg, kus millestki ei küsitavat, kindral Bezobrazov väitvat, et meie telegrammi läbi on haavatud sõjaväe au ja see nõudvat hüvitust. Meie tegevat oma järeleandmatusega oma maale ennem kahju kui kasu. Muidugi tahtvat kindral Bezobrazov asja heaga lõpetada, aga kui meie sugugi järele ei andvat, olevat ta sunnitud võtma tarvitusele karme vahendeid.

Oli ilmne, et asi oli läinud politseimeistrile õige lähedale, sest oli ju siin tegemist inimestega, kelledest ta suuremat osa hästi tundis ja kelledega ta nii mõnigi kord kokku puutus.

Kuid Konstantin Konnik vaidles ka Sabelinile oma tuntud kindlal viisil vastu ja väitis, meie ei võivat ometi tõde maha salata, mis peale politseimeister uuesti tähendas, et Bezobrazov toetuvat oma ohvitseride ausõnalistele andmetele.

Läbirääkimised sees Bezobrazovi ja Tõnissoni vahel venisid õige pikale, sest nähtavasti võitles Tõnisson — see tuntud lahingumees — nagu lõvi.

Vahepeal oli iseloomuline vahejuhtum, mis andis ilusa tunnistuse tookordsete eesti haritlaste, olugigi väikese hulgakese, ühteohiust.

Nimelt ilmus korraga meie keskele ka dr. H. Koppel, kes oli saanud linnas kuulda, et telegrammi saatjad kokku korjatakse. Bezobrazov laskis talle politseimeistri kaudu ütelda, tema nimi puuduvat telegrammi all ja seepärast mingi koju. Koppel vastu: „Mina kirjutasin telegrammile alla, minu nimi on lehtedes kogemata välja jäänud, mina olen aga teistega täiesti solidaarne!“

Bezobrazov omakorda: „Mis teie mõtlete, see ei puutu minusse. Mina arvestan ainult allkirju. Teid mina ei vaja.“

Koppel lõplikult: „Mina jään teiste juurde.“

Viimaks väljus Tõnisson jälle, nähtavasti juba väsinuna ja kurnatuna, kuid endiselt kindlana. Selgus, et Bezobrazov on juba palju leplikum, meie dementi võiks olla õige üldsõnaline, toonitades peamiselt, et oleme osalt saanud ekslikke andmeid. Nüüd otsustati anda järele, ka Konnik nõustus enamusega, kuigi nähtavasti suure vastumeelsusega, püüdes dementi koostamisel teda sisuliselt võimalikult mittemidagi ütlevaks teha.

Kell oli juba kaksteistkümmend öösel, kui politseimeister, hiilates rõõmust, andis jaoskonna ülevaatajale käsu saali ukse eest lahkuda.

Dementi ilmus Peterburi vene vabameelsetes lehtedes, kusjuures mõned tegid järelemärkuse, et igauks mõistab, milline väärtus on dementidel sõjaseaduse piirkonnas.

Sellest ajast jäi karistussalkade tegevus soiku.

Eelpool jutustatud juhtum on vaid üks episood, väga väike episood, eesti rahva vabadusvõitlusest. Ta väärrib aga siin äramärkimist mehe iseloomustamiseks, kellele oli omane suur kodanlik julgus, mis ei lõonud kõikuma isegi õige täbarail hetkil.

A. Hanko

I. Raamot

Konstantin Konikuga vanglas

1.

Suvi 1918. Okupatsioon. Konik suvitab poliitilistel põhjustel minu vanemate talus Sahkapuul 5 km. Tartust. Isa äsja põranda alla kadunud. Põhjalik läbiotsimine Saksa võimude poolt talus. Eelmisel päeval peetud konspiratiivkoosolekust, millest muuseas salaja Sahkapuule sõitnud kindral Pöder osa võttis, on mul pärandusena sala-dokumente. Ei julge neid enam peidetuna majas pidada. Otsustame nad „kaotada“ naabritallu.

Konik saadab minu naabritalu peremehe Väljaotsa Räisa Peetri juurde peiduvõimaluste üle läbi rääkima ja vaatama, kas õhk on puhas. Samal õhtul (14. VII 1918) sammume Konikuga ettevaatlikult Räisa poole, Konikul dokumentide rull hõlma all. Kogu tee ei vaheta kumbki sõna. Räisa Peeter on aga nii korraldanud, et meie talus kedagi peale tema enda ei kohta. Peidame kardetud materjali Räisa talu aida alla. Kõik õnnestub. — Koduteel on Konik jutukas ja täis usku Eesti vabasse tulevikku.

15. VII 1918. Oleme kahekesi Konikuga teel Sahkapuult Tartu, kuna saabus teade, et linnas olnud haarang

Eesti tegelastele. Konik tahab kuulda-näha, mis juhtunud, võimalik aga ka, et mõnd korraldust edasi anda või teadet vastu võtta. Minu ülesanne on olla kutsariks, ja kui Konikuga midagi peaks juhtuma, siis olla teate toojaks või käskjalaks. Paar kilomeetrit läheb sõit vahejuhtumisteta, siis aga tulevad vastu Saksa sõjaväelased. Hetk hiljem istub kaks neist juba meie vankril, kuna teised Sahkapuu sihis sõitu jätkavad. Meil Konikuga keelatakse omavahel mõtteid vahetada — aga seda pole ka vaja, sest mõlemal on pilt selge. Ka pole karta, et meie seletused eelseisval ülekuulamisel lahu läheksid — selle eest on Konik juba varem hoolitsenud. Tartus Saksa Feldpolizeis peetakse meid kinni mõni tund ning siis läheb reis edasi jala Karlova uulitsast linna poole. Teineteise näost näeme niipalju, et esimene „lahing“ pole kummalgi olnud just mitte väga raske. Jaani tänavale keerates, kerkib mõlemale mõttesse hoone, mille aknaid luugid katavad. Nii ka on. Leiame end varsti Tartu vangla eest. Väljas ilus juulikuu õhtu. Pisut õudne ja kahju on sellest loobuda.

(Järgneb.)

Mälestusi Konstantin Konikust Pääste- komitee tegevuse ajal

24. veebruari keskpäeval, aastal 1918.

Juba öösel on vene enamlised võimud Tallinnast laevadele kolinud.

Kella 7 paiku hommikul Narva maanteed mööda oma pelgupaigast linna poole tulles näen üht tuttavat noormeest, endist Krediidpanga ametnikku, kes alles hiljuti enamlaste teenistusse astunud, voorimehel sadama poole kihutavat: püss käes, ise vankril püsti, mingisugust suurt kotti kinni hoides. See oli viimne vene ametnik, keda siit põgenemas nägin.

Vene Turul ostan seal levitavad viimased venekeelsed fronditeated, milles kõneldakse Bresti rahust ja Baltimaade ajutisest okupeerimisest saksa võimude poolt. See telegramm seletab sündmuste käigu. Päeval enne seda oli punakaardil sakslastega Keila all olnud esimene ja viimne kokkupõrge. Ööl vastu 24. veebruari saadeti vene laevadelt Keila suunas mõned pommid, millist paugutamist öösel keegi seletada ei osanud.

Juba 22. veebruarist peale on enamlastel kibe pantvangide võtmine käimas. Keegi maapäeva liikmeist ega teistest avalikest tegelasist ei maga ööd omas kodus. Nii olin minagi ööseks Narva maanteele sattunud, kadunud ühistegelase H. Namsingi juurde. Päästekomitee liikmed on oma salakorterisse asunud, millest vaid paar inimest on informeeritud.

Leides hommikul linna seniste võimude poolt maha jäetud, hakkame koos Aleksander Hellatiga, endise Tallinna miilitsa ülemaga, linna valvet korraldama. Varsti on endistest ustavatest miilitsameestest ja tuletõrjast valvepostid väljas. Peatselt on ka kapt. Rotschild salga sõduritega platsis. Kuulipildujad asetatakse autodele ja tehakse sõit piki Narva maanteed, et laevadele põgenenud enamlaste tagasipöördumist takistada. Pooleldi rüüstatud laod meelitavad saaki otsima.

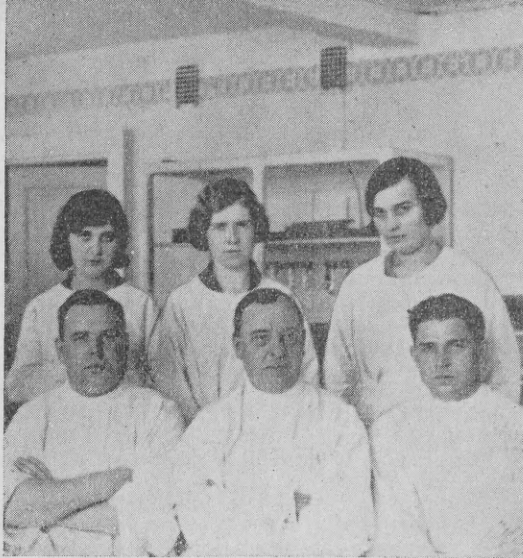
Varsti ilmub ka nn. sotsialistide-revolutsionääride mõnemehele ratsavägi „admiral“ Bleimani juhatusel vana Eesti Panga maja ette, kus varem Eesti Sõjaväe Ülemkomitee ja hiljem enamlised võimud olid asunud. Kuna s-rid enamlastega koos olid töötnud, siis oli nende siiajäamine arusaamatu. Kuid varsti selgub, et s-rid loevad end ainsateks õigeteks võimupärijateks siin. Kapt. Rotschildilt paar korraldust — ja Bleimani uhke ratsavägi on kadunud.

Et võimukorralduse üle nõu pidada (vahepeal korraldati iseseisvusemanifesti trükkimine hr. Veileri ja Mikita kaudu), kogun Ajutise Maavalitsuse ja Vanematekogu liikmeid, kes oma peidupaikadest välja on ilmunud, Haritlasteklubi ruumidesse Estonias. Kes seal kõik kokku tulid, enam hästi ei mäleta, kuid üks kokkutuli jaist oli kadunud V. Maasik, Maavalitsuse hoolekandeosakonna tollaegne juhataja.

Kooskõlas varem võetud seisukohtadega, on meie nõupidamisel otsused kiired ja selged. Võim tuleb anda Ajutise maavalitsuse ja Vanematekogu juhatusel moodustatud päästekomitee kätte, ja senikaua kui Päästekomitee liikmed ei ole välja ilmunud, juhtigu võimu need maavalitsuse liikmed, kes on väljas.

Meie nõupidamise lõpul tormab koosoleku ruumi Päästekomitee liige Konstantin Konik. Ta on ilmselt ärritatud. Kuuldes minult, kuidas asjad seisavad, ta rahuneb. Kuid seal esitab V. Maasik minule mingisuguse küsimuse s-ride suhtes, soovitades nendega nagu mingisugust võimujagamist või kokkulepet.

Vastan, et sellest ei või juttugi olla. — Meie sõnavahetust kuuldes haarab Konstantin Konik taskust revolvr, tõstab selle otsa V. Maasiku poole. Kargan vahele ja seletan lühidalt, et lugu s-ridega on juba likvideeritud.



Prof. Konik lõikustoas oma kaasteenijate keskel: vasakul eradots. Linkberg, paremal dr. Sõrra

„Ah, siis on hea,“ kostab Konik revolvr'i taskusse pistes. — ja siis vihaselt V. Maasiku poole: „Või tema kurat siis tahab, et meie niisuguste äraandjatega peaksime mingit kokkulepet otsima.“

V. Maasik lahkus sõnalausumatult koosoleku ruumist, ja sellega oli intsident likvideeritud. —

Teine moment:

Sama päeva õhtul. Iseseisvus on juba välja kuulutatud. See tähendab: maalermeister hr. Mikita on ühes oma abilistega hommikupoolel valmis trükitud Iseseisvusemanifesti tänavate nurkadele ja kuulutuspostidele üles kleepinud. Rahvas loeb seda suure huviga ja näib rõõmsana. See on kõik. Hiljem Maksolly poolt valmistatud iseseisvusemanifesti piduliku väljakuulutamise pilt on vaga legend. Sääraseks toiminguks ei olnud tol ajal lihtsalt aega. — Ajutine Valitsus on Päästekomitee poolt juba ametisse nimetatud. Tuleme kokku esimeseks istungiks ikka samadesse endistesse vene riigipanga osakonna ruumidesse Estonia püestel. Siia on 24. veebruaril 1918 koondunud vastsündinud Eesti Vabariigi kaitsevaelised kui ka tsiviilvõimud. Toompea loss seisab alles tühjalt.

Ajutise valitsuse esimeseks mureks on meie suhete korraldamine Keila piirkonnas asuvate saksa sõjavägedega. Otsustatakse saata eridelegatsioon nendega läbirääkimisi pidama. Delegatsiooni juhiks valitakse Päästekomitee liige Konstantin Konik, kes ühes praeguse kindral Regiga ja mõnede teiste sõjaväelastega saksa fronti poole teele asub.

Meie delegatsioon peab Saksa võimudele teatama Eesti Vabariigi väljakuulutamisest, selle erapooletuksjäämisest Vene-Saksa sõjas ja paluma, et saksa väed mitte Tallinna sisse ei marsiks, vaid kui see teisiti mitte ei lähe, siis Tondi kasarmutesse peatuma jääksid. Põnevas ootuses jääb Ajutine Valitsus kokku hilja ööni, et ära oodata Koniku missiooni tagajärgi. Vahepeal valmistatakse ühiselt Ajutise Valitsuse esimesed dekreedid, millega enamlaste võimude korraldused tühistatakse.

Kauase ootamise järele ilmub Konik oma saatjatega. Juba nende näost on lugeda, et meie soovidest sealpool väga vähe hoolitakse. Olevat seletatud midagi sõjaväelistest korraldustest, mille läbiviimisel nad ei saavat teha muudatusi, Tallinnasse sissemarss olevat paratamatu.

Konik on väsinud ja süng. Raske südamega ja halbade aimustega läheme viimaks laiali. 25. veebruari hommikul kella 11—12 vahel on esimesed saksa patrullid jalgratastel Tallinnas, Kas finis Estoniae? Ei — nüüd alles algas tõsine võitlus tema olemise eest. Seda võitlust tegi kaasa Konstantin Konik oma elu lõpuni.

Nõmmel, 24. aug. 1936.

Juhan Kukk



Üldvaade Berliini staadionile. Ovaalis Kr. Palusalu, eesti ja ainuke valge rassi kahekordne kuldmedalimees.

SUITS JA PRAAD EHK SIIN TAHAKS ELADA JA SURRA

On üks lugu Pontust saksakambris, kui ta sattus kord kuidagi jalutama üles mööda kirju vaibaga kaetud treppi. Võõrad, kummalised lõhnad ujusid ninasse, uimastasid. Seintel särasid suured peeglid, põrnitsesid läbi raamide võõrad isandad, kellel polnud häält ega lõhna. Ja kui Pontu kiiunud karvastes käppades piüdisid end kinnitada poonitud parketil — siis ütlesid käpad üles — ja Pontu leidis end järsku istuvat saharootsul.

Pontu ei haugatanudki. Temast nagu viirastus kor-raks mööda kodutare seasõõgipangede lõhn ja vanast õllevaadist kuut aidaräästa all, lakkekausiks katkise varrega pann.

„Oh, kuis on see siin kõik särav ja onneolematu!“ mõtles Pontu. Ja kui ta veel sattus sõõgikausi juurde köögilaua all — limpsas keelt ja mõtles:

„Sa püha Peremees — siin söö või lõhki. Igatahes — kõike ei jõua ära süüa...“

Siis taarus Pontu uksest välja. Ta ei märganudki, et keel otsas istuval Kaarol ukse kõrval oli nina all ainult kõhetu, paljaks näritud kont.

Alles Mustu ja Armi juures läks Pontul suu lahti:

„See on kõige kaunim koht maakera pinnal!“ ütles ta. „Siin tahaksin elada ja surra...“

Pontu oli käinud ka teispere karjatalli taga ja teadis, et seal ei ole tõesti ilusam.

Mustu ja Armi aga jäid hoopis nukraks. Neil polnud kuutigi, magasid hoopis aidaläve all. Ja mõtlesid: „Kui meil oleks ka niisugune peremees kui seal, kus käis Pontu...“

Too peremees ise aga piilus ukse vahelt ja lausus endamis: „Noh, ega nad nüüd enam ei haugu, kui peaksin jänesejahil sattuma nende õueaeda.“

Läks siis ja koristas Kaaro eest ära kõvera kondi. „Hoian sulle homseks,“ ütles. „Too karvane krants parkis mul üleval karjapoisi kausi tühjaks.“

*

Ma kuulan nimelt juba esimesest päevast peale raadioreportaazi Berliini olümpiaadilt. Seepärast tuligi mulle meelde too lugu Pontust saksakambris. Kui üteldi, et „siin on kindlasti kõige kaunim koht maakera pinnal“ ja need teised laused, mida teavad kõik spordihuvilised raadiokuulajad. Algul tegi nalja, kui osavasti osatakse olümpiaadil rabada mehed pillide ja trummide põrinaga või heil-hüüetega pehme koha peale istuma.

Sest suudame siis meie olla ameeriklased, kes oma tähelepu jonnakalt alla laskmata juhi (reportaazis

õeldi korduvalt, et — juhi) nina alt läbi tassivad, vilekontserdist hoolimata.

Aga kui maadlejad — need mehed, kes tegid olümpiaadil selle tegeliku töö, lausuvad:

„Oh, pole midagi erilist.“

Või üks koguni: „Eestis on siiski kõige parem...“ Vaat siis ma mõtlesin, et igamees ikka paugupealt ei unusta sõnu:

„Ei leia mina iial teal...“

Ja unustasingi ragiseva valjuhääldaja. Sest mälus hakkasid end aegamisi kerima lahti veel teisedki kuulud sõnad. Inglise, kes lausus Blythi sadamakail paar nädalat tagasi:

„Saksamaa teeb ühes kohas suitsu ja teises kohas praeb. Oodake, mis saab peale olümpiaadi. Meie arvame, et peale olümpiaadi läheb midagi lahti.“

Võib-olla on ainult juhuslikud teated ajalehes, et Saksa sõjalaevad viisid relvi Hispaania mässulistele. Igaks juhuks ma kirjutasin sõbrale Berliini:

„Vaadake kord ka kulisside taha. Teil on seal ees olümpiaprillid ja arvate, et meie teie tagasisaabumise puhuks Balti jaama ümber ehitame. Muidugi me tunneme kõnedes võitudest rõõmu. Aga mul on tunne, et kodumaal on praegu teisiigi muresid. Nagu ma neid märkasin mõnes teiseski Euroopa riigis...“

Sest tahtmatult hakkad tõmbama konsekvantse. Soomes on kõik aknad täis saksa olümpia(tööstuse) saavutusi. Lipsud, sallid, särgid, käsitaskud, ninapühkimise rätikud — kõigil leiad olümpiarõngad. Meile anti raadioski edasi tähtis sõnum, et staadioni kohal ripub õhupalli küljes Königsbergi messi reklaam. Aga Belgias — Brüsselis ja Gents — ei olnud tõesti märgata mitte midagi. Inglismaal — veel vähem. Seda ma märkisin üleval Soti piiri ääres ja pärisin ka kolleegilt, kes äsja tuli Londonist. Lühike matk Kopenhaagenis ei andnud ka silmale ühtegi olümpialipsu.

*

Tean — see on väga tänamatu ülesanne — kirjutada kulissidetagusest, samal ajal kui jälgitakse kõrget mängu laval. Aga siin on siiski oma põhjus, mispärast jutt Pontust peab minema tõsiseks.

Saan väga hästi aru spordientusiastist, kes valmistub uhkest hüppest, või mehest, kes enda saja meetri jooksu metsikus tempos veab esirinda. Olen isegi röökinud jalgpalliplatsil. Aga ma ei saa aru spordimehest või üldse mehest, kes pistab röökima, nähes suurepärase



Eestlaste maja Olümpiakülas

Foto Hinto

muruga jalgpalliplatsi. Või nähes staadioni ja olümpiaküla, millest meie Tallinnas ei saa unistadagi, kuid mis suure riigi rahaliste võimete juures pole midagi erilist. Sest korralikud ruumid ja staadionid on ju ainult hädavajaline asi suurejooneliste mängude korraldamiseks. Ka on juba kirjutatud, et need majad jäävad hiljem — kasarmuteks?

Ehk kas te arvate, et on täitsamees, kes elab ko-metoalises korteris oma 150-kroonise kuupalgaga ja, minnes külla 500-kroonise kuupalgaga mehele — ajab selle mehe 6-toalist korterit nähes suu lahti ja pajatab aknast välja:

„See on ületamatu!“

Minna ütlesin küll — ega säärane pajataja täitsamees ole. Ja mõtlen murega Armile ja Mustule sellest esimesest jutust. Kui nüüd tullakse tagasi ja hakatakse neile rääkima... Järeldused võib ka teha selle esimese jutu järgi.

*

Poliitiline olukord on praegu pinevam, kui see oli enne Maailmasõda. Palestiinas on mässulistel ikka veel küllalt raha ja relvi, Hispaania kohta üteldakse — paljad kindralid ja ohvitserid ei saaks pidada rahata sõda — ega ka osta lennukeid ja kahureid. Siin pole küll vaja seletustki — inimesed, kes loevad lehest ka muud peale

olümpiade, teavad, kust need relvad tulevad. Vana demokraatia kantsi Prantsusmaa ümber tõmmatakse tuliringi ja Inglismaa vaatab murega tulevikku. Mis ähvardab neid kahte maad, see ähvardab ka meid. Ärgem unustagem Abessiinia!

Te vast küsite — mis on sellel ühist olümpiaga?

Kui algasid olümpiamängud ja meie mehed said mingi varjualuse, mis varem määratud hispaanlastele, siis tehti nalja, et — „hispaanlastel on endalgi kodus tegemist“. See „tegemine“ on aga väga verine. Muistne olümpia Kreekas lõpetas automaatselt sõjad ja võitlused. Mehed, keda ei hellitatud veel varjatud profipal-kadega ega ergutatud kaptenikohaga, kui nad olid näiteks kapralid — need mehed tulid ja löid vabas võitluses rinnad kokku. Nüüd aga rändavad laevad relva-laadungitega ühe maa poole, kelle koht olümpiadil on tühi...

Seepärast on tänapäeva olümpiad erinev. Ja iseloomustuseks olgu number 1:

Reklaamiteadus ütleb — kui on tarvis mingile artiklile teha nime, siis on kasulik artikli nime järjekindel kordamine. Nimi tuleb kui nuiaga inimestele pähe taguda. Olgu see siis stratosfääripalli gondli, ajaleheveerul või mujal. Olete kunagi varem kuulnud nii korduvalt sõna „saksa“ kui nüüd? Nüüd, kus sõjaohu ripul õhus. Siis veel „Drang nach Osten“ ja nii edasi.

Olümpiadile koguneb parim noorus kogu maailmast. Treenitud füüsiliselt, mitte vaimselt. Meilki läks õpilasi — kes näevad vast esimest korda välismaad. Riiklikult läbiviidud demonstreeritav hügelkorraldus, ülestõstetud käte mets ja „Ra-ra-ra- Ger-ma-nia“ — arvate, et see ei jäta oma mõju nooresse alateadvusse? Eriti veel, kui see alateadvus pole saanud varem karastust süstemaatilise vaimse reklaami vastu.

Vaimseks reklaamiks on muidugi igal rahval õigus. Aga mispärast peaksime meie seda tegema teisele?

Raskejõustiku mehed, kõvad võitlejad, said sellest aru, kui ütlesid omad lihtsad laused mikrofonile. Nemad ei lasknud end rabada tribüünil ega ka matil — ehk kuigi mõni mees pidi vanduma alla ülekaalule, siis — pärast visa võitlust.

Number 2:

Mulle meeldib, et inglise lehed spordikülgedel kirjeldavad ainult võitluste käiku, — muust — reserveeritult. Nemad peavad läbi suure suitsu ikkagi silmas kohta, kus praetakse.

Sest — kes kõneleb rahvale, sellel peab olema vastutustunnet ka vaatamisel ja edasiandmisel. Kaugelolijad ei saa ju otsustada, mis on fakt või mis on reklaam.

J ä n k i m e e s

Liiklemisõnnetused

Neid juhtub meie maanteedel ja linnades nüüd juba kaks-kolm iga päev ning see arv tõuseb järjekindlalt. Kuulda ei ole aga seni palju võitlemisest selle õnnetustelaviini vastu.

Siin peaks kahtlemata inimeste kasvatamisega palju rohkem tööd tehtama, et selgitada liiklemismäärusi ja nendest kinnipidamise tähtsust maanteedel. Ainuuksi jõuvankrite juhtidelt korda ja hoolt nõuda ei anna tagajärgi, sest väga suur osa liiklemisõnnetusi tuleb panna ikkagi teiste, jalakäijate, jalgratturite ja hobusemeeste arvele.

Meil ollakse harilikult valmis nobedasti arvama, et kõiges selles pahas on süüdi ükski jõuvankrite juhid. Kes aga ise on saanud jõuvankri juhiks, see muudab varsti oma arvamise põhjalikult. — Kui olla palju sõitnud maanteedel, siis kogub otse kuriooslikke fakte, mis tunduvad ime-

lugude ja muinasjuttudena jalakäijatest, hobusemeestest ja jalgratturitest ning nende lohakusest, hoolimatusest ja ükskõiksusest.

Peame meeles pidama, et jõuvankri juhil sageli kerge ei ole rasket ja kiiret masinat säära-st hoolimatute tee kaaskasutajate seas laitmatult juhtida. Meil tuleks küll koolides ja kodudes (ka näit. kas või ringhäälingus) liiklemismääruste selgitamiseks palju rohkem tööd teha, kui üldse tahetakse liiklemisõnnetustest lahti saada. Samuti peaks kontroll maanteedel liiklemismääruste täitmise suhtes palju karmimaks ja tõhusamaks saama.

Eriti tuleks aga abinõusid leida, mis alkoholil takistaksid liiklemisõnnetusi tekitada. Peaks isegi jooanud isikutel maanteedel kasutamise ära keelama, ükskõik kas see sünnib jõuvankri juhina, sõitjana, hobusemehena, jalgratturina või jalakäijana.

E. R.

Vastuaksusi

A. H. Tammsaare

Kui kusagil maal algab revolutsioon, revolutsiooniline kodusõda või lihtsalt sõda, siis sünnib see ikka mõnesuguste inimsoo kõrgeimate ideaalide nimel, olgu nendeks siis usk, õigused, vabadused või lihtsalt kultuur, aga ometi ei hoolita sellejuures ei usust, õigustest, vabadustest ega kultuuristki. Aga millest siis hoolib inimene, kui ta teeb revolutsiooni ja peab sõda või kodusõda? Kas ka sipelgail on ideaalid, kui nad teevad revolutsiooni ja sõdivad?

Sajandid püüti eurooplast päästa kloostri ja kirikuga, aga nüüd tahetakse meid uskuma panna, et lunastus peitub kloostrite ja kirikute hävitamises. Seda uut usku teostatakse praegu Hispaanias inimsoo parema tuleviku nimel.

Aastat kolmkümmend tagasi vene rahvas — temaga ühes ka meie — algas oma paremat tulevikku viinapoodide ja lõbumajade lõhkumisega, kirikute ja kloostrite kätte tuli alles hiljem kord. Aga nüüd on kuuldavasti venelasel jällegi õigus palvetamiseks, nii et usk on saanud riiklikust majandusest eramajanduseks.

Saksas rünnatakse praegu erilise hooga kirikumüüre. Muu seas süüdistatakse katoliiklust homoseksuaalsete tunnete arendamises, muidugi kloostrielu ja mungaseisuse tõttu. Aga samal ajal töötavad filoloogid, filosoofid ja pedagoogid suure agarusega noorsoo kallal, et sellele omaseks teha vana kreeka kultuuri, mis ei tundnud armastusena õilsamat kui homoseksuaalsust.

Sama kordub rahvustundega. Kogu Euroopa, kogu maailm arendab teda kui vooruste voorust, aga ometi ei või me loobuda vanast Kreekast, kust võite otsida kõike muud, mitte meie aja rahvustunnet. Roomlanegi kinnitas: ubi bene, ibi patria.

Üldse — kristlik maailm on oma õilsaid voorusi arendanud Kreeka najal, kus puudusid need voorused. Sokrates oli ehk ainuke kreeklane, kes julges voorusi näha pisutki kristliku kultuuri prilli läbi, seepärast pidigi ta tühjen-dama mürgikarika, nagu oleks ta mõni tee-röövel.

Vaene mees! Veel oma surisängil vaevas ta oma südant kana pärast, mille ta söönud ja maksmata jätnud. Ta ei aimanud, et võib olla ka teissuguseid voorusi — et võib olla vooruseks öelda: saa kui laps, kes ei tunne head ega kurja, saa kui lilleke väljal, kui linnuke oksal. Aga muidugi, nende voorustega oleks ta sattunud vihma käest räästa alla — oleks pidanud karika asemel valima ristipuu.

Sokratesest, kes tasus veel surisängil võlgujäänud kana, ei järgnenud maailmas õieti midagi, aga selle õpetusest, kes soovitas olla kui lilleke väljal, kes ei külva ega lõika, tekkis asu-

tis, mis katsus haarata kogu maailma võimu ja varandust. Selle õpetuse ja tema teostuse varemeil seisame praegu. Ja nagu ikka, usume varemeist tõusvat uut elu. Arheoloogia on moodne teadus.

Üldse oleks nagu inimesel omaduseks loota head pea peale pöördust.

Niipea kui maailma suured ja väikesed rahvad hakkavad rääkima rahust ja tema ülevast õnnistusest, võime kindlad olla, et relvavabrikud töötavad kolme vahetusega tapariistade valmistamiseks ja teritamiseks.

Kui oleme leiutanud masinad, mis sõidavad peadpööritava kiirusega mööda maad ja vett ning õhus, siis hakkame harjutama kiirjooksu ja -ujumist ning kõrgele hüppamist, rik-kudes oma närve ja südant paari sentimeetri ja sekundi pärast, millise totruse puhul meie omad masinad end lõhki naeraksid, kui neil oleks meie enestegi aru.

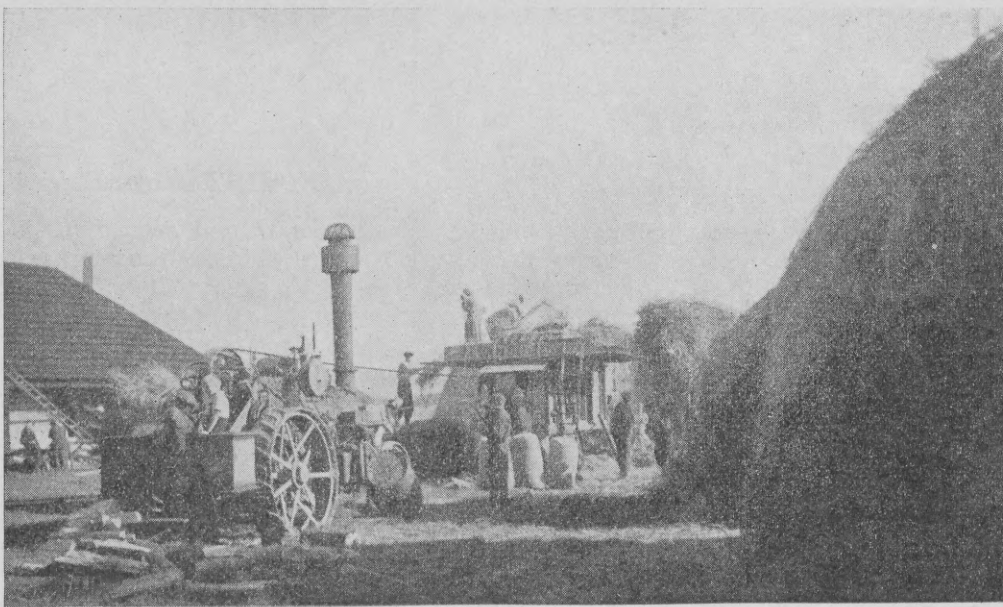
Aga meil pole ju ainult kiirusemasinad, vaid ka valjuhäälajad. Tuleb ära oodata, millal hakkame masinatega võistleva valjuhääldamises. Või kui inimkultuuri õieti võtta, siis poleks midagi imelikku, kui meie kivipeenendamise masina kõrval hakkaksime harjutama hammastega kivide puremist — kes kröbistab kõige kõvemat kivi!

Nõnda tuleb paradiis maa peale, sest meie ju kõik usume inimsoo paremat tulevikku. Meie usume seda suurema innuga, mida suurema hooga inimene koondab oma võimeid iseene ja oma kultuuri hävitamiseks. Lootustandev usk on vajalik elutotruse tasakaalustamiseks ja kui ei suudeta tasakaalustada siin-ilmaga, siis võetakse appi sealilm. Meie nõuame paradiisi.

Ameerikas olevat ta naistele juba saabunud, sest seal lähenevat nad kõige rohkem mehele. Selle tõttu mees nagu polegi enam midagi või kuigi on, siis naise poiss. See on ka Euroopa ideaal: naine olgu nagu mees — kehalt, vaimult ja hingelt, kunstis, kirjanduses ja teaduses, spordis, hariduses ja lõbustuses, suitsetamises, joomises ja erootikas, elukutses, ühiskonnas ja kodukoldel. Aga samal ajal nõutakse mehelt kavalerlikkust. Endist daami tapame päev-päevalt, endisele kavalerile puhume aina elavat õhku — lõbutsedes, reisides, igapäevases elus. Sellele on nimetuski leitud: üheõiguslus.

Voorustest on kõige turukõlbelisemad maailmas praegu rahvus ja isamaa, seepärast turustavad neid aineid kõige omakasunõudvamad inimesed. Aga vooruse algomaduseks üteldakse olevat omakasutus.

Kirjaniku ja kunstniku väärtust on ikka



Pärast lõikust

Foto Uuemõis

vaetud sellega, mil määral ta on loonud tulevastele põlvedele. Aga ometi ootavad kirjanikud ja kunstnikud pooldamist juba kaasaegselt ja kui nad seda ei leia, siis tõstavad kisa ülekohtuse arvustuse pärast, unustades isegi seda, et kiitus tapab palju hõlpsamalt kui laitus, et ta on sagedasti isegi hädaohtlikum kui surnuksvaikimine.

Goethe ütles: lööge ta maha, see on arvustaja, aga juba selleaegne arvustaja oleks võinud sama hästi vastata: andke talle, see on kirjanik! Sest juba siis kirjutas ta asju, millel polnud peale nime kirjandusega midagi ühist. Sama jätkub ka meie päevil ehk veel suurema hooga, ajeks äri. Aadete ja vooruste klaperjahti peavad sõnadega enamasti need, kes tahavad ja oskavad nad sularahaks ümber vahetada, nagu oleks kirjandus puht äriiline võte mis tekkinud vastutustundetü ärimehes peas.

Luther ütles: ma võin nii, mitte teisiti, ja tegi just teisiti ning sellega päästis ta niinimetatud usupuhastuse. Kirjanikud võivad enamasti nii ja teisiti, olgu oma loomingus või igapäevases elus, seepärast nad nõuavadki, et arvustused oleksid kirjutatud just nii, mitte teisiti, muidu lööksid nad ühes Goethega arvustaja maha.

Kadunud Gorki ütles millalgi praeguse vene kirjaniku kohta, see olevat kirjaoskamatu ini-

mene. Kirjaoskamatus oleks kirjanikule suureks vooruseks, sest siis ei saaks ta arvustusi lugeda. Teised neid ammugi ei loe, sest kõigil on selge, et mahavisatud vaev, loe kirjanikku või tema arvustajat. Aitab sellestki, kui teada, mis auhinna keegi saanud. Ja et auhindu saavad kirjanikud, mitte nende arvustajad, siis on võit ikka kirjanikul, kuigi arvustaja lööks ta knock-outi.

Need ja lugematu hulk teisi vastuoksusi on meil kõigil teada, aga ometi elame endiselt edasi. Ülistame kirikus ja kõrtsis, koolis ja kodus, matusel ja pulmas laste süütust ja voorusi, täiskasvanute pattu ja pahesid, ja ometi kasvatavad ja õpetavad täiskasvanud lapsi, olgu sõnade või eeskujuga, mitte vastuoksa. Keegi ei taha olla kui laps, iga laps tahab olla kui vana. Ja samal ajal usume, et paradüis seisab inimsool ees, mitte taga.

Vanad kreeklased võisid küll halvad inimesed olla, nii et meie kui kristlased oleme asjata neilt eeskujuga otsinud, aga targemad olid nad meist ometi: nad uskusid paradüisi minevikus. Ja nüüd on paljud, kes usuvad, et mineviku Kreekas või Roomas oli millalgi paradüis, mida vaja tänapäev teostada.

Sokrates pani surisängil asjata sõbrale südamet peale, et ta tasuks söödud kana.

Sügisplilt Kaagverest

Foto Vain



TARVITAGE INGLISE

SHELL petrooleumi
SHELL bensiini
SHELL määrdeõlisid
SHELL määrderasvu
SHELL autoõlisid
SHELL gaasõli
ja autodele
AEROSHELL õli

THE SHELL COMPANY OF ESTONIA LTD.

TALLINN, MEREPUIESTEE 17. TELEF. 304-02, 305-94, 310-54

OSAKONNAD, BENSIINIJAAMAD JA MÜÜGIKOHAD IGAL POOL KOGU EESTIS

Iga kodanik kandku

elegantseid ja vastupidavaid

jalanõusid

UNION



millised valmistatud kõrgeväärtuslikust

„UNION“ nahast

Naudingsuitsud

AHTO LENDUR TURIST

*Alati värsked, alati
parajalt topitud ja
alati tujuloodvad*

ETK tubakatehas

$\frac{A}{S}$ TARTU PANK

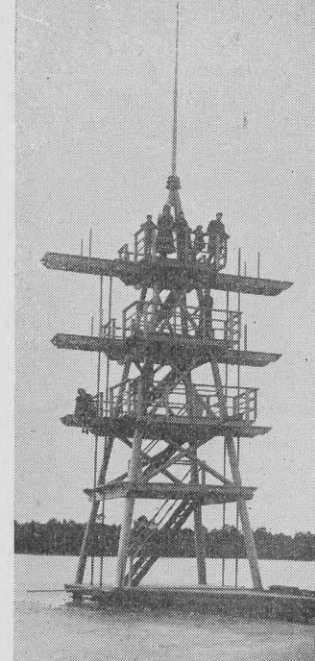
ASUTATUD 1868. AASTAL
AKTSIAKAPITAL KR. 1.000.000.—

PEAPANK: TALLINN, KINGA 1
OSAKOND: TARTU, SUURTURG 20

TOIMETAB KÕIKI PANGA OPERATSIOONE

VÄÄRTUSTE VALITSEMINE ●
PAKKIDE HOIUKAMBER ●
T E R A S L A E K A D ●

PANGA ÜHENDUS THE BRITISH OVERSEAS BANK LTD.
LONDONIS:



Hüppetorn järves

Meie suuremad ja tuntumad suvituskohad asuvad kõik mere ääres — Läti piirist kuni Narva jõeni. Sisema suvitukohti on sellevastu väga vähe ja needki suuremalt osalt laie-

ELVA —

PUHKEPAIK MAA SÜDAMES

malt tundmatud, ehk siis ainult nädalalõpu väljasõidukohad. Säärastena tunneme Taevaskoda, Peedut, Valgemetsa, Siniallikut, Kloogat, Vasalemma, Aegviitu ja Jänedat, Neerutit ning Porkunit ja Uljastit. Suvituskohadena alalistele suvitajatele on maa sees tuntud ainult Pühajärve (Otepääl), siis hilisema „päritoluga“ kuurordid Viljandi, Tõrva ja Ranna-Pungerja.

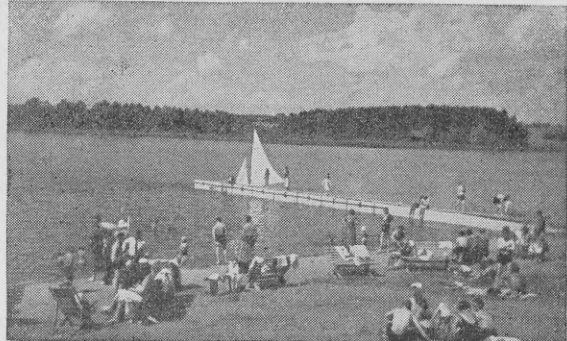
Tuntum nendest viimastest on aga Elva, tartlaste armastatum puhkus- ja väljasõidupaik. Männimetsad, jõgi ja järved, suvilad ning elamud peidetud puude keskele, suvitajad suuremalt

osalt ainult puhkust ja rahu otsijad — see on Elva väline nägu, mis esimest korda siiatulijale silma hakkab.

Ja see väline nägu ning esimene mulje on meeldiv. Minna Elva, kaasa võtta raamatuid ja huvi metsateede, järvenurkade, jõekäärude ning kaugemal väljas olevate viljapõldude vastu — siis võib seal suvitada ning puhata suurepäraselt. Õieti peaks soovitamagi ka suvitajatele vahetada aegajalt oma suve puhkeaja möödasaatmist: olge kord Narva-Jõesuus ja Viru kõrgel rannal, siis Haapsalus või Pärnus ja Kuresaares, imetlege Peipsiäärsel Ranna-Pungerja oma. Pärast maailmakanget võlu aga minge kord ka Elva kõrgete määndide alla vaikust ja üksindust otsima.

Õiget suvitajat ei peaks huvitama, kus asub Elva rannakasiino ega alevi tantsusaal, vaid palju enam kalastuspaigad järvedel ja jõel, lahtised liivaga kaetud kohad vee ääres ja läbi-pääsmatud põosastikud. Ning neid kohti siin leidub õige mitmel ja mitmel pool. Ja Elvas seda õige suvitaja vaimu on, kuna seal palju nurisetakse huvirongide pärast, mis toovad soovimata võõraid nende rahu rikkuma. Sellepärast ei nähtagi siin suvitajaid harilikult kunagi supelrannas, seal, kus on muusika ja kurameerimiskoht; need ei meelita siinset suvitajat. Rannaprintside ja printsessidegi valimised on enam naljanumbreiks kujunenud ja plaazil võib kõige enam suplejaid näha ennelõunasel ajal.

Selle peale vaatamata on tänavugi Elvast läbi käinud ligi 2000 suvitajat — see arv näitab, et meil inimesi leidub, kes suvitamises puhkust ja tõelikku rahu otsivad. R.

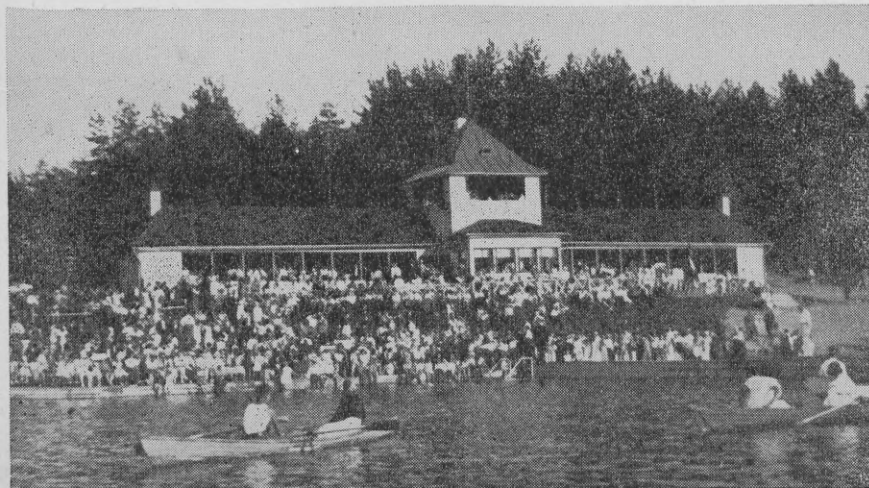


Elu rannaliival

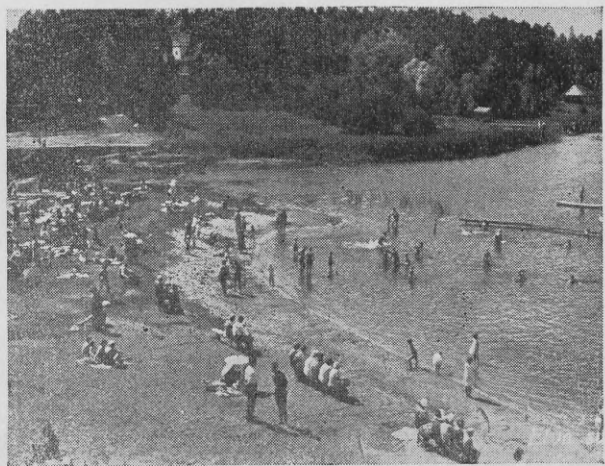


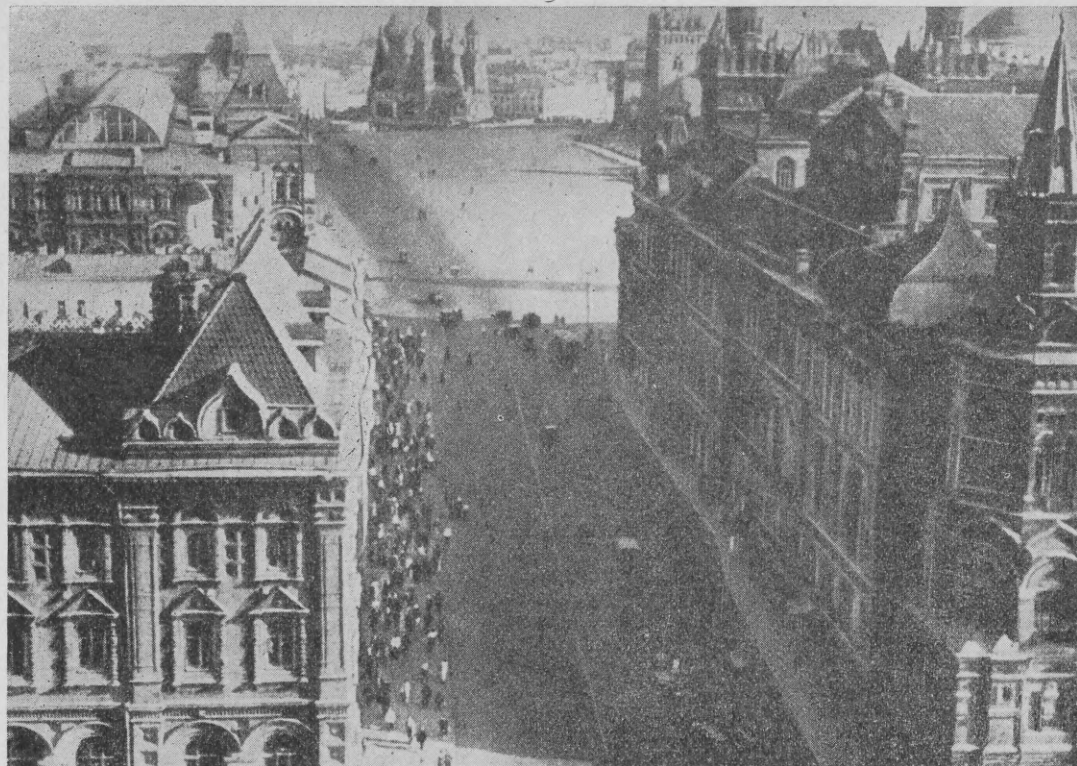
Pilt Elva laulupeolt. Vasakult Tartumaa lauljate liidu juhatuse liige J. Roonurm, üldjuht R. Ritsing, Tartumaa lauljate liidu esimees A. Kiiss, komissar Põldsam

Rannasalong



Vaade vee servale





Punane plats Moskvas

A. ANNIST

MULJEID VENEST

(Järg.)

4.

Ei luba kitsas ruum kõnelda neist tulvavalt rohkeist küsimustest, mida äratav reis praegusse Venesse. Peab jääma siin täitsa puutumata mu tutvumiskäigu peala — kirjandus ja kirjandusteadus. Kutsuksin lõppeks silme ette ainult mõne välispildi sest kahenädalasest lennust läbi enam kui nelja tuhande kilomeetri.

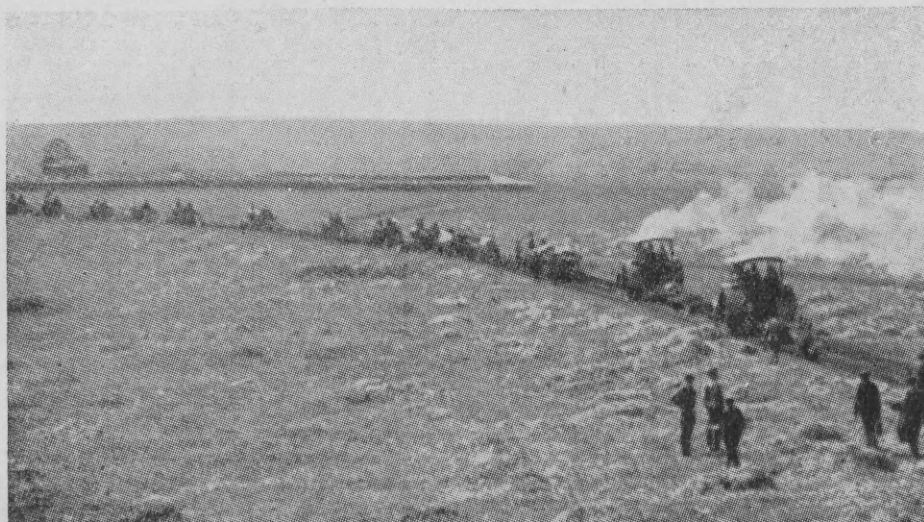
Avarus! kõigepealt avarus! Suur joon, kus nagu midagi ei loe aeg, ruum ega üksikelu meie hinnete järgi. Mis tähendab 100 kilomeetrit, kui on neid käes nii palju tuhandeid — taigast troopikani! Mis mõnisada tuhat tapetut, kui iga aasta sünnib juurde kolm miljonit! Mis ühe põlvkonna kannatus, kui on teoksil planetaarse messianismi ideed!

Laiuti tormab siin kõik: ääretu maastik, metsad, jõed, stepp. Samuti kõik liikumised, inimeste iseloom, kus olevat kõrvuti timukas ja pühak, linnadki. Leningradi südames on püsti paar torni, ümber lamab ja laiub määratu majade vaimeri, nii kaugele kui silm näeb, kõik umbes ühetasane, nagu linnvaibal. Üksikehitusedki venivad liiga palju pikuti, tõusevad liiga vähe kõrguti. Talvepalee roomab, pikk nagu määratu kasarm, ja Iisaku kirik nagu tõuseks ilma aluseta. Õieti on kogu linn üks määratu kasarm, univormseks nuuditud sajatuhandeline majadearmee. Jagamas ainult Neva, suur ja võimas nagu stühhia, maailma pealinnade toredaim jõgi!

Moskva on vaheldusrikkam, aga tal pole otsa ega äärt ega stiili. Kõik kolm Venemaa suur-ajajärku on siin kõrvu ja üksteise kukil: Vana-Venemaa aasialikud sibulkirikud ja tubade värvikirevus, keisrite-Venemaa pseudo-klassilised ja baroksed lossid, Nõukogude ajastu juba ilmet andvad pilvelõhkujad — ja kõikjal tellingid, tellingid! Alles nüüd tahetakse raiuda reeglipäraseks seegi metsikult kasvand neljamiljoniline linnakoletis: lõhutakse läbi uued bulvarid, kisutakse maha terved kvartaalid ja ehitetakse uuesti. — Et 400 meetri kõrgusel Paleel Leninil oleks rõõm sirutada oma agitaatorlikku kätt.

Rekordi ja kolossaalsuse joovastus, legendikkude vaim nagu Ameerikaski! Kuid Moskvast peale alles algab tõeline maastiku suur joon. Omapärasena haarab juba mõte sellest — ja juba oled teel, kuigi laenatud rahaga. Kaksikümmend kaheksa tundi kihutamist kiirrongil, ja peale mõnesaja kilomeetri tee alguses, ümber ikka üks sama põld, põld, põld, üle tuhande kilo-

Kolhoosi traktorite rivi põllul



meetri. Ühetasane, ühesugune, kuum, päikeseline! Rukis, nisu, rukis, siin-seal mõni madal külakobarik ja linn, nisu, nisu, nisu, — ja alles siis, kui oled järgmisel hommikul ärgand, kollendavad su ümber Krimmi odraväljad (või oli seegi nii madal nisu?). Ja pikkamisi hakkavad kerkima nurklikud, kühmus mäed.

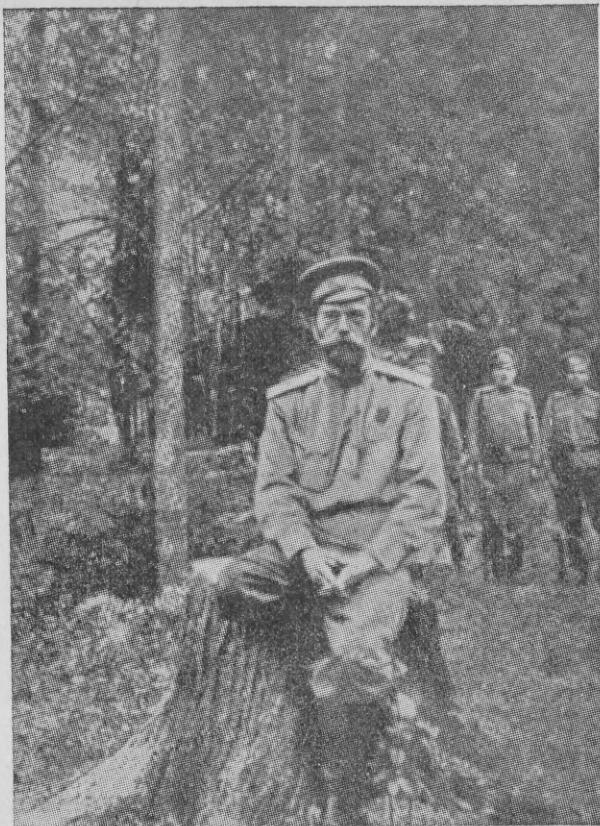
Ja siis avaneb meri, piiritu, lõuna taevasina all lõõmav: rannaküngastel valendab Sevastopol. Sadamalahte parajasti liigub sisse suur sõjalaev. Ja natuke maad edasi vaatab su peale aegade ääretus, kaks ja pool aastatuhat: põlend rohuga kõrgel kaldal on välja kaevatud muinaskreeklaste Chersones, Pontose-äärne Pompeji! Suurtes kaljureservuaarides on veel praegugi säilund vakkade kaupa nende kalajäänuseid, majamüüride ja vaasikildude vahel kõneleb kivitahvel noorte herneeslaste kodanikuvandest „kõigi olümplaste, Maa ja Neitsi nimel“. Ja ühel hauatahlil ahastab muistne ema oma surnud lapse pärast: „milleks sünnibki inemene, kui ta nii kergesti sureb!“ Millisesse sootu uude maailma kandud siin hellenlike ja bütsantslike jäänuste keskel, sama päikese ja mere säras! Nii avar on Venemaa ka ajalisel.

Kuid juba algab autosõit itta, jälle uude maailma, üles mägedesse mööda tatari küladest ja karjuvaist pruunidest lastest.

Üle kaheksakümne kilomeetri autoteed — — kas mitte maailma ilusamaid? igatahes Venemaa avaruste efektsemaid: ülal kerkivad mäed kuni poolteise kilomeetri kõrguseni, mitusada meetrit allpool aga laiub Musta mere lõpmatus... Iga käänapu kohal tuikab südame all: nüüd-nüüd kihutab auto otse alla merre! Kuid edasi ta pääseb — ja siis, tee pikkamööda laskudes, hakkab silma paistma rohelisse uppuvate suvituskohdade rida: Alupka, Livadia, Jalta. Keiserlikes lossides asuvad sanatooriumid ja puhkekodud. (Ei, neis aedades ei jaluta ainult punakomissarid, siin näikse olevat igasugu rahvast). Küpresside ja rooside paradisi, jah, siin küll. Ja siia pääsimine pole mitte raske.

Kuid selle suurejoonelise ilu eest pean varsti tasuma suure vintsutusega. Reis tagasi, Sevastopolist Kiievi, kestab tervelt 36 tundi ja on otsekui liikuvast piinakambri: äärmine kuumus, kõikjal vagunisse tungiv tolm, mustus, õõ läbi käratsev räpane sõitjaskond, rumal ja omavoliline vagunijuht. Ojaa, ei ole ma seekord enam turistide vagunis, nüüd näen kord ka tõelist vene vagunielu... Ja talupoegi neist Ukraina valgekclubjatud, madalaist onnidest, mis vähemalt väliselt sugugi pole muutunud kolhoosiks liitmise järel.

Moskva postkontori hoone



Tsaar „ooberst Romanov“ peale troonilt loobumist (märtsis 1917) Tsarskoje Selo pargis

Kas siin üldse palju on muutunud endisest pühast Venemaast? Madalate jaamahoonete ääres reas seisab pikk rida talunaisi, kel käes päts leiba, kel paar muna ja piima, kel paberisse mähitud praetud kana. Ja reisiomad kärastavad vagunis selle kintse ning pilluvad luid nagu Henri VIII tuntud filmis: ikka üle öla. Vannub ühes sovhoosis töötav agronoom: mužik on mužik, nii pea kui selja pöörad, siis laiskleb ja petab. Tööjõudu on vähe, põllud jäävad harimata, kuigi on traktorid. Kuid maad on meil sovhoosis 20 000 hektaari!

Ojaa, Venemaa on suur ja lai ja rikas — ja väliselt on kordki seal kõva. Seal on tehtud väga palju, mis jääb — seda peab ütleva. Aga veel nõuab tublisti pingutust ja piitsa, enne kui ta saab mingiks tõeliseks eeskujumaaks ka Läänele.

Esiailgu on ta ikka veel kõigepealt hiigla katsetama — nüüdismaailma huvitavam! Ja sellisena on põhjust teda silmas pidada ja tunda eriti ta naabreil.

Moskva Kreml





Sikli- naine



Tänapäeval on naisevõtt enam kui keeruline asi. Jubeduse tõestuse annab selleks kellegi härra Mihkel Purka lugu. Et asi usutavam ja loomutruum saaks, laseme jutustada Mihkel Purkal enesel.

„Olen lihtne kodanik,“ algab ta tavaliselt oma juttu, „ei salli mina edvistamist ega peenutsemist. Ka naiste juures mitte. Üks tubli, priske talutüdruk on minu meelest palju enam väärt kui kõige peenem kurtisaan kuninglikkudest õukondadest. Lihtne tüdruk, kena, armas, kes keedab toitu, teeb näputööd ja mõistab panna ka kätt ümber kaela, kui tarvis. Riides käigu kuidas tahab, aga taeva nimel, mitte mingit alpust! Ja vahel, kui just leiab põhjuse, võib sind kah visata mõne kergema asjakesega. Kui asjake purunev, siis mida odavam, seda parem.“

Selline oli minu ideaalkuju naisest, kui tutvusin Astaga, kes on praegu abikaasaks ühel õnnetul mehel, kellega, nagu ehk mõistate, osutun mina. Tüdruk, ütelda, oli kohe algul veidi uih-aihi ja tormakas. Iseloom mitte väga sümpaatne. Aga mis teha — armastus. Ninake teisel sihuke armas, ülespoole ja muud kah veel.

Veidi enne pulmi läksime tegema tarvilikke sisseoste majapidamiseks. Teadagi — priimust on tarvis, elektrikeetjat, triikrauda, keedunõusid, Singeri jalaga õmblusmasin kuluks ära jne. Siirdusime ühte kaubamajja. Võid osta kõik, nõõpnõelast autoni.

Seal, — Asta kohe, keksti, — autoosakonda. Mina et: mis sa, Astake, kuhu? Tema teeb imestunud näo: „Aga siin saabki ju osta siklit. Vaata ometi, kui tore-dad! Kui sul niipalju raha ei ole, et saaksime küljekorviga, võib ju olla ka ilma. Ma istun meeledli ka taga.“

„Hull,“ tahan ütelda, „mis sa, Astake, selle sikliga,“ aga juba ongi sell, see neetud inimene, see hunt kahel jalal, ühe mootori välja toonud ning talle kärina sisse lõõnud.

„Issand Jumal,“ oigan, enesel külm hirmuhigi otsa ees, ning palvetan salaja kõige vägevama poole. „Päästa ära mind siklist...“

Katsun Astat põriseva lummutuse juurest ära viia, aga asjata vaev.

„Ära kardata,“ ütleb tema, „see saab olema tulevikus minu teiseks koduks ja see heli minu kõige armsamaks muusikaks.“

„Püha Jüri, mis teha,“ mõtlen meelegeheites. Siis õnneks lööb sell mootori kinni ja läheb ivakeseks teise tuppa uut koletist tooma demonstreerimiseks.

Kasutan juhust.

„Aga Asta,“ ütlen sellele, kes näib viibivat nagu teises maailmas. „mis sa nüüd. Meil on hoopis tarvilikumaid asju vaja.“

„Tarvilikumaid?“ imestab Asta, „see on ju kõige tarvilikum. Sellega pääseme hõlpsasti igale poole — pole tarvis alati kodu kükitada. Istud peale, annad gaasi ja aidaa, — lendadki. Kas pole tore?“

„Aga triikraud, keedunõud, Singeri masin...“

„Singeri masin,“ kukub Asta haledalt naerma, „olen kuulnud seda nime jah varemgi, kui ma ei eksi, siis lorilaulust vist. Oi, milline huumorivend sa oled, poleks uskunud. Või Singeri masin!“

„Aga Asta,“ ütlen tõsiselt, „ma ei naljata sugugi. Kuidas mõlled sa siis süüa teha, riideid õmmelda?“

„Oh sa mu kallis Mihkel,“ naerab Asta, „ära mu retse midagi, kõige eest on juba ilusasti hoolitsetud.“

„Kuidas, mis?“ lööb minus leegitsema väike lootuse-säde, aga kustub kohe. Sest Asta ütleb:

„Me korraldame nimelt nii, et sööme söögimajas ja laseme vahetevahel õmblejal kodu käia, siis pole seda igavest kodus traaveldamist.“

See on aga hoolitsemine tõesti, peab ütleva! „Aga nüüd lähme siit kohe, Asta,“ ütlesin kindlalt ja otsustavalt.

Ent tema ei vastanud midagi. Aina vaatas ja vaatas, ning kui sell tuli uue raudse vankriga, siis teadsin ma päris kindlasti, et ostan ühe sellise saatanaist.

Jumalaga, minu kodurahu, jumalaga, sa armas Singeri jalaga õmblusmasin!

Sest päevast peale oli Asta äärmiselt õnnelik. Ainue tume täpp selles täiuslikus õnnes oli see, et minul ei olevat mingit huvi kilomeetrite õgija vastu. Nii ta ütles. Aga nagu näha, see asi teda ei kurvastanudki kes teab kui palju. Hommikul kadus ja õhtul tuli.

Vahetevahel tuli ta ka kõõki vaatama, mis ma seal teen. Eriti meeldis talle siis, kui ma priimust põlema sussitasin. Nahvta lõhn olevat talle nii armas ja kodune. Ja sellest ajast märkasin ma kasvava hirmuga, et ta siis minu vastu rohkem õrnust üles näitas, kui ma suures südamemures hooletuks minnes ennast õhtuti pesta ei viitsinud. Taipasin, see õrnus tuli petrooleumi lõhnast, mis levis mu kätest. Nii siis, — mitte mina, aga petrooleum. Seepärast ärge imetlege, kui leiate minu tualettlaualt lõhnaõli pudeli asemel petrooleumi kannu.

Nüüd on sellest loost ligi kolm aastat mööda. Meil on oma väike Astagi juba, õige terane tüdruk. Ema armastab teda väga, tal ainult kahjuks ei ole aega lapse jaoks. Sikkell...



Maapagulased ja põrandaalune poliitika

N.-Vene sündmuste puhul

Kaasaegsed, kes meil ületasid sel aastal poole-sajandi, toonitavad oma eluloos pea ühte ja sama: nad olnud põrandaalused ja hiljem peale 1905. a. maapagulased. Näib nii, et põranda all olek ja maapagu oleks nagu mõni aumärk 50 a. kaasaegsetele. Ilma selle tunnusetähe oleks nagu täismees!

*

Maailmasõja lõpul läks võim ja valitsus Venemaal maapagulaste kätte. Oleks võinud arvata, et olles ise üle elanud raskeid maapagulase aastaid, maapagulased teevad katset üles ehitada säärast riiklikku ja ühiskondlikku korda, kus põrandaalused organisatsioonid ja maapagulased oleksid muutunud ülearuseks. Aga sündis just ümberpöörduvalt. Kõik kuni 1917. a. lõpuni Venes olevad erakonnad ja poliitilised organisatsioonid sunniti minema kas põranda alla või maapakku! Ja nii kestab see tänapäevani. See olevatki tuleviku ühiskonna ja riigikorra ideaal. Teisiti-mõtledjad kas maalt välja või põranda alla või tapalavale! Ja see valitsemiskord on aastast aastasse levinud Vene naabermaadesse ja aina süveneb!

Põrandaalune hingeelu poliitikas ja maapagulaste hirm uue maapao eest! See on peatükk omaette tänapäeva poliitikas. Ja see küsimus tahab lahendust.

Üldse 1905. a. rahvalikumine ja maapagulaste osa selles? Seda küsimust puudutab Tammsaare oma romaanis „Tõde ja õigus“ III ja tema kirjeldus on masendav.

Tõuseb kahtlus, kas kuuluvus põrandaalusesse organisatsiooni ja maapakku olid ja on selle au-paiste väärilised, mida neile tahetakse omistada. Kas ei peaks meie püüde sihiks, nii poliitikas kui ka vaimukultuuris olema vabanemine põrandaalusest hingeelust ja maapagulasest?

Vähe lootust. Vaadake N.-Venemaale! Maapagulased tapsid ja tapavad oma endisi kaasvõitlejaid ja kaasmaapagulasi. N.-Venemaa on teistele tänapäeval eeskujuks! Ammu see oli, kui Hitler Saksamaal korraldas oma endiste kaasparteilaste peade nõmmimise talgud. Nil admirari. Tuleb vististi teisitimõtletajate tapatalgus — viisaastak?

Tee demokraatiale on ikka olnud võitlusrikas ja niisutatud vereojadega, saadetud kõuekärgatus-test ja põrandaalustest maavärisemistest.

Võibolla on see loomulik arenemiskäik, et õnneliku juhuse tõttu suure talupojarahva valitsemisele sattunud maapagulased ennast vastastikku hävitavad ja teistele teed tasandavad, kes on vabad põrandaalusest hingeelust. Et arenemine kiiremini läheks, siis tuleks kõik arvustus ja kriitika ära keelata ja poliitiline elu põranda alla pressida veel tugevamini. Pealegi pole veel selge, missugune demokraatiline valitsuskord sobib talupoegadest koosnevale rahvale, sest demokraatia on arenenud ja püsinud maades, kus õitseb suurtööstus, suurkaubandus ja suurmaapidamine. Isegi Stalin hakkas rääkima demokraatiast peale seda, kui Venes asuti suurtööstust üles ehitama, suurkaubandust ja suurmaapidamist arendama, kuigi esialgu kolhooside näol.

Meie ajalugu õpetab, et sobivam riigikord Balti talupojarahvale on rüütelkond, kinnise maapäeva landraat kolleegiumi ja rüütelkonna peamehega (nimed tuleksid muidugi eestistada), mis-sugust demokraatlikku valitsemiskorda Juhan Luiga järgi barbaarsed saksilased Baltiasse tulles olevat iseseisvusaegsetelt maarahvastelt õppinud. Suurtööstus meil on, suurkaubandus ka — pea see suurmaapidaminegi ei teki. Traktorijaamad töötavad juba. Ka Venes tekkisid enne traktorijaamad. Siis leiti, et traktoritega on kõige tulusam suurmaade põlde harida ja nii sündisidki kolhoosid Venes!

Korporante on meil ka küllalt, kes nagu loodud suurtööstuse ja suurmaapidamise juhtideks. Kuni selle uue rüütelkonna tulekuni liigub siis poliitika-elu Ida-Euroopas ikka edasi ühest põrandaalusest prahvatusest teise ja aeg-ajalt notitakse kaasmaapagulaste ja põrandaaluste päid.

Õnn kaasa! Tõepoolest, mis tähendab mõnede maapagulaste kolude langemine võrreldes nende miljonite vahvate noorte meestega, kes jätsid oma elu Maailmasõja lahinguväljadele ikka demokraatia kasuks ja hüvanguks!

Aprillist — augustini 1936. a.

A.

Kui saabub koju, laps harilikult juba magab. Ja kõige kohutavam lugu selgus mulle alles täna: Asta ei tunnegi õieti oma last. Täna tuli ta õige varakult koju õige ärritatud meeleolus ja jutustas, et olevat äsja peaaegu ühe lapse alla ajanud.

Pärast selgus, et õnnelikul kombel surmast pääsenud polnud keegi muu kui me oma väike tüdruk.

„Tänu taevale,“ hüüdis Asta seda kuuldes, „näed, kuidas Kõigevägevam kaitseb meie perekonda. Nüüd-sest peale...“

Nüüdsest peale, mõtlesin ma kergendatud ohkega

Asta jutule vahele, noh nüüdsest peale viskab ta selle põrguaparaadi nurka. „Nüüdsest peale,“ rääkis Asta edasi, siduge lapsele suur punane lint pähe, siis tunnen ta kergemini ära.“

Ütles ja läks.

Lõpuks, — kui aus olla, — pean tunnistama siiski, et siklisõidust ikka veidike on kasu kah. Tean päris täpselt, palju maksavad koerad, kanad, pardid, väikesed põrsad jne., eriti muidugi surnust peast.“

Nii jutustab harilikult Mihkel Purka oma kurba lugu.

Romulus



Teel Aegviidu järvede riiki

All vasakult paremale:
 Väljasõit Emajõel
 Hobusejutajad Kodijärvel
 Tütarlaps rannaliival
 Suveõhtu Emajõel
 Autodega läbi kodumaa

NÄDALALÕPP

Inglased on selle leiutajad ja nimetavad teda week-end. Ning nüüd on ta meilgi läbi lõõnud igal pool.

Nädalalõpust on saanud koguni suurmood. Raudteevalitsus otsib hoolega uusi paiku, kuhu viia pühapäevadeks kõiki sõitatahtjaid. Nii ongi siis üles leitud suur hulk ilusaid kodumaa kohti ja kohakesi, kuhu ligi pääseb pummelrongidega. Vajaduse korral transporteeritakse terve rongitais rahvast bussidel ja autodel edasi ka raudteest kaugemale sobivasse kohta.

Raudteest maha ei taha jääda ka teisedki liiklemis-abinõud: laevaliinid ja mootorpaadid korraldavad sama ja busside ning autoomanikud ei väsi kuulutamast, et neil on üürida masinaid nädalalõplaste teenistuseks. Ka jalgratas kõlbab säärase sõidu ettevõtmiseks päris hästi.

Praktilised mehed on need inglased. Mis võikski olla veel mõnusam ja meeltlahutavam ning kosutavam harilikule kodanikule, kui pääseda päevaks eemale oma igapäevastest toimetustest sinna, kus on vett, metsa, uusi muljeid ja vabadust. Sellepärast kuuled suvel juba sagedasti teispäeval naabreid ja naabrite naabreid

ootavat uut pühapäeva, et siis jälle kuhugi sõita.

Ning see sõidusihi valik ei ole alati kerge. Pummelrongiga sõitu ei armasta paljud: soritakse siis kõikide oma kunagi nähtud nägude ja ununenud tuttavate ning sugulaste seast välja — mõttes muidugi ikka — kohti, kuhu võiks minna ja hea kameraadigi kaasa võtta. Muidugi on endastmõistetav, et see tuttav või kaugelt sugulane peab elama maal, vee ligidal. Ning siis algab laupäeval sõit.

Suplemine, alastikultuur, kalal- ja vähilkäik, marja- ja õunaaed, magamine talulakas või küünis ja talusaun — see on tegevus säärase ühepäeva suvitaja jaoks. Ning kõige juurde hea tuju, lõbus huumor ja vallatus. Sellist rahvast on kõik raudtee rongid ja busi- ning laevaliinid lau- ja pühapäeviti täis.

Kodumaa tundmaõppimine sündis vanasti paljudel ainult algkoolis koduloo tunnis. Nüüd hakkab seda algkooli kodulugu asendama nädalalõpp ja kahtlemata palju suuremate tagajärgedega. Kui palju kohti, lähedaid ja kaugeid ei ole paljud meist niiviisi näinud ja oma jalaga läbi



Fotod Hinto, Raadiokooperatiiv ja Roomo





Fotod Hinto, Tekko, Heinaste, Raadiokooperatiiv ja Roone

Ülalt alla: Romantilise Narva ees. Eine maantee kaldal. Tütarlaps endasuuruse haviga. Kaks vanderselli heinasaos. Ärasõit. Lõunal lageda taeva all. Kolm nädalalõplast teevad pesa endile. Tagasi pühapäeva õhtul.

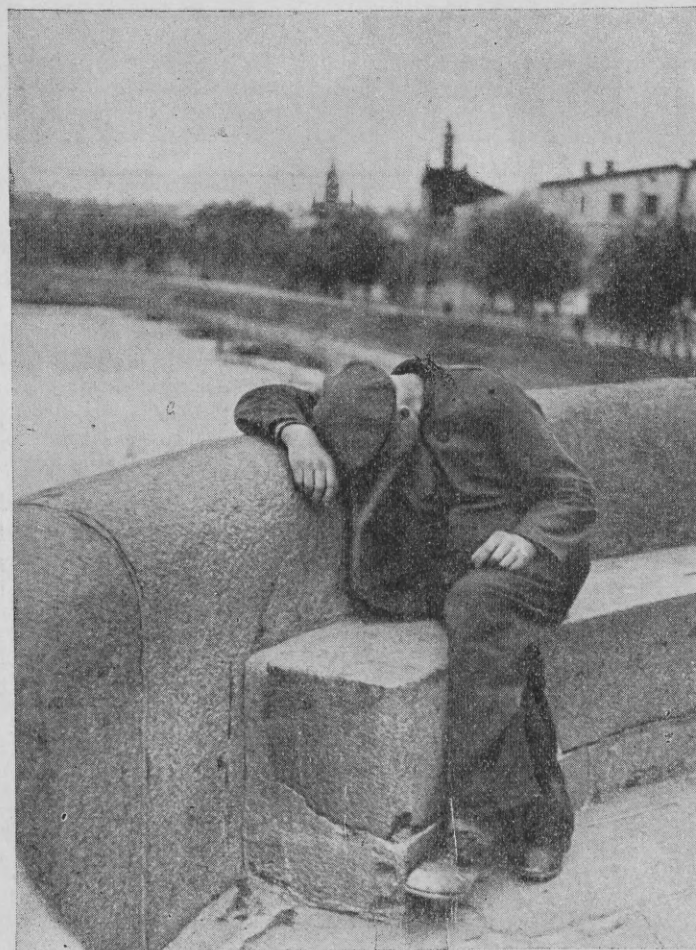
Paremal: Näide Tartu kivilillat, kuidas ei tohi veeta nädalalõppu

Foto Šuras

käinud ning tundma õppinud maad ja elu endast kaugemal! Koguni juba maamehed teevad seesuguseid väljasõite, üürides veoautosid, linna-rahvast kõnelemata.

Agaga väga kiiduväärselt ei oska meie inimesed veel week-endi veeta. Suur osa saab sellest aru nii, et see on joomingukorraldamine teises ümbruses eelmisest. Harilikult minnakse ju välja suure viinalaadungiga ja siis läheb lahti meeletuks olenguks, ning nägemata jääb loodus, maastik ja võõras omapära. Hiljuti võis ajalehtedest lugeda isegi säärast kurioosumit, et pealinnast päritolev purjus pummelronglaste mass maal ühe naiskodukaitse peo ära lämmatas ja lihtsalt segi tallas ning segi laaberdas.

Õppigem siingi inglasele, kuidas neid väljasõite nii korraldada, et nad oleksid tõesti kosutuseks ja puhkuseks. Siis alles võib tunda õiget rõõmu nädalalõpust. Rohkem „reisida“ ei ole meie harilikul kodanikul võimalik. Saame olla oma rahva suuremas osas „turistid“ ainult harva ja suuremate pidupäevade puhul — ning sedagi oma üsna väikesel kodumaal. Kuid siingi on maad ja paiku küllalt, mida igamees peaks nägema, ning seda teha võimaldab vähema seltskonnaga ühiselt ettevõetav nädalalõpu sõit.





Pärnu kirjanduslik fotomontaaž

Ülal vasakul: luuletaja Erni Hiir peab EKL ja EKS esindajana tervituskõnet L. Koidula 50. a. surmapäeva puhul 9. aug. Pärnus korraldatud aktusel. Kõrval J. W. Jannseni maja Pärnus L. Koidula surmapäeva puhul lipuehtes ja mälestustahvel pärjastatud. All vasakul K. Ehrmann eesti luule tõlkija Juri Šumakoviga. Paremal Koidula surmapäeva mälestamine 9. aug. Koidula samba ees ja all paremal Aug. Jakobsoni vanemate elukoht Pärnu Vaeste Patuste Alevis — Liblika tänaval, kus Jakobson kirjutas oma esikteose „Vaeste patuste alev“, mis ilmub „Noor-Eesti“ kirjastusel 2. trükkis. Keskel J. Barbarus

Foto Ehrman

Nüüd on aga sügis ukse ees, kui mitte päris käes juba. Veel mõned pühad sääraseid sõite, siis on lõpp suvistel lõbudel ja tuleb jääda talveunele nädalalõpu rändlindudel. Kellele meist ei jääks aga palju ilusaid mälestusi ja muljeid nendest paljudest radadest ja teedest, mida mööda viis ristlema suvi ja inimese seiklusmeel ning rändamiskirg?

Ei, nädalalõpu veetmine peab meil muutuma veel tugevamaks ning rohkearvulisemaks — aga ka paremaks. **Nemo**

Lõbus nädalalõpu seltskond kuurikatusel ja aidalakas.
Ringis: Suvel ujulas

Foto Roone ja Heinaste



O+LUTS RÜGIG

(Järg.)

Linoollõiked A. Peerna

„Jah, justkui meie üksi kiskleks!“ kahmab Aadniel pliidilt kõrbeva käterätiku. „Seda'p ma tunnen, et kange kärtsa hais. Selle muidugi pani siia Benno minu kiuste. Ma ei tea,“ jõllitab vanemate poole, „kuidas te ometi tegite ja toimetasite siia maailmasse säärase eluka!“

„Noh, eks me teinud kah...“ pühib emand Kiir silmanurki. „Või ta siis... Eks ta ikka ole meie oma laps ja sinu vend. Mis seal's...? Mitte ei taipa, mis pärast sa peale seda sõda oled meie kõigi vastu nii kihvtine? Egas meie pole süüdi, et sulle ei anta maad. Ja mis sa, kulla Jorhikene, õieti teekski selle maaga?“

„Kuula nüüd seda jora!“ sügab puruvana rätsepmeister Kiir oma purupaljast kolu. „Istuks siin, õmbleks... mis õmmelda on, ja misjaoks see igavene jamelemine? Esialgu on maa peal rahu, ja see on üle kõige.“

„Jorh tahab saada Kuramaa härtsogiks,“ irvitab noorem veli, ronides õmbluslauale, „aga et ta pole saanud kirvest ega kirvevartki, sellep ta nüüd norib ükskõik kellega, kes talle aga parajasti ette juhtub.“

„Lõuad!“ käratab Georg Aadniel. „Kui siin kellegi on midagi ütelda, siis olen mina see. Kui poleks olnud mind, mis siis oleks saanud teist kõigist?“

„Kas siis meid enam polegi olemas?“ küsib isa vaikselt. „Mis sa tormitsed? Mina ja su ema olime need, kes su üles kasvatasid ja kuidagi ehitasid selle maja — hütikese. Mis oled siin teinud? Et sul on pangas mõni kopikas — noh, eks seegi ole saanud meie varal. Jah, jah — ära põrnitse! — just meie varal. Kadunud Viktor... tõesti oli mees, tema pärast ma nutan tänase päevani, aga... Mis sa oled teinud selle sama Juulikesega?“

„Mina pean päkka hoidma!“ nuuksudes laskub noor-perenaine õmblusmasinale. „Jumala õnn, et teiegi, vanad, olete mulle head, muidu ma... juba ammugi oleksin...“

„Jäe nüüd sinagi vait!“ põrutab Kiir oma õrnahingelisele naisele. „Kas sa ei näe ega kuule, et siin, pagana majas, on küllalt kraaksujaid ilma sinutagi? Ja päkka võid hakata hoidma alles kella kümne paiku.“

„Ütle minule, mis tahad,“ vastab Juulikene nutu-

selt, „aga jäta vanemad rahule. Millist kurja on n e m a d sulle teinud? Egas nemad pole maajagajad.“

„Mina ei räägi sinuga üldse enam sõnagi,“ klähvib vihane Aadniel, „vaid lähen kõrtsi; joodan nad kura did täis — eks näe, mis siis saab. Mina olen käinud seal ja teal Venemaal ja tean, mis venelased niisugusel korral ütlevad... Kui sa ei määri, siis sa ei sõida. Nüüd ma lähen ja määrin neid volinikke nii, et tükid taga. Mis see mulle maksab? Sea... ja saepuru!“

„Noo — jah,“ venitab Benno õmbluslaualt, „aga vaata, et sa iseennast ei määri selle sea värgiga.“

„Pole see sinu mure, va' tuustik! Lase endal juukseid lõigata — vaata peeglisse, missugune välja näed! Hernehirmutis! Ütle, sunnikunahk, millal sa viimati puhastasid oma hambaid?“

„Kas hambaid ka peab laskma lõigata? Siis küll oleks kõige õigem, kui laseksid lõigata oma keelt — liiga teravaks on sul läinud see masinavärk.“

„Molkus!“

„Seda ma kuulen täna juba teist korda; ime, et sa oma suure tarkusega vahepeal pole mulle leidnud mõnda teist aunime. Kroonult varastatud raha taskus ja nüüd — kelgib! Häbi sul peaks olema. Kas sa tõesti arvad, et me sinu hilpharaklust võtame tõsiselt? — Ei võta!“ väristab pead, selg venna poole. „Ei võta! Mina küll olen noor, aga niipalju viisakust ja veel midagi muud mul on oma isa ja ema vastu, et ma neid ei solva iga sõnaga.“

„Aga mis sa tegid siis, kui käisid koolis, sina, närukael?“

„See oli siis, aga nüüd on n ü ü d! Mõnel tuleb aru pähe aastatega, aga teisel see just kaob.“

Nojaa, nii et siis volikogu koosolek Paunvere vallamajas...

Aga enne seda ütleb valla käskjalg ehk kasakas Jakob Tüma oma naisele, et tehku see tänaseks hommikueineks midagi krehvtisemat või nii; et mine tea, kui kaua kestab koosolek ja kas tema saabki aega lõunat süüa.

„Või nii,“ muheleb proua Tüma. „Et täna on koosolek, seda ma tean, aga mis asi see k r e h v t i n e



...Kas siis meid enam polegi olemas?...

on, selle olen ära unustanud. Kord sa vist küll ütlesid midagi sellesarnast, aga mitte pole enam meeles, mida see tähendas.“

„Ära vigurda!“ sõnab abikaasa tõsiselt. „Seni kui ma pingid saalis korda sean, tee valmis.“

„Jah, aga mis asi?“

„Küpseta sinki ja löö muna peale — see on krehvtine küllalt ja on üsna mõnus võtta kohvi alla.“

„Ah, nii!“ venitab proua Tüma pikalt.

„Jah, nii,“ uriseb pereisa, väljub oma korterist, läbib eeskoja ning astub niinimetatud kohtusaali, nagu seda ruumi nimetatakse vana usu peale, olgugi et seal nüüd peetakse peaaesjalikult koosolekuid. Ka on saali ühte nurka vallasekretäri abi, noormees Säbri, asutanud midagi abikantselei taolist, sest mistarvis peaks iga tühise asja pärast tülitama härra sekretäri ennast, kui seda võib toimetada siinsamas.

Tüma saali astudes ongi abisekretär juba platsis, sorides mingisuguseid pabereid oma lauanatukesel.

„Tere hommikut, noorhärä!“

„Tere, tere, härra majavaim!“ sõbralikult noogutab Säbri vastuseks. „Kuidas käsi käib?“

„Päris kenasti, muudkui tapa tagant.“ Aga endal kogu aeg meeles praetud sink munaga.

„Tohhoo pagan!“ tõrjub abisekretär õigele kohale oma valkja juuksekaulu. „Keda te's tapate, ja veel tagant?“

„Noh...“ kehitab „majavaim“ õlgu. Aga nüüd ta küll peab noorhärä veidi eksitama. Enne-kõike vaja pühkida pörandat ja siis pingid valmis seada — täna on volikogu koosolek.

„Pingid küll — see on õigus; koosolek läheb ka nii kuidagi, aga pörandat pühkimine on lollus.“

„Kuidas nii?“

„Aga miks siis mitte, kui nad siia tulevad oma poriste saabastega ja toovad saasta kaasa; niikuinii peab pärast kasima.“

„Seda 'nd küll, aga ma siiski natuke tõmban luuaga.“

„Tõmmake, tõmmake, kui tahate teha tähtsaks enda isikut. Minupärast kas või peske seda pörandat, poonige ja poleerige.“

Käskjalg ja majavaim teeb ruttu oma töö. „Nii,“ ütleb, „nüüd ma esialgu jätan teid rahule. Nüüd vaja...“

Rohkem ta ei ütle — mistarvis kõnelda maitsevast einest, kui see ei puutu asjasse.

Abisekretär ehk lihtsalt a b i, nagu teda nimetab vallarahvas, jälle jääb üksi oma paberitega. Ta on üks neid noormehi, kes on linnas sündinud, linnas kasvanud ja koolis käinud ning siis, asjaolude sunnil, peaaegu pisarsilmi tulnud maale. Aga oli punnimist ja kangutamist sellegi koha saamisega, sest kandidaate oli tihedasti nagu liiva mere ääres; ja poleks tal Paunvere kandidis olnud mõjukaid sugulasi, kes teab, mis siis oleks saanud. Jah, siin pigistab ränk üksindus ja igavus tema noort hinge, eriti nüüd, sügisel, kuid mitte midagi pole parata: ei või ta ometi aastate kaupa elada oma kehvade vanemate kulul. Vanadel Säbriidel juba isegi oli küllalt maadlemist, et teda aidata keskkooli lõpuni.

Ainuke, mis talle nüüd pakub veidi lohutust töövabadel tundidel, on raamatud kohalikust rahvaraatmatukogust. Lohutus muidugi on nõrgavõitu, sest uue mat ilukirjanclust tilgub kogusse otsekui läbi nõelasilma. Nojaa, ajalehed... Ilma nendeta võiks surra. Lähemaid tutvusi ta siin pole soetanud, kuigi neid võiks leida päris ohtrasti, sest ta ikkagi on a b i. Aga siis ta peaks tihedamini käima „sõbra poes“ ja võtma osa neist istungeist, mis seal peetakse päevast päeva. Seal käib jõukaid talunikke, kes endale on ehitanud moodsad elumajad, ostnud uue korterisisustuse ühes klaveri ja raadioga, seal lõbutseb isegi üks kõrgema haridusega isik, aga see õhkkond hästi nagu ei sobi noormehele, ja teiseks...

Teiseks ütles tema päevinäinud isa, kui noor Säbri lahkus kodunt:

„Vaata ette, poiss! Ma tean, et sul maal esialgu on igav, sest seal ju pole kuhugi minna: pole teatrit, pole kino ega kohvikut, pole omasarnaseid kaaslasi. Vaata, et sa igavusest ei hakka pummeldama! Nii-suguses vallaametis, kuhu sa nüüd lähed, on säärane hädaoht eriti suur. Pakkujaid ja mehkeldajaid kindlasti leidub külluses. Omal ajal elasin minagi maal ja nägin, mis sai mõnestki tublist mehest, niipea kui valiti kas vallavanemaks või kohtumeheks. Mõnigi ilus talu läks vett vedama otsekui koera naeru eest ja endine omanik lõpetas oma elupäevad kuskil saunahurtsikus või koguni vaestemajas. Seepärast ole ettevaatlik!“

Needsamad sõnad alati meenuvad noorele „Abile“, kui ta läbib Paunvere aleviku ning kuuleb sealt kuskilt kõvemaid hääli ja laulujoru. „Muidugi,“ mõtleb muia-tes, „pole mul veel maad ega puud, aga ma võin veel saada mõlemad, kui... Egas vanataat muidu ei jutlustanud.“ Ja kui teda siis vahel, kas poes või mujal palutakse astuda n a t u k e t a h a p o o l e, siis mõnikord nihkubki sinna, kuid jääb üsna lühikeseks ajaks, pole võimalik olla kauemini, töö ootab.

Ent sellal, kui ta nüüd kohtusaalis nokitseb paberite kallal ja auväärt isand Tüma maitseb oma lemmik-rooga, tegutseb üks Paunvere elanik kibedaсти ning pigistab endast välja selle viimase.

Georg Aadniel Kiir istub mõningate volikogu liikmete seltsis „sõbra poes“, ja ohtrasti kostitab oma a r m s a i d s õ p r u. Koosviibijate ees laual on klaasid, mõni pudel harukordselt maitsevat limonaadi, kuhi leivaviilukaid ja paar poolikut, ilusasti rohekaks tõmbunud, leemendava nahaga vorstirõngast. Rätsepmeister ise õhetab nagu tulikuum keris, aeg-ajalt pühkides higi laubalt. „Noh, võtke, võtke, sõbrad!“ nihutab klaase ja vorstirõngaid. „Ärge laske külmaks minna! Varsti niikuinii peame minema vallamaja juurde ja vaatama, mis seal saab. Eks siis näe, kas on veel õigust Paunvere mail või on seegi välja rännanud kuhugi Argentiinasse või Brasiiliasse. Mis sa ootad, Jüri? Mis sa vahid, Jaan? Ja üldse kõik, kes me siin oleme? — Laskem käia nii, et tuline jutt taga! Einoh, peale koosolekut saame jälle, aga enne seda peab tublisti kinnitama keha. Kuule, Väana Mart, sa ei võta mitte sugugi — mis kometit sa mängid?“

„Oh, Kiire-saks,“ pobiseb Mart vidusilmi, vaevu pöörates keelt, „ma-ma võtsin juba küllalt. Juba nagu...“



... Laual on klaasid maitsevat limonaadi...

„Ah, mis küllalt! Parem vatsa venitada, kui hüva rooga üle jätta.“

„Õigus küll, aga... hõkk, hõkk.“ Ja sakiline Väana Mart, kel iga juukse ja habemekarv kipub omale poole, raskelt laskub käsipõsekile, näritud vorstijupp nina all, millele nüüd poetab paberossituhka nagu parimat maitseainet.

„Oi, pagana pihta!“ korruga hüüab Kiir, heites pilgu porisele maanteele. „Minu vana koolivend Tõnisson sõidab mööda — mis te arvate, kas kutsume sisse?“

„Sisse ikka!“ vastavad hääled. „Las vana rasvatünn teeb omapoolt kah paar särtsu.“

„Ei, mitte sellest pole jutt!“ vehkleb Georg Aadniel kätega, tõtates ukse poole. „Ma niisama tahtsin temaga rääkida — ta üsna arukas mees.“

Tõnisson teeb „tr“ ja peatab hobuse. „Noh, mis seal's on?“ pöörab oma tüseda kere vankris poolküljeli.

„Tule sisse!“

„Mida otsima?“

„Einoh, niisama... ajame paar sõna juttu. Seal sees on veel teisigi peremehi.“

„Mine poti laadale!“ mõmised Tõnisson, vinnab enese jälle istukile ja sõidab edasi.

„Vaata, kus kuradi mühakas!“ kärsutab rätsepmeister nina. „Täissöönud siga — ei viitsi vankritki maha ronida! Uhke, sunnik. Näe, temale ei kõlba teised Paunvere omad!“ Imelik küll, et sellisele jõmmkarakale anti rist selle väikese kriimustuse eest, mille sai sõjas. Jah, räägitakse, ta olevat saanud raske kuulihaava, aga see muidugi on tühi lori. Kuid rist jääb riskiks — sinna pole midagi parata. Oi, kui temalgi, Jorhil, oleks rist! Siis ta . . . ohhoo! Nüüd, pagana pihta, on isegi veidi piinlik tagasi minna nende priijoodikute juurde: nähti ju ometi, et Tõnisson ei pannud tema kutset ei millekski.

Aga minema peab — ega's niisugust asja või jätta pooleli, kui kord on alustatud. „Tooge siia veel paar pudelit!“ käratab vaprast, torss hinges ja vimmas südames. Aga mõttes: „Mis see väike kulu mulle ikkagi teeb, kui kaalul on suured asjad.“ Igatahes on vähemalt need mehed, keda ta siin praegu poputab, tema mehed. Ja vahel piisab ühestki heast lõuamehest, et läbi viia mõnda otsust, mille peale algul ei või olla päris kindel. Proosit! Elagu õiglus niihästi Paunveres kui kogu maailmas!

„Proosit, proosit!“ põrisetakse joomalaua ümber. „Elagu!“

Lõpuks aga jõuab asi siiski niikaugemale, et on viimane aeg minna koosolekule. Kiir, taskukell näpu vahel, timbib jalalt jalale, ergutades minekule oma armsaid sõpru; varsti on terve tund möödas, mil volinikud pidid olema vallamajas. Koosoleku algus muidugi viib nagu alati, kuid ometi pole see kunagi viibinud õhtuni. Ei, jumala õige jutt, et peab liikuma; sinna pole midagi parata.

„Kui liikuda, siis liikuda,“ urisevad mehed, tõustes laua tagant, kus oli nii päris mugav istuda ja juba vägisi kiskus lauluks. Segaduse katte all, mis tekib lahkumisel, tahab Podari Karla teha pisut „era“, kahmab laualt pika vorstiotsta ning topib endale suhu, kugistab. Kuid mis liig — see liig: ebamõõdukas pala jääb mehele kurku kinni ja minutiks või teiseks muutub Karlake näost niisama roheliseks kui see vorstitükk, mille, kaaslasist nägemata, tahtis endale pista hinge alla. Pilt on masendav. — Kui nüüd lahkub siit maailmast üks mees, kes on oma paremais aastais ja kellelt võiks veel paljugi loota! Ent kriis laheneb: pool sellest noosist tuleb välja, aga teine pool ikkagi jääb sisse, ja kui Kiir oma purjus löökrühmaga hakkab sammuma vallamaja poole, siis on Podari peremees jälle kange poiss, ainult pisarad nirisevad ta punsunud silmist.

(Järgneb.)



Vanemuise direktor O. Aloe

Vanemuise kunstitempli 30 a. juubel

Nüüd on 30 a. mööda, kui Aia tänavale kerkis Vanemuise kunstitempel ja Jak. Hurt selle õnnistas meie hariduselu keskkohaks. Kui Vanemuine tol ajal sai Mekkaks, kuhu tõttas kokku väga suur osa meie rahva vaimlist energiat, siis on aeg nüüd mõndagi muutnud ja Vanemuine ei ole enam esmajärgulise tähtsusega. Siiski on ta meie südamele lähedane ja Tartu elule mitmeti oluline. Ta minevikus on tõhusat sära ja meie aeg mälestab seda kui kallivara meie vaimlises arengus.

Jutustan siin, mis mäletan Vanemuise kunstitempli saamispäevilt. Olin 15-aastane ja 1905. a. liikumise vaba mõteterikkus ning tõusumeeleolud olid erksaks teinud jälgima neid nähteid.

* * *

1903. a. tuli hävitas vana Vanemuise Jaama tänaval.

Mäletan, kuidas too torniga maja põles kui küünal. Südames oli mingi meeleliigutus, sest olin seal isa käekõrval küllalt käinud kõneõhtutel, kus kõnelesid K. A. Hermann, Rich. Avakivi, Põrk, Jürgens jne. Olin paaril korral näinud isegi, kuidas Aug. Viira seal teatrit tegi. Üht „Õepoega“ mängiti kord ja üks tegelane pühkis seal harjaga (püüst üteldi siis) teisel üle näo. Ja lasteaeda oli peetud ja mina olin ka seal lasteaias. Nii mäletan, kuidas Vanemuise põlemine oli hulga tähtsam sündmus mu meelet, kui tavaline tulikahju.

Tulikahjusid tol ajal oli palju. Samal päeval lõunajal hakkas põlema vene sõjaväe staabimaja Aia tänaval (nüüdne kohtumaja). See ei häirinud tähelepanu, sest Vanemuine seisis kõigi südamele lähemal.

Minu mõttekäik oli lühike, et kus veel saab kuulata kõnesid ja kus näitemängu saab näha? Et kuhu veel K. A. Hermann saab minna, tsilinder peas ja keisermantel õlal (tema liikus väga sageli nii)? Ei mõistnud kujutleda, et tulikahju sai mõjuvaks tõukeks uue Vanemuise sünnile.

* * *

1905. a. revolutsioon avas eesti avalikule elule hoopis suuremad mõõdud, kui see oli varem. Rahvas eneses ka oli kujunenud mõningane küpsus, mis ärkamisaja ilutsemise ja külarealismis ning pisi-baltliku kolga-meelolu kõrvale vajas süvenenumaid tuge vaimukultuuri täisküpsuse suunas. Gustav Suits kirjutas juba ja Noor-Eesti hakkas liigutama. Kui poliitikas meil ikkagi võrdlemisi vähe jäi kaasarääkimiseks, siis kultuuri loomiseks rakendusid jõud ja erksus erilise pingega. Noor-Eesti noor generatsioon tungis vaimuelu peenedamisprotsessidesse, kandes vaimukat võitluslusti veres. Suits külvas

AKTSIASELTS

FRANZ KRÜLL

MASINAVABRIK

TALLINN, KOPLI 68. Oma keskjaam nr. 445-68
OSAKOND TARTUS, RAEKOJA 13. TELEFON 17

Põllutööriistad, masinad ja katlad
Kõrgeväärtuslik malmi- ja vasevalu

Tööde eest täielik vastutus

Nõudke hinnakirju ja eelarveid _____

Ühispank Tartu Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Esimene Eesti kooperatiivpank. Asutatud 1902. a.
Tartus, Suurturg 14, omas majas. Tel. 177, 700

Kõik pangaoperatsioonid

Annab laene mitmesugustel kindlustustel
Võtab raha hoiule jooksva ja tähtajalisel arvel
Ostab ja müüb mitmesuguseid väärtpabereid
Inkassooperatsioonid

EEKS MAJA ESINDUS

Moodne varakamber väärtasjade ja dokumentide hoidmiseks _____

Hoiukarbid koduseks rahakogumiseks.

Korrespondendid kodu- ja välismaal

Loomatervishoiu ja karjasaaduste seisukohalt on parimaks aluspõhuks —

turvaspõhk.

Hoidke ära hulgaline kunstpõllurammu sissevedu asendades seda odavamaga ja väärtuslikuma

turvas-sõnnikuga.

Vähendage oma küttekulu, tarvitades kütteks odavamaid ja otstarbekohasemaid kütet —

pressturvast.

Ulila Turbatööstuse

kõrgeväärtuslikke saadusi — turvaspõhku, turvaspuru ja küteturvast müüb suurel ja väikesel hulgal

Tartu Linna Elektriijaam

Ladod: ULILAS ja TARTUS, Soola tn. 34/36

Kontor: Tartus, Söögiturg 7.

Telefonid: 38, 1-48, 3-29 ja 3-54.

Kõrgeväärtuslikku omavalmistatud

kivisöetõrva ja koksi

soovitab tarvitajale

Tartu linna gaasivabrik

Ladu: Tartus, Aleksandri tn. 96, telef. 1-02.

Kontor: Tartus, Söögiturg 7, telefon 1-48.

Esimene Tartu Konservitöötus

„KONSERV“

Tartus, Kivi tänav 36. Telef. 16-38

Müügil esimese klassi kalakonservid — eksportkaup.

Üle 20 liigi kalu — tomatid ja õlis.

Ilmuvad müügile konserveeritud

KURGID

NÕUDKE JA PROOVIGE!

Saadaval parimates koloniaalkauplustes.

„Vanemuise“ teatri näituseaegsete etenduste

MÄNGUKAVA 3. XI KUNI 6. XI 36. A.

„Vanemuise“ teatris

HOOAJA AVAMINE

Neljapäev, 3. sept. 1936. a. kell 20 (8 õ.)

ESIETENDUS

1905

K. Aluoja (K. Otto) dramatiseering A. H. Tammsaare

„Tõde ja õigus“ III j. järgi 4 vaatuses.

Näitejuht: K. Aluoja. Muusika: Ed. Tubin.

Lavapildid: Vold. Haas.

Reedel, 4. sept. kl. 20 (8 õ.)

Napoli pärl

E. Valmre ja B. Vatseli operett 3 vaatuses 6 pildis.

Näitejuht: Heino Uuli. Muusikajuht: Ed. Tubin.

Lavapildid: Vold. Haas. Kostüümid: K. Siim-Juse.

Tantsud: Ida Urbel.

Laupäev, 5. sept. kl. 20 (8 õ.)

Unustamatud hetked

(Vabandamatu tund)

I. Békéffi komöödia 5 pildis.

Näitejuht: K. Aluoja. Lavapildid: Vold. Haas.

Pühapäeval, 6. sept. kl. 15 (3 p. 1.)

Tagahoovis

Luts-Särevi dramatiseering 5 pildis.

Näitejuht: K. Aluoja. Lavapildid: Vold. Haas.

kl. 20 (8 õ.)

Veenus siidis

R. Stolzi operett 3 vaatuses.

Näitejuht: K. Aluoja. Muusikajuht: J. Simm. Lava-

pildid: V. Haas. Kostüümid: K. Siim-Juse. Tantsud:

J. Urbel.

Saksa teatri ruumes

Laupäeval, 5. sept. kl. 20 (8 õ.)

Kõrvelaul

S. Rombergi suur romantiline oper. eelmänguga 3 v. 8 p.

Näitejuht: H. Uuli. Muusikajuht: J. Simm. Lava-

pildid: V. Haas.

Pühapäeval, 6. sept. kl. 20 (8 õ.)

Mikumärdi

H. Raudsepa komöödia 5 pildis.

Näitejuht: A. Randviir. Lavapildid: V. Haas.

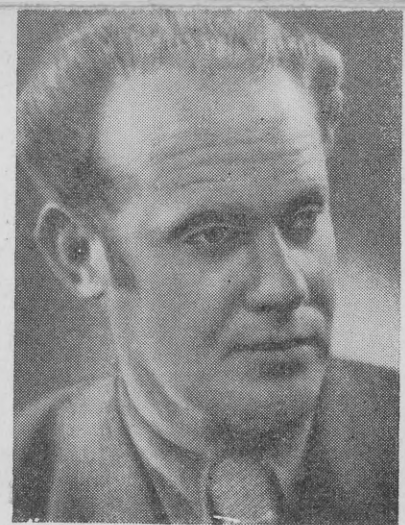
Pääsmete eelmüük on avatud alates 29. aug „Vanemuise“ teatri kassas kella 11—1 e. l. ja 6—8 õhtul ja Saksa teatris etenduse päeval kl. 6 alates ning kogu päev Näituse platsil „Postimehe“ kioskis.



Vanemuise esimene näitejuht Wiera



Uue Vanemuise näitejuht Menning



Praegune peanäitejuht K. Aluoja

tahtetuld, Tuglas ilukulda ja kasvav noorsugu neelas enesesse kõik, mis südamele andis uut kauaigatsetud toitu.

Vanem põlv sel ajal teostas ettevõtteid, mis valmi-vale kultuurile kodu pakuksid. Kui Vanemuisele uut hoonet kavatseti, siis ei mõeldud enam kohalise seltsielu mugavusele, vaid üldrahvuslikule ettevõttele. Vanemuine pidi tulema kui tempel, mis mahutab enesesse meie rahvuskultuurilisi püüdeid laiemas ulatuses kogu rahva jaoks.

Mäletan hetke 1905. a. lõomavast sügisest: Jaan Tenno, Sperling, mina ja teisi läksime Jaan Tõnissoni juurde, et tehku tema meile palvekiri ministeeriumi jaoks, kus palume eesti keele ja kirjanduse tunde linna-kooli (õppisime selles koolis). Tema siis tegi, ja kui selle meile kätte andis, andis kaasa ka vajalised õpetussõnad: kui koolis küsitakse, kes on eesti keele tunde nõudmise algataja teie keskel, siis ajage kõik küüned püsti ja ütlege, et meie kõik tahame seda!

See „kõik“ põhimõte iseloomustas tol ajal Tartu avalikku elu ja muidugi ka Vanemuise hoone ehitamist. Mis sest, et mõnedki vastu rääkisid sellise suure templi ehitamisele ja et Tallinna ajakirjandus otse mõnitas Tartu rahvustuluse- ja kodanluse-lossi ehitamist — Vanemuine kui kultuuritempel kerkis ja kerkis kõige kiuste. Jaan Tõnisson pani vaimud liikuma, raius päevast-päeva Postimehes mõtet, et meie avalik elu ja kogumiskohad seltskonnale peavad suuremõdulised olema, nagu on suuremõduline see sisejõu tervik, mis käärib rahva tahtes ning tegudeks võimalusi otsib.

Kui häääl läks välja, et maa andku liiva ja kive, siis talumehed tõid, andes oma jõudu rahvamaja heaks. Kui jagati välja korjanduslehed, siis ei leidunud palju kedagi, kes poleks kinkinud asju ja raha. Korjanduslehti oli nii palju, et neid jätkus koolipoistegi kätte. Ma ise tõttasin kord õpetaja juurde, kes oli venelane. Küsis, päris, et mis leht see on, mis maja see on, mida ehitatakse, ja andis siis kolm rubla.

Minul ei olnud ettekujutustki nii suurest majast, nagu mullapinnale hakkas kerkima. Ehitustöö hoidis kogu linna elevel. Vist ühegi ehituse juures pole käinud nii palju uudishimulisi, kui võis neid näha tol korral. Kui maad kaevati vundamendi panemiseks, siis tundus, et midagi väga suurt on tulemas. Kui seinad hakkasid kerkima, siis kontuurid olid imeliselt keerulised ja mõtelda ei mõistnud tulevase hoone ilmet. Mu igahommikune tee kooli käis mööda Aia tänavat ja igapäev ma peatusin Vanemuise ees ning pühapäeviti ronisin ringi mööda tellinguid ja müüriservi. Millele võis koolipoiss uhkem olla, kui sellele, et tema rahvale kerkib midagi niisugust vägevat ja kus tulevikus on nii soe ja nii valge! (Küll ajad moonutavad asju, kui mõlen, kuidas nüüd Vanemuine üksvahe tundus nii külmana, ebakodusena ja pimedanagi ja vaim hakkas seal tüna ära väsimal!)

Kui 30. a. eest sügisel toimus uue kunstimtempli õnnistamine, oli Tartu erilises pidulikus elevuses. Vist väga harva on linna nii palju võõraid sõitnud kõigist kodumaa nurkadest. Kõik tahtsid ju esimestena külastada seda maja, millest nii palju kõneldud ja millele ehitati nii palju lootusi! Ühtlasi toimus samal ajal põllumeeste seltsi sügisnäitus ja EÜS saalis avati esimene eesti kunstinäitus (nimetus „esimene“ ei pea täpselt paika, aga suurem „esimene“ oli see küll ja nii seda nimetati).

Ma 15-a. koolipisina olin kui sütel, et kuidas kõiki neid huvitavaid asju näha. Müüsin siis viiuli ära ja sain kolm rubla. Sellest mulle jätkus küllaldaselt.

Hoone õnnistamine toimus keskpäevasele aktusel, kus J. Hurt õnnistas ja Jaan Tõnisson peakõnes toonitas suurte aegade ülesandeid, mis meie rahval oma kultuuri loomiseks täita. Mõtlemisi võib olla mitmesuguseid, aga peagi kostsid Tallinnast teissugused hääled, millel mõtlemisega vähem oli ühist, kui selle antagonismiga, mis tallinlastel tänaseni pole kustunud Tartu vastu, olgugi et tänapäev seal korratatakse seda rahvusterviku mõtet, mis tol ajal iseloomustas Tartu avalikku häälet. Tallinlastele ei mahtunud hinge, et Tartu esimesena sai kunstimtempli ja et rahvas aateid oli harjunud Tartult kuulma. Tallinna majanduslased nägid elu ainult klavivõitluses ja Vanemuine oli vaid kodanlaste mõnulemiskoh! Soovitaksin nüüd mõnelgi lugeda tollaegset Tallinna ajakirjandust, siis saaksid nad hea peatüki luge-mist sellest, kui väga muutlikud on inimesed, kellest armastatakse ütelda, et nad ikka kindlat joont pidavat. Vaevalt on meil mõni teine vaimline suureteevõte nii kibedaid etteheiteid kuulnud, kui sai kuulda uus Vanemuine oma sünnipäevaks.

Muidugi ei halvanud see peomeeleolu — Vanemuine tõusis väärilt ja asus teostama oma kunstilist missiooni.

Nagu mäletan, mõjus minule kõige sügavamini esitenduseks antud A. Kitzbergi „Tuulte pöörises“. Saal oli tulvil ja lavalt hoovas publikusse uus teissugune tuulehoog, kui olid endised „Õepojad“, „Udumäe kuningad“ jne. Sulane Jaan armastuse pöörises ja oma õiguste eest võitlemise kires oli kui ilmutus, mis inimestele andis tugevaid hingelisi vapustusi oma elu keskelt, oma murede vallast. Meie võime tänapäev seda draamat võtta vananenuna, aga siis ta oli ajakohane ja tõukas meid hoogsalt tuleviku tungidesse. Ja peamine — uus, realismi suunduv kunstiline arusaamine hakkas meil kasvama teatrist. Vanemuine sai tõesti templiks, kus käärisid suured probleemid ja kunstiline vaimsus K. Menningu juhtimisel.

Ma nägin talutaadikese seismas ja imetlemas kauni maja kaunist muljet, nägin üllõpilaste hulkasid käimas kihinal-kihinal selle templi ümber, kust vaimukulda kavatseti külvata ühiselt üllikooliga, aga teistel teedel.



Vanemuise muusikajuht J. Simm

Meie kasvame, kasvame kultuurrahvaks, kel oma maa jalge all ja oma elu luua ja elada — selle hüüdsõna jõud lehvib Tartus 30. aastapäeval, kui õnnistati Vanemuist.

* * *

Vanemuise esimesed aastad olid viljakad ja väärtuslikud. Teatrielu pidas siis realistlikku joont ja repertuaar koosnes suurtest skandinaavlastest, Ibsenist, Björnsonist, Strindbergist, siis Tolstoist, Hauptmannist jne. K. Mennning võttis oma ülesannet äärmise tõsidusega ja lõi meile teatri, mis eeskujuks oli kõigile, ka tallinnastele, olgugi et viimased sealt palju õppust ei läinud võtma. Imelik, kui kord kirjutatakse me teatri ajalugu, siis just ka meie teatri algaastad leiavad toonitamist, ja tänu just Vanemuise vaimliselt tugevale koolile.

Mis meil teatrielus varem oli tehtud, võib vaevalt tulla hindamisele, olgugi et salata ei tohi nende näitemänguõhute hariduselulist tähtsust. Kui Aug. Viira, kes kaua ja innukalt juhtis vana Vanemuise näitemänguasjandust, uuest Vanemuisest emale pidi jääma, siis võime mõista tema meelegibedust, aga meie peame sellele vaatama kui paratamatusele. Mäletan, kui kadunud Viira hiljem uues Vanemuises pühitses oma vanapäevade juubelit, siis tuli ta „Postimehe“ toimetusse ja nuttis, et teda ei olevat õiglaselt hinnatud, kui ta oli jäetud kõrvale kunstilisest teatrist. See oli aga umbes sama, kui K. A. Hermann haavunud oli, kui meie muusikalellu tuli R. Tobias ja vaidles Hermanniga. Uue Vanemuise sünd on heaks pildiks sellest, kuidas uued põlvned tulevad ja uue elu ehitavad.

* * *

Uuski Vanemuine sai ruttu tunnistajaks, et edu jääb umbesõlme, kui selleks ei olda alaliselt valvel. K. Menningu minnes ei mõistetud seal samme seada pealekasvanud vaimulude kohaselt, vaid püüti endiste väärtustega ja endise mõttega läbi ajada. See „endinegi“ oli kaotanud vormi ja sisukindluse, minnes tagasi ja kujunedes vaimliseks saamatuseks. Elu aga ümber oli püstitanud hoopis uusi vaimlisi ärevusi, uusi kunstilisi

liikumisi, taotlede uusromantikat, katsudes ekspressionismi kallakutega. Ühtlasi Maailmasõda ja revolutsioon keerutas peale hädapäevi aineliselt.

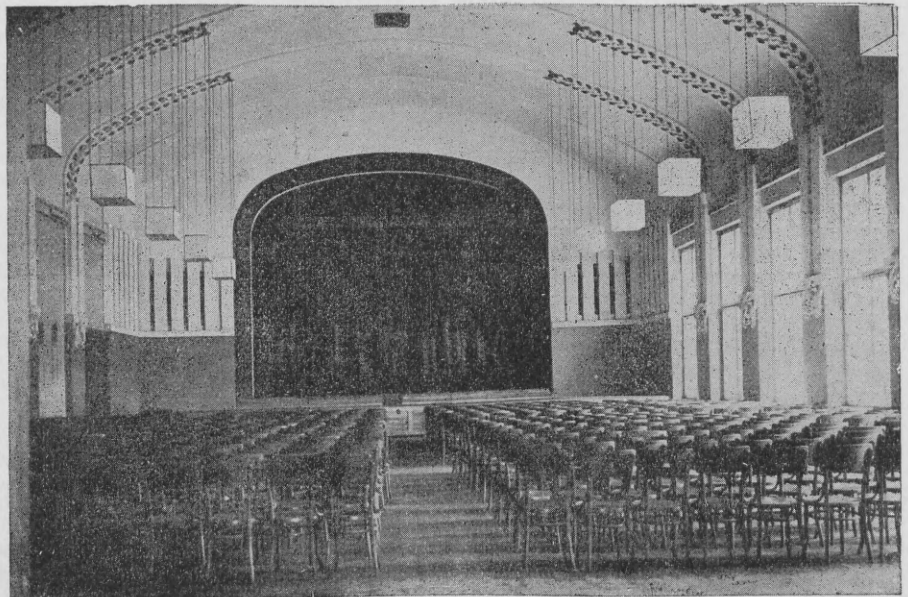
Lisaks sellele sündis veel see murrang, et Tallinnast kui endisest kadaklikust ja veneametlikust kilu- ja kubernangulinnast sai vabariigi pealinn. Liikumine võimu- ja kõrgemate riigiametnikkude toolide poole viis intelligentsi ja rahvast suurel määral Tallinna. Võim tõmbab rohkem kui vaim. Võimus peitub maine kärejäär, see aga tõmbab inimesi nagu tuli kärbsed. Nii sai Tallinn väga palju värsket verd Tartust, Tartu aga kahanas ja püüdis oma prestiiži hoida vaid iseteadvusega, et on akadeemiline linn.

Teatrielule säärane nähe on kõige ebasoodsam, sest akadeemiline vaim võib edukalt hoida liberalismi küll teoreetiliselt ja küll individuaalses ulatuses, aga see ei moodustu keskmises kodanikkonnas aluseks, millele ehitada suudaks uuseline teater ja muud sarnased nähted. Tartugi on ekslikult kalkuleerinud, kui on mõtelnud, et teater võib loota dotsentide ja üliõpilaste kaardritele. Sest teatrite rahvusvaheline statistika tõendab, et ülikoolilinnades teatrite olukord on nii aineliselt kui vaimliselt kõige vähem hääl jalul. Kõikjal teatrit kõige paremini kannab keskmine majanduslikult rahuldaval järjel kodanikekiht, see aga paraku puudub Tartus, selles uues Tartus, milleks ta on kujunenud vabariigi päevil.

Vaid 30. aastat, aga kord uhke Vanemuise kunstitempel ei ole enam kaugel selleks Mekkaks, kuhu tõttaks meie rahvas. Ta hoone on ajast-arust, mis ei kõlba ei teatriks ega sobi hästi ka muuks seltskondlikuks kogumiseks. Elu on kiirelt arenenud ja nõuab nüüd hoopis uut kujundamist. Kas teostub see Tartu teatrielu õnnelikult ja otstarbekohaselt? Vanemuine ehitab nüüd endale uue tiiva. Kas suudab ta sinna tuua ka selle uue vaimuse, mis on sobivaim, haaravaim, siduvaim linna elanikkonna tüübistikus? Kas ei peaks akadeemilise linna teater hoidma otsiva, katseteatri iseloomu — võib-olla selle juurdlev, alati värsket elevust seoks kõige paremini kasvavat noorpõlve, kes on Tartus tooniandev.

Nüüd Vanemuise teatri 30-a. juubeli puhul ja uue hoone rajamisel tahaks soovida, et uues hoones veel kord tõuseks see sügavvaimline kunstielu uskatsetuse tungis, mis tuleks auks Tartule ja tuluks ka teiste linnade teatrielule.

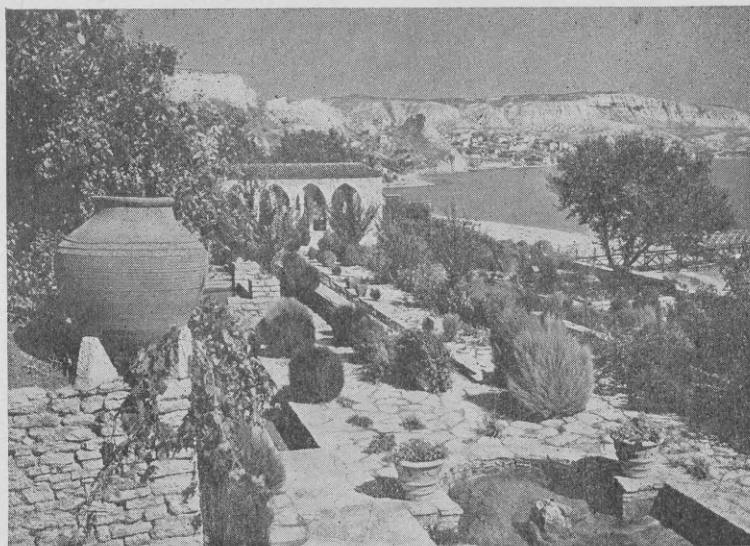
Rasmus Kangro-Pool



Vanemuise saal



Bukarest



Suvituspark Balcic

RUMEENIA TÄNAPÄEV

Väkeliidu riikidest tuntakse meil enam Tšehhoslovakkiaat ja vähem Jugoslaaviaat. Kolmas Väkeliiu moodustav Rumeenia kuningriik on aga seni meie avalikkusele kaunis tundmata maa.

Rumeenia rahvas on õieti sulatis kahest omaaegsest vaenulisest rahvast: kaks tuhat aastat tagasi pidasid roomlased Doonau kaldail vihaseid võitlusi seal asuvate daaklastega, keda lõpuks keiser Traianus vallutas. Daaklased segunesid roomlastega, ning kui viimased III sajandi lõpul daaklaste maalt lahkusid, valgusid maale slaavi ja germaani suguharud, kellest jällegi paljud sulasid ühte kohalikkude elanikkudega. Nii tekkiski see romaani tõugu rahvas, kes võttis idast oma usu, kuid keeleks jäi maksuma rumeenia keel, mis kuulub romaani rahvaste keelkonda, olles 15 miljoni rumeenlaste emakeeleks.

Rooma riigi lagunemise järel jaguneb Rumeenia vürstiriigikesteks, mis türklaste pealetungile alistuvad. Siis kestavad rahva iseseisvumise katsed, kuni 19. sajandini. Vene-

Türgi sõja ajal kuulutas Rumeenia enese 10. mail 1877. a. täiesti iseseisvaks ja kui venelased taandumisel sattusid Plevna all raskesse olukorda, olid Rumeenia väed need, kes töid venelastele Plevna all Osman-paša vägede üle võidu.

Maailmasõjast võitis Rumeenia osa liitriikide poolel. Algul on ta väed võidukad, kuid peavad hiljem taganema Austria-Saksa ülevõimu ees. Kui Venemaa sõdijate hulgast välja langeb, kaotab Rumeenia oma seljatanguse ja sunnitakse 1918. a. rahulepingu sõlmimisele Bukarestis, milline rahuleping aga ei leia ratifitseerimist. Bulgaaria kokkuvarisemise järel on keskriikide jõetus juba täiesti selge ja Rumeenia mobiliseerib uuesti oma väe ning võtab Maailmasõja lõpul sellest jälle osa.

1918. a. suvel kuulutab Bessaraabia enese Moldova vabariigina iseseisvaks, kuid noor vabariik otsustab peagi liituda Rumeenia kuningriigiga. Järk-järgult teostub ka teiste rumeenlaste asustatud maa-alade ühendamine Rumeeniaga: Bukovina, Sie-

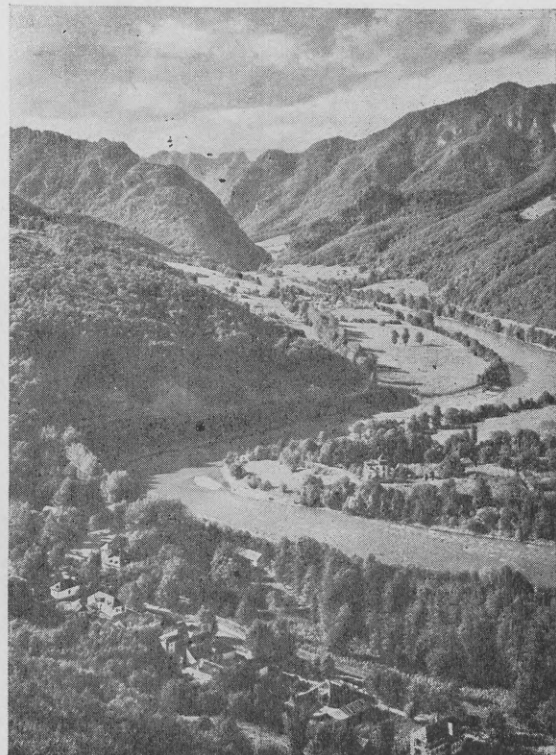
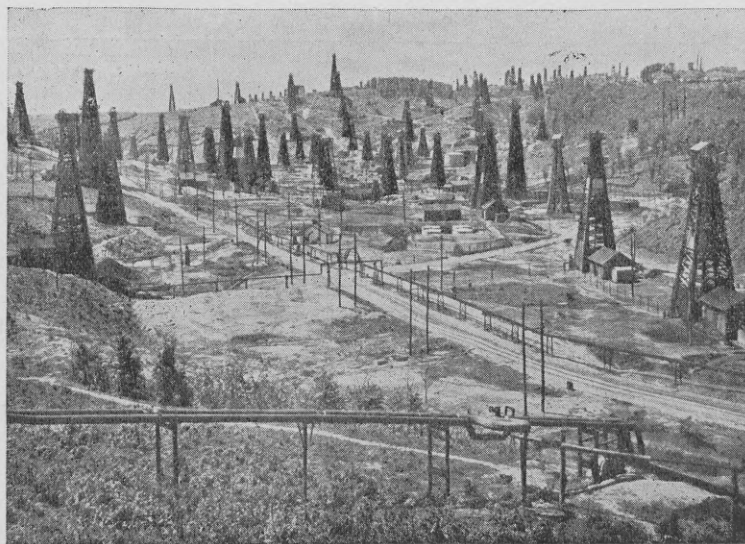
benbürgen, Banaat, Grisana ja Maramures. Kõigi nende provintside liitmist kui ka Rumeenia iseseisvuse algust mälestatakse ühiselt 10. mail.

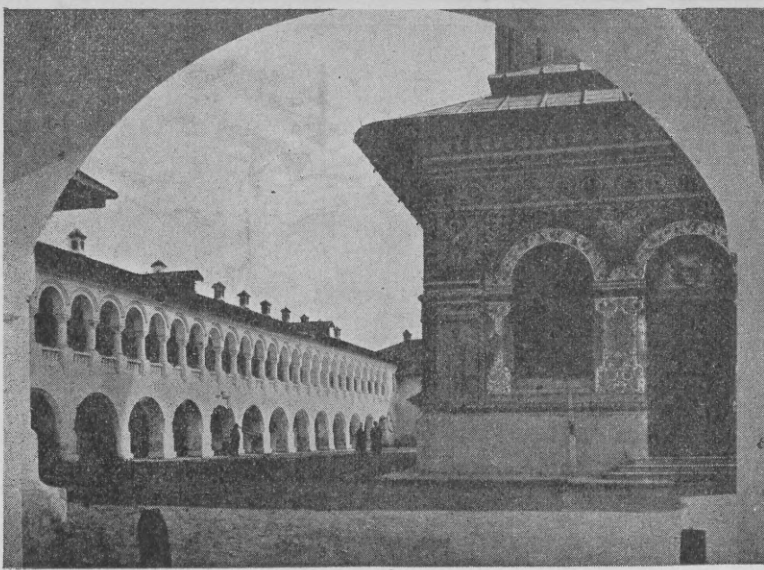
Rumeenia on peale Maailmasõda kasvanud nii pinnalt kui ka elanike arvult kahekordseks: 295 000 km² asub 18,6 miljonit elanikku, kellest 14 miljonit on rumeenlased, 1,3 miljonit ungarlased, 1,1 miljonit juudid, 800.000 sakslased ja 900.000 mitmesugustest teistest rahvustest (venelased, ukrainlased, türklased, bulgarlased, kreeklased jne.) Rahvastiku tihedus on Rumeenias keskmiselt 60 elanikku km² peale.

Pealinn Bukarest (rumeenia keeles Bucuresti) on 635 000 elanikuga suur-

Rumeenia mägismaa

Rumeenia petrooleumi-väljad.





Klooster Bukaresti ligidal

linn, teised tähtsamad linnad on: Chisinau (Vene ajal Kišinov) 120 000 el., Cernauti (end. Černovitz) 115 000 el., Jasi 102 000 el., Galati 102 000 el., Cluj (endine Klausenburg) 100 000 el.

Rumeenia maastik on väga vaheldusrikas. Karpaadid, mis moodustavad loodusliku piiri Tšehhoslovakkia ja osalt ka Poolaga, ulatuvad kõrgemas kohas veidi üle 2500 m. — Doonau on Rumeenia peajõgi, millesse suubuvad kõik teised Rumeenia jõed, peale Rumeenia-Vene piiri moodustava Dnestri.

Looduslikult ilult on Rumeenia Euroopa kaunimaid maid. Unustamatuena püsivad mu meeles Musta mere nõndanimetatud „hõberannad“: päikese paistel helgivad need kaldad, nagu oleksid nad läikima hõõrutud hõbedast.

Kuurorte ja tervisevee allikaid leidub Rumeenias külluses. Mõned neist, nagu näiteks Sovata Karujärve ääres on looduslikult ülikaunis paik, missuguse järve vesi veel 4 meetri sügavuses on kuni 60 kraadi soe. Rumeenia kuurortide teise omapärase liigi moodustavad Musta mere rannal asuvate järvede ääres olevad kuurordid. Sealne maa-ala on muistne merepõhi ja sealsed järved väga tervismuda-rikkad, neist Tekirghioli järve äärsed: Constanta, Eforie ja Carmen Silva.

Loodusvaradelt on Rumeenia väga rikas. Peale plaatina leidub Rumeenias kõiki maake ja mineraale. Peaväljaveo-aineks aga on petrooleum ja bensiin.

Kuid üldiselt on Rumeenia siiski põllumajanduslik riik, kus kasvatakse peamiselt nisu ja maisi. Ka veinitoodang on silmapaistvalt arenenud, nii et Rumeenia tänapäeval veinitootvate Euroopa riikide keskel asub neljandal kohal.

Rahvahariduselt seisab Rumeenia Balkani riigina veel võrdlemisi madalal astmel, kuna kirjaoskamatute protsent on kaunis suur. See aga ei takista, et kõrgemad kihid kannatavad sageli ülikultuuri all, kuna Rumeenias on osalt vastandina teistele Balkani

ja Kesk-Euroopa riikidele alal püsinud õige kõikkõimas aristokraatia, bojaarid. Viimaste kultuuriline tähtsus on aga viimasel ajal väga kirelt langenud.

Rumeenia kultuuri ja kirjanduse arengul on olnud väga tähtis slaavi mõju, eriti usu kaudu, ning alles

a. 1668 peale, kui ilmus piibel rumeeniakeelses tõlkes, algas rumeenia rahvakultuuri ja rahvakeele tõus.

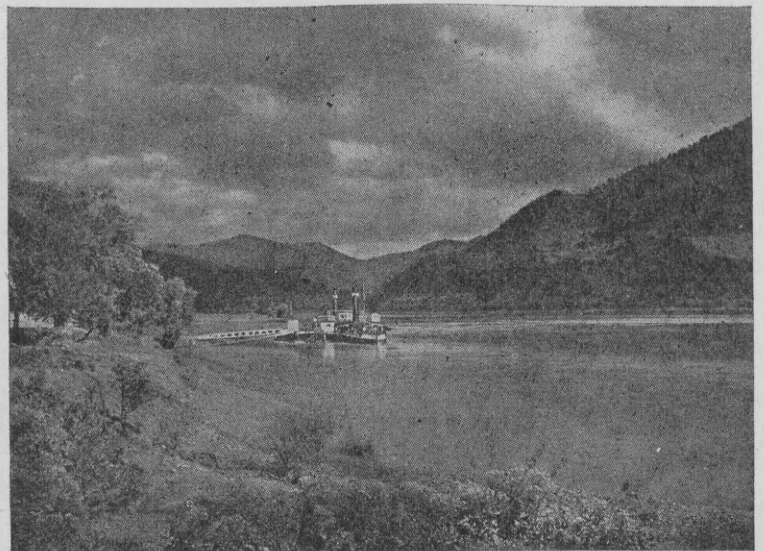
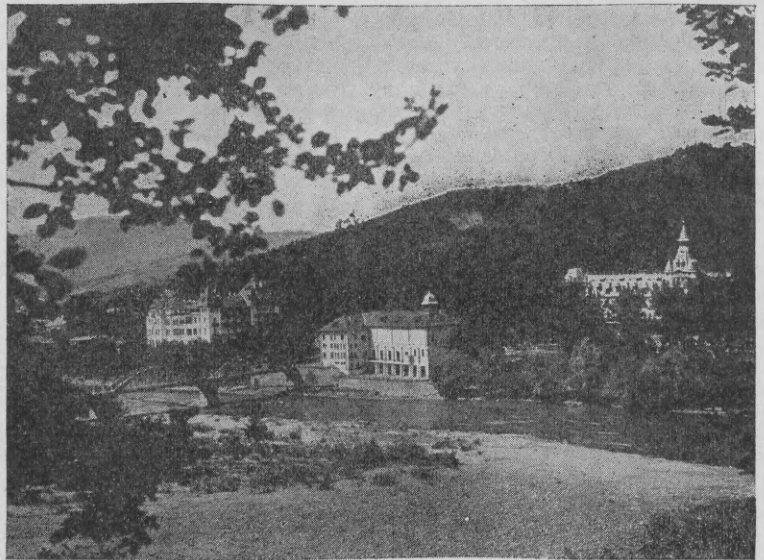
Kuid kirjandusest tänapäeva mõistes võib kõnelda alles alates 19. sajandi algusest ja selle kandjaiks on rooma-katoliku usu vaimulikud, kes esimestena hakkasid rõhutama rumeenia rahva kuulumist ladina rahvaste perre.

Tolle põlve populaarsem kirjanik oli Vasile Alexandri (1821—1890), kes oli ka rumeenia teatri algataja, laulis oma kodumaa looduslikust ilust ja juhtis haritlaskonna tähelepanu rahvaloomingule.

Rumeenia kirjanduse traagilisem kuju, kes ühtlasi avaldas püsivamat mõju järgmistele põlvetele, on kahtlemata Mihail Eminescu (1849—1889), Schopenhaueri ja india mõtte-teaduse mõjualune. See varaküps luuletaja jääb aga nõrgameelseks ja sureb noorelt.

Käesoleva sajandi kirjanduslikku elu Rumeenias on mõjutanud peamiselt kaks meest: prof. Nicolae Jorga ja kirjanik Mihail Sadoveanu.

Calimanești supellinn



Doonau jõgi Drencova juures

Kunstikroonika

1.

See ei olnud ammu, vist möödunud aastal, kui ajalehtedes oli lugeda kõrgeid sõnu sellest, kuidas kunsti rahva sekka viia. Kodanik luges ja mõtles, et nüüd see kunstivärk läheb lahti, saab viimaks ka väike, igapäevane inimene hääd kunsti näha ja omada, kas või kirjapaberite ja piltpostkaartide näol. Aga veel rohkem: oli lugeda õilsaid sõnu sellest, et vaadake: meie kirikud on tühjad ja lagedad just kui vangimaja seinad, ei ole seal pilte ega kujusid, mis oleksid rahvale rõõmu ja manaksid esile pühapäevaseid, võibolla isegi jumalikke tundeid. Vaja on alustada propagandat, et meie kogudused kaunistaksid oma kirikuid väärtuslike kunstiteostega meie paremilt kunstnikelt, sest kuna üksikutel vahest on raske paremaid kunstiteoseid omandada, siis ei tohiks see ülesamatuid raskusi sünnitada kogudustele ja seltsidele, kes hea tahtmise juures nii mõnegi kena summa võivad kunstiteoste omandamiseks kokku saada. Pealegi meie rahvas pole tuim annetama, kui annetused mõne õilsa asja kasuks lähivad. Mõeldagu ainult, kui palju igasuguseid mälestusmärke on püstitatud rahva poolt kokkupandud summadega, kuigi vahest mõni selline „mälestusmärk“ on säärane, et tal pole kunstiga küll midagi tegemist.

Ent kirikukunst oleks rahvale vahest veel lähem ja kodusem ja kirikus istudes oleks inimestel aega head kunstitööd põhjalikult vaadelda ja nautida, mis pikapeale kahtlemata kasvatab hulkade kunstilist maitset.

Mis on teinud meie kirikutegelased selles suunas?

Kes meie parimaist kunstnikest on saanud tellimusi kirikutelt?

Ma usun, et ülalnimetatud kunstipropaganda jutlused on kõlanud küll tuulde, nagu paljugi muud, mis puutub kunstisse.

Ent siiski: hiljuti oli ajalehtedest lugeda, et üks kogudus kuskil Pärnu kandis on tellinud endale suure altaripildi. Oli ajalehes ka ülesvõtte tollest pildist, kus oli näha, kuidas kunstnik toda pilti maalib. Ei puudunud ka pildil kunstniku nägu, nagu kord ja kohus.

Kodanikud, mis te arvate, kes oli too õnnelik kunstnik, kes võibolla esimesena sai tellimuse kiriku meestelt?

Kui arvate, et too „meister“ kuulub eesti tuntumate kunstnikkude hulka, siis eksite küll väga. Tõsi, toda töö oli tahtnud saada küll üks tuntud kunstnik, hea maalija ja joonistaja, kuid tema poolt esitatud kavandid jäeti kõrvale ja anti töö väikese mehe kätte. Ta vahest on aus ja hoolikas töömees omal vähenõudlikul alal, kuid keegi pole temalt näinud vist küll kunagi ei mingit maali ega joonistust meie kunstinaätustel, ning maalijana puudub tal eesti kunstiringkonnas kunstniku nimi.

Prof. Jorga rõhutab oma ajakirjas „Semanatorul“ („Külvaaja“) oma-pärasuse vajadust ja kuulutab pöördumist Rumeenia talupoja ja külaelu kirjeldamiseks. Oma hiigeltoodangu, mille peateosed kuuluvad ajaloo ja kirjandusloo alale, on prof. Jorga leidnud tunnustust ka väljaspool oma kodumaa piire.

Mihal Sadoveanu on oleviku rumeenia kirjanduse tunnustatud suurmees.

B. Linde

Kirik Rumeenias

Kirikute, koolide ja seltside tegelased, võike ja tehke midagi meie avalikkude hoonete kaunistamiseks kunstiteostega. Juba vähemagi summa eest võib saagei omandada kunstinaätustelt ja ka otsekohe kunstnikkude väärtuslike maale ja joonistusi. Aga kui midagi sellist tahate osta või tellida, siis tellige peajasjalikult kunstnikelt, kellel on nimi ja kes tunnevad vastutust oma hea nime eest. Samuti küsige nõu kunstiteoste ostu või tellimiste puhul asjatundjailt, sest muidu võib juhtuda nii, nagu seal Pärnumaa kirikus.

2.

Meie maavalitsustel on lõomist vappidega. On nimelt leitud, et maakondade senised vapid ei kõlba ja tulevad asendada uute ja parematega. Aastate eest, kui maakonnad endile vappe muretsevad, siis sooviti keskvalitsuses kui ka koha peal, et vapi kujutus oleks osatatud vastava maakonna eritunnustest või elementidest, mis ühele või teisele maakonnale omased. Muidugi tuli sellejuures silmas pidada teatavaid heraldika seadusi, kõigepealt lihtsust ja dekoratiivsust. Nii mõnigi maakond oli aja jooksul saanud endale üsna vastava kunstipärase vapi, kuid tänava korraga: teie vapp ei kõlba, oleme teinud teile uue, võtke ja kinnitage ta ära!

Säärase ettepaneku, ühes juurdelisatud uue vapi kavandiga, sai kõrgemalt poolt ka Tartu maavalitsus.

Mis aga kujutab maavalitsusele esitatud vapi kavand? Üleni punasel väljakul on risti suur puss ja vöti.

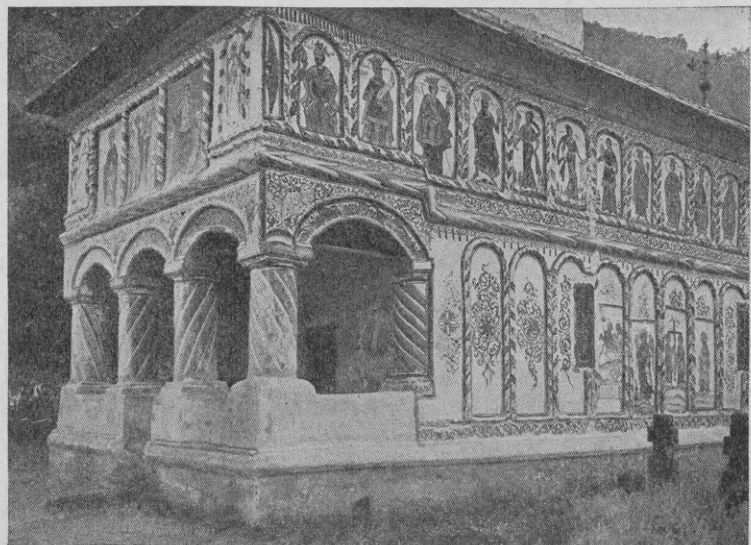
Ei olnud väike Tartu meeste üllatus nähes sellist vapi kavandit ja nad küsisid üpris kibedalt: mis on meil tegemist pussiga ja miks põrgupihta peab olema Tartumaa vapi väljak üleni punane?!...

Vastavast kohast esitatud vapi kavandi kohta lähemalt teateid pärides on meeste seletatud, et vaadake, uus vapp põhjeneb traditsioonidel: kunagi ordu ajal olnud Tartu piiskopil säärane vapp...

Nüüd murravad mehed jälle pead, et mis pagan peaks meil veel tegemist olema tolle piiskopiga, kes tuli tule ja mõõgaga orjastama eesti rahvast?!...

Arvan omalt poolt, et Tartu maakonna meestel ei tarvitseks vist oma uue vapi suhtes palju pead mürda, sest siin on vist küll eksitusega tegemist: mõne kantselileliku viperuse tõttu on Petserimaa vapi kavand sattunud eksikombel Tartusse. Eksitus muidugi parandatakse, sest ei ole ju mõeldav, et Tartumaa oleks punane ja harrastaks pussikultuuri. J. V.

Õiendus: Eelmise numbriga kunstikroonikas on pildi allkirjas eksitava veana trükitud: kunstnik Eller ja Sannamees oma ateljeedes. Peab olema: kunstnik Eller ja Starkopf.





TORI PÕRGU

kuni Tori alevini, kus asetsebki „põrgu“.

Kilomeetrit kümme Pärnust viih. äsjaehitatud kaarsild üle Reiu jõe suudme, mille järel paistma hakkavad Sindi kalevivabriku korstnad ja veeorn, raudteejaama punaste katus- tega hooned, vene kiriku tornid ja siia-sinna laiali paisatud visikesed nukumajad. Maantee läbib alevi selle südamest, jättes vabriku enda vasakut kätt jõe kaldale.

Jõudnud alevist läbi, vilksatavad silme eest mööda metsatukad, aiarohelusse uppuvad talud, endise Tori mõisa hooned ilusa lossiga ning peagi hakkab silma Tori kiriku torn. Kui omnibus saabub alevikku, siis näeme seal peale kiriku veel rida maju, vana kõrtsihoonet, surnuaida ja vana tuttavat Pärnu jõge, millest viib üle nahksild. Teiselgi jõekaldal on veel aleviku hooneid.

Kaugemal kiriku taga, kartulipõllul silmame aga mingit valendavat trepikäsinuu taolist ehitist — see ongi sissekäik Tori „põrgusse“. Mööda kitsast jalgrada pääseb sinna lähedale ja peagi avaneb pilkudele üsna suur avaus maapinnas nagu mingi kraateri suu, kust alla viib puutrepp.

Koobas ei paistagi seest õudne ega pime, ka siis mitte, kui oled jõudnud aila. Nimelt avaneb üks koopa seis suure kaarvõlvina jõeale. Jõgi voolab otse jalge all.

Olemegi Tori „põrgus“. — Mis siis on õieti see „põrgu“? Kirjeldataud kohalt on jõe kallas umbes 200 m pikkuselt kõvast liivakivist ja üsna kõrge, kohati kuni 10 m, moodustades järsu valendava seina. Ning

sellesse liivakivist kaldasse on vesi aegade jooksul uuristanud koobastiku, mida tuntaksegi Tori Põrgu nime all. Koopa südamest hargneb veel madalamaid koopaid ja uuristusi maa alla, mis aga on täitunud prahiga ja niivõrd madalad, et neid mööda on raske tungida sügavamale, kuigi rahvasuus liiguvad jutud, et need koopad minevat kaugemal avaramaks ja ulatuvat üsna kaugele maa alla. Kõneldatakse koguni, et kogu aleviku selle jõekalda poolne osa (vasak kallas) olevat maa alt õõnestatud ning et kord olla lastud Tori „põrgu“ käikudesse pardid, kellukesed kaelas, kes ilmunud maapinnale kuskil Tartu või Peipsi lähedal.

Vanal ajal on seda koobastikku kasutatud arvatavasti redupaigana sõjahäda korral. Varemalt olla nimelt kallas koopa jõeale avaneva suudme juures olnud kasvanud puisse ja põõsaisse. Lagedaks on ta jäänud alles hilisemal ajal. Pealt aga on koopale tekkinud avaus hoopis hiljem, vast inimpõlv või veelgi vähem tagasi, kuna koobastiku lagi kord kündvate hobuste raskuse all ühest kohast sisse langenud. Nii pääses sinna koobastikku sisse siis ainult jõe poolt, läbi vee.

Tori Põrgu on nüüd võetud loodusekaitse alla ja on hakatud panema suurt rõhku tema ja ta ümbruse korraldamisele ning korrashoiule, püüdes igati tulla vastu turistide soovidele.

Kes on jõudnud juba Pärnuni, sellele ei tohiks teha raskusi sõit Tori Põrgusse.

Ev. A.

Kes meist ei tunneks või poleks kuulnud seda nime? Peidetuna Pärnumaa jõgede, metsade ja rabade rüppe oli ta rändurile varem raskesti ligipäästav. Nüüd aga peaks Pärnu suvitama sõitjatele teiseks huvireisusihiks peale Kihnu ja Ruhnu saarte saama väike kõrvalhüpe ka Tori „põrgusse“. Sõita bussil Pärnust sinna on ainult 30 km ja pealegi pakub sõidutee juba enne Torini jõudmist mittemeti vaatamisväärsset. Maantee ei lahku kogu sõidu kestel laiast Pärnu jõest, nad looklevad sõpradena ikka tšinetise lähedal. Nii kestab see

Aleksei Rannit

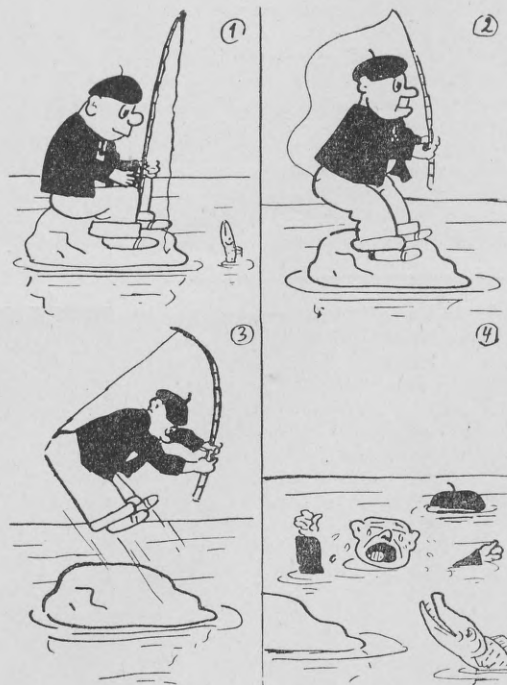
LÕPP

Sina tulid ja uuesti läksid, —
üle mindud on Rubikon!
Rõõmud kinni kõik piinaga maksis
sule viha täis lõikav joon.

Vastu akent september siis istus,
oli hall ja märg tema selg.
Sinu kuju must toorelt kisti —
käs sügise südamest relv.

Olid kustunud pihlakail tuled,
üles — uttu kutsusid teed.
Sina tagasi enam ei tule,
rebit lülideks tundmuskee.

Kogust „Akna raamistuses“



Lugu Ugariti linna ja Amurru maa ülemprohvetist

Prantslased Schaeffer ja Virolleaud on leidnud kaevamisel Ras Samaras (vana Ugarit) Süürias kevadel 1935 muu seas alfabeetilises kiilkirjas kirjutatud teksti. Kolmest veerust savilaual on 1. murenend lõpult, 3. alguselt ja tagaküljel pole midagi loetavat. Jutt on osalt foiniikia murrakus, osalt sumeri keeli (kursiivosad). Märkusi olen teinud vähe: Alejan Paal ja Moot on Ugariti jumalused. „Tänapäeva“ toimetaja olgu kiidetud selle eest, et võimaldas selle avaldamise.

I. Ja see sündis 17. aastal pärast maavärisemist, et Ugariti kuningas, keda hüütakse MLK SVS MCPP, see on ära seletatud: Lendava Hobuse Kuningas, tegi joodud kõigile oma vürstidele ja kogus kokku oma prohvetid ligi nelisada meest, et ta oma kuningriigiau, rikkust ja oma suuruse kallist ilu pidi üles näitama. Ja see sündis, kui nemad söid ja jõid, et üks prohvetilaste hulgast, nimega MJT MTSNRK (see nimi pole tõlgitav, hääldada vist: Mait mutasnurk) heitis kuninga auujärje ette silmili maha ja tõstis oma häält ja ütles sedaviisi: „Kuule, oh Kuningas, Alejan Paal on mõned Amurru poegade seast tõstnud prohvetiks, eks see mitte nõnda ei ole? Aga minule on tema öelnud nägemises sedaviisi: Ennegu mina sind valmistasin ema ihus, tundsin ma sind ja olen sind pühitlenud ja olen sind pannud Amurru lastele prohvetiks maailma otsani kuulutama neid imeasjasid ja imetähtesid, mis on sündinud ennegu pahareti rahvas tuli õhtu poolt ja Amurru rahvas neid orjas 700 aastat ehk 33 inimese põlve. Ja sina pead prohveti viisil rääkima Amurru laste kohtumõistjatest, kes neid ära peastid sellesinatse pahareti rahva käest. Ja tema ütles veel mulle: Needsinatse teised prohvetid peavad pöörama sinu poole, aga sina ei pea mitte pöörame nende poole, sest sina pead olema minu suu ja prohvetite pea. Sina, oh kuningas, tõsta mind prohvetite...“

II. „Kuningas elagu kaua. Kui ma ütleksin, et seesinane ei oska rääkida prohveti viisil, siis mina laidaksin Alejan Paali. Aga tema vigadused on väga suured Ugariti laste silma ees. Vaata, hinge ei ole tema nikerdatud kujude sees ega elavat õhku teips mitte tema kätetegudes. Kirjutatud on: Ugarit sööda ennast päevaveeremise tuulega, puhu teeb tema seaduse karduniašega, puhu viiakse õli Egiptuse maale. Ja see käib tema kohta. Ja ei mina taha seda kuulutada, aga see sai mu südames kui põlev tuluke, mis kinni peeti mu luukontide sees, ja ma tüdusin ära kannatades ja ei suutnud

mitte. Sest vaata, ma tean, et häda on tema küljes ja suur vigadus. Eks ole tema see, kes on öelnud sedaviisi: Lehtmaja vilus istudes kuulati põnevusega suure Põhjamaa kirjaniku kunstitööd. Vahel sekka tegi üliõpilane mõne seletava tähenduse, kuna vend küsimisi ette pani, kui mõnest raskemast kohast aru ei saanud. Lehed sahisestid tasakesi, aga keegi ei pannud seda tähele. Ammu ei olnud siin muud kui tühi-seid meelitusesõnu, tühi-seid uudiseid linna noorte inimeste armulugudest kuulnud. Nüüd korraga räägiti midagi muud, seni kuulmata suuri ja sügavaid mõtteid, näidati teissugust elu, teissuguseid inimesi...“ Tema on siin vaimustatud ühest JBSN'i nimega inimesest, aga eks tema ole ka öelnud, et seesinane mees on üks labasematest väikekodanlike moraali jutlustajaist. Sina ehk ütled, oh kuningas, et prohvet õpib oma surmani. Aga tema ei õpi mitte, vaid ta hoopis oma tarkusest ja kiidab ainult seda, mis tema on lugenud ja räägib sellele järgi ja usub arvustajaid enam kui prohvetit. Tema ei mõtle mitte, et see, mida inimene jõuab veerida üles oma päevade ajal, on pisut, ja ei usu, et tarkusesõnu, mis on varastatud teiste prohvetite käest, mitte ei maksa puistata oma põuest välja, ennegu ta on saanud oma luuks ja lihaks. Ja sellepärast, et tema pillutab nad otsekohe oma peost laiali. Ma ei tea mitte, kas ta arvab, et rahvas igatseb neid üpris väga, aga paistab väga selgesti, et tema hing ütleb: Laastudest ma ta-

han ehitada suure vürsti koja ja poetikildudest pealiku vägevate hoonet, et mina võiksin olla kütsutud ja seatud Ugariti ülemprohvet.

III. ...Kas ta arvab seda õigeaks, et ta on öelnud: Mul on enam õigust kui neilsinatsetel teistel prohvetitel. Sest, vaata, temal on ainult kolm ehk neli asja, mida ta on peksnud kõik oma elupäevad, ja viiendat ei tea mina ega keegi teine mitte. Ja kui tema hing tema sees on väga ära tüdinud neid materdamast, siis tema kuulutab nagu pasun Moot'i kojast, et peksjad hakkavad sööma ja jooma ja olema rõõmsad. Aga Alašia Eel on öelnud ja meie teame, et inimene peksku enne ennast kui ta lööb teisi ja ta on öelnud sedaviisi: Kes nelja asja peksab, see ei löö mitte ennast, vaid teisi, aga seesinane, kes lööb 70 korda 7 asja, eks seesinane peksa iseennast, oh inimeselaps.

Ja, oh kuningas, eks ole sedaviisi. Kui tema ütleb, et armastus tuleb avalikuks selles, et teiste tarvis elatakse, siis on see tema meelest nii suur tarkus, et Kar-kamiši ega Halapi põllumees ehk talupoeg seda mitte ei mõista, vaid ainult püüab aru saada. Eks tema ole uhke oma tarkuse raasule? Ja seepärast tema on laiali laotanud Teenipi preestri MRKS poja KRL'i [lugeda vist: Mark(a)s ja Karl] õpetusesõnu. Sest eks seda tee need, kes arvavad, et nemad üksi on tähtsad ja alama rahva heategijad. — Ja eks tema ole see, kes oma prohvetisõnade viina on tempinud veega ja pannud nad surnute suhu. Sest alamal rahval on tulnud äkitsel rumal tahtmine teada saada, kuidas elasis nende surnud isad-emad. Ja Ugariti ülemprohvet arvab sedaviisi: Tõesti nemad pidid olema minu tegumoodu, sest midu nemad ep oleks inimesed, aga isegi Kohtumõistja Kolmanda Amenhotepi päevil ei võinud olla nõnda tark kui mina. Sest Ugariti ülemprohvet usub ainult hingederändamist ning seda, et tema hing igas uues kehas, mis ta paneb enesele selga, läheb kangemaks ja turremaks. Ja otse sellepärast tema ei taha mitte lubada, et üks teine mees teeb seda sama viisi ja räägib prohvetiviisil sellest, kuidas tema oma muistises elus maksis kätte oma äranaerdud naise pärast. Sest tema ei teeks mitte nõnda ning teatavasti neil vanadel päevadel elas ja oli tähtis ainult viletsamas kehaanumas ja vesisema maiguga Ugariti ülemprohvet.

Ja hingederändamise kohta:

Kahjuks me ei saa seda teada, mis ta arvas selle kohta, sest siin tekst lõpeb. Samuti jääb teadmata, kas nimetatud MIT MTSNRK sai ülemprohvetiks. Arvatavasti mitte, sest süüdistused on harukordselt pikad. Vist sellepärast, et pretendent oli juba oma võimu tarvitanud teiste prohvetite suude avamiseks ja kinnipanemiseks.

Hugo Masing

KIRJANDUS

JAKOB LIIV „ELU JA MÄLESTUSI“

Meie väheses memuaarikirjanduses on Rakvere provintsilinna vaikuses elava vanakirjaniku Jakob Liivi ülalnimetatud mälestustekogu, mis hiljuti ilmus, üheks huvitavamaks raamatuks. Kirjutatud lühidalt ja ladusalt, kohati vaimukalt, annab ta ülevaate mitte üksi Jakob Liivi enda ja ta venna Juhani elust ning sellest sõprade ja kaastööliste ringist, kes neid ümbritses (J. Kunder, K. Krimm, P. Jakobson, J. Tamm, O. K. Münther, M. Kampmann jt.), vaid ka oma aja oludest üldse.

See on ärkamisajale järgnev Jakobsoni pingne võitlusaeg, siis venestusaeg Grenzsteini ja teistega, edasi saandite vahetus ja 1905. punased aastad, mil elab ja tegutseb ning võitleb Jakob Liiv. Need aastad saavad omapärast valgust külakooliõpetaja, külas ning alevi eesti elule erksalt kaasa elava vaimuimemise vaatenurga alt. Nähes venestuses meie maale ja rahvale kõige suuremat hädaohtu on Liiv kogu aeg võitluses selle vastu küll kõnede, ajalehtede ja oma ilukirjanduslikkude tööde kaudu.

Aga ka hilisem aeg, Maailmasõda, Vabadussõda ja veel hilisem kohalik (eriti Rakvere) olukord libiseb siin lugeja silmade eest mööda paljude huvitavate tähelepanekute, sündmuste ja ääremärgetega. Loeme kirjaniku kokkupuudetest Tammsaare, näitlejanna Gleseri, kindral Tõnissoni ja paljude teistega, kellega Jakob Liivi ta pikk elutee kokku on viinud.

Autor on oma kirjutusviisis tagasihoidlik ja vähenõudlik, kuid südamlilik ja lihtne. Need, kes tunnevad teda ta viimaste aastate avalikkudest kõnedest kodulinnas Rakveres, leiavad siingi jutustamas sama elukogenud ja kaugelt ärkamisaja piirilt tulnud vaimu-

Karl Ehrmann. Õngelatiga mööda Võrumaad. Kalakirjad ja miniatüürid. Võrus 1935. 76 lk. Hind kr. 1.25.

Kergelt lektüüri on kaht liiki: üks niisugune, mis pingutab ja ärritab, teine niisugune, mis vaigistab ja rahustab. Kummalgi liigil on oma lugejaskond. Käesolev miniatüüride kogu kuulub viimaste hulka. Ses leiduvad tosin õngitsemisjuttu on puhkuseks ja rahustuseks, nii nagu õngesport ise on väga tihti vaimutööliste puhkusespordiks. Nende õngejuttude keskuseks on



Jakob Liiv oma perekonna keskel

inimese ning sulemehe, kellele veel palju omane on sealt minevikust. See omapärane kodune hõng, mis teoses kogu aeg lugejat rahustab, annab raamatule erilise mõnusa ja hubase värvingu.

Jakob Liiv on kõige vanem meie praegu elavatest kirjanikkudest. Üle 50 aasta on ta sule ja sõnaga eesti rahva kasuks töös olnud ning Rakvere, eriti aga Väike-Maarja ja teiste Liivi tööpaikade avaliku elu ja kultuuri kõrge tasapind on sageli otsustaval määral mõjutatud just tema poolt. Elades praegu Rakveres oma vanaduspäevi ligi 80-aastasena ei ole ta praegugi veel järele jätnud seltskondlikus ja ühiskondlikus töös kaasatõtamist. See on vana kooli kooliõpetajate ning rahvaharitlaste erilisel sümpaatne joon, mis meie ajal kahjuks sagedasti kaduma on läinud — mis aga tema „Elu ja mälestustes“ lugeja südamed võidab.

Jakob Liivi „Elu ja mälestusi“ kuulub meie memuaarikirjanduse paremiku hulka. Ja sellena jääb ta ka tulevikus püsima nii oma materjalide mitmekülgse väärtuse kui ka hea jutustusoskuse tõttu. **E. Roone**

Võru lähedane Vagula järv, ja nende peategelaseks peale autori enese enamasti Jaan Vahtra. Viimasele võlgneki autor nähtavasti mitmedki jutusüžeed ja Jaan Vahtra kaastegevusel areneki mitmest päris harilikust sündmusest kalastusseiklus.

Ilukirjandusliku novelli mõõdupuuga saab mõõta särjepaari Nirri ja Nurri armastusnovelli pingse võitlusega elu eest ja selle traagilise lõpuga. Siin pole happy end'i nagu käesoleva kogu teistes juttudes.

T.Ü. „MAJA“

TARTUS, SUURTURG 3, TEL. 400

Täielikum

RAADIO aparaatide ja osade valik

FOTO kaupade valik: ZEISS-IKON, AGFA, KODAK, IHAGE jt. kaamerad ja tarbed

JALGRATTAD WANDERER, RUDGE, NORIS, DERBY, ESTONIA jne.

MOOTORRATTAD: Ilmakuulsamad RUDGE, B. S. A., TRIUMPH jt.

AUTOD: HANSA, HANOMAG, DIESEL, MAGIRUS jne.

BÜROO- JA KIRJUTUSMASINAD

EHITUSMATERJALIDE KAUPLUS JA LAOD TARTUS, RIIA TÄN. 49,
TEL. 16—17



puhkuse ja ei mõista sellega midagi peale hakata. „Need päevad olid kohutavalt pikad, pikad ja väga igavad.“ „Ühel puhkepäeval oli ta süda eriti täis, et milleks, kurat, ametnikule üldse puhkus antakse. Poleks vaja. Ilmaaegu. Maksjale kahjulik ja saajale vaevaks.“ „Nüüd aga — kõnni kui narr mööda linna või hoia, istudes kaks kätt süles, nagu vanatüdruk kassi.“ Ägades sellise puhkuskoorma all, üürib Võru velsker ühel päeval paadi, võtab landi kaasa ja aerutab igavusest järvele, tundmata üldse mingit huvi selle vastu, kas kala tema lanti puudutab või mitte.

Aga nagu heast või kurjast saadetult kaksab tema lanti hügelhaug, kes peaaegu uputakski Võru velskeri, kuid võitlustuhinas, olgugi ilma kalapüügi oskuseta, veab ta havi kaldale ja — see kaalub 22 naela.

— See on tüüpiline miljöökäsitus väikelinnast, kus kõik elanikud üksteist tunnevad ja kus uuritakse peenelt välja seegi, kuidas kellelegi sobib puhkus või mittepuhkus.

„Tuli Vagula järve all“ meenutab juba Aug. Gailiti või Juhan Jaigi liialdusfantastikat ja „Põgupõhjalised“ taotlevad olla kohalikke muinasjutte Vaskna ja Tuule järve „lohnessi“ elukatest.

Karl Ehrmanni „Õngelatiga mööda Võrumaad“ on mõnus puhkelektüür, rahustav, mõtteid loodusse viiv.

A. T-aa

P. A. Speek: ATABOY

Jutustus eestlaste elust Ameerikas. Noor-Eesti „Rahvaraamat“ nr. 7. Hind kr. 1.—.

P. A. Speegi „Ataboy!“ on raamat, mille sündmustik kannab meid „paljude võimaluste maale“ — Ameerikasse ja näitab, kuidas seal elavad eestlasest suguvelled, kes siirdunud sinna õnne ning paremaid võimalusi otsima. Ja seda õnne on seal vähe, isegi vähem kui pisi-tillukesel kodumaal. Suur tööpuudus löikab ära kõik teenistusvõimalused, nii et elujõulised, tugevad mehed peavad peale päevast asjatut töötusimist hankima kõhuti kerjates või vaestehoolekande asutuste supiköökidest.

Sama teed peavad käima ka jutustuse peategelased — kaks atleetlikku eesti noormeest. Üksteise rahvust mitte tundes pöörduvad nad ühes supisabas kaklema ja peale ägedat lahingut tänaval taipavad ühte rahvusse kuuluvust. Neile tuleb appi üks Ameerika ajakirjanikke,

TARTU TRIIKPESUVABRIK

TARTUS, SÖÖGITURG 4,
TELEF. 2-22



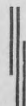
VALMISTAB

ÜKSIKTELLIJAILE JA ÄRIDELE

TRIIK- SÄRKE

INGLISMAALT PÄRITOLEVAST
HEAST RIIDEMATERJALIST.

MOODSAD MUSTRID
RIKKALIK VALIK



Valmissärgi hinnad alates
kr. 6.80 ja kallimad

TELLIMISI VÕETAKSE VASTU:

Vabriku õmblustöökojas: Söögiturg 4, II korral.
Riietepressimistööstus „MEMPHIS“ — Suurturg 3.



A./S.

„D. Mirvitz & pojad“

Tallinn, S.-Tartu mnt. 13. — Tartus, Raekoja 6.

Soodsaim ostukoht

majatarvetes

Ettenägelik

valib õigeaegselt

elukindlustuse,

mis pakub teile seda, mida teil kunagi pole põhjust kahetseda.

Vanaduspäevade muretus, laste haridus, perekonna kaitse ootamatuste vastu, kogumine jne. — seda kõike võimaldab elukindlustus ideaalsemalt, kui ükski teine vahend.

KINDLUSTUSSELTS „EESTI“

Asut. 1907. a.

Kodumaa suurim ühistegelik kindlustusettevõte.

kelle abi ja ainelise toetuse varal mehed hakkavad andma rändetendusi ning koguvad tarvilikud summad kodumaale sõiduks.

Jutustuses valgustatakse üksikasjalikult tänapäeval Ameerikas valitsevaid olusid tööleidmise alal. Teos on illustreeritud Ameerika eestlase P. Mülleri poolt, mis võimaldab lugejal tutvuda ka tolle maa illustreerimiskunstiga.

Odavate hindadega

soovitan:

telliskive,
silikaatkive,
lupja,
tsementi,
Rootsivärve,
faluuni punast,
Veneetsia punast,
rauavitrooli,
värnitsat,

ookrit,
liimi,
krohvimatte,
katusepappi,
ehitusnaelu,
kriiti,
katusetõrva,
bitumiini,
asfalti

ja teisi ehituskaupu

**Tartu Katusepapi ja Tõrva-
vabriku kauplus**

Holmi tn. 5, tel. 5—53.

Joh. Huik



KAERAHELBED

andes jõudu ei põhjusta üleliigse
rasva tekkimist, vaid hoiavad
keha nõtkes ja saledas

Suurveski

J. PUHK & POJAD

Ü./K. EESTI RAHVAPANGA

Aktiva		arvete seis 31. juulil 1936. a.	Passiva	
Kassa	56 181,91	Osakapital	361.086,76	
Hoiuarved	952 726,59	Tagavara kapitalid	153.855,25	
Väärtpaberid	645.263,71	Amortisatsiooni kapitalid	83.760,—	
Väärtused	2.586 50	Hoiuarved	4.857.344,61	
Diskonteeritud vekslid	1.617.307,56	Võlad teistes kred. as.	61.087,62	
Tähtajalised laenud	53.544,55	Riiklikud laenud	31.199,46	
Riiklikud laenud	31.376,34	Korrespondendid	268.107,93	
Konto-korrent laenud	1.941.180 59	Väljaantud garantiid	114.292,06	
Korrespondendid	433.258,59	Mitmesugused kreditorid	2.000,—	
Garantiide debitorid	114.292,06	Tulud	245.166,58	
Mitmesugused debitorid	3.000 —	Muud passivad	54.417 30	
Vallasvara	29.853,38			
Kinnisvara	250.000,—			
Kulud	82.857,—			
Muud aktivad	18 888,79			
	6.232.317,57		6.232.317,57	

EESTI HÜPOTEEGIPANK

TARTUS, PROMENADI 5. OMAS MAJAS

annab linnade ja alevite kinnisvaradele pikaajalist laenu pantlehtedes. Laenult võetakse aastas 6½% intresse ja 1% kustutusmaksu.

Laen kustub automaatselt 33½ aastaga, teda võib aga igal ajal pantlehtedes tagasi maksta. Laenu antakse kiviellamutega kinnisvaradele kuni ⅔ ja puuellamutega kinnisvaradele kuni ½ nende väärtusest panga hindamise järgi.

Eesti Hüpoteegipanga pantlehed annavad aastas nimeshinnast 6% sissetulekut ja on heaks kapitali mahutamise vahendiks, olles kindlustatud kõigi panga varadega, laenuvõtjate kinnisvaradega ja nende solidaarse vastutusega, samuti ka kindlustusseltsidega sõlmitud erilepingutega. Neisse pantlehtedesse võib mahutada seltside, ühingute, haigekassade, vaeslaste, omavalitsuste ja muid kapitale ja neid pantlehti võetakse valitsusega tehtavate lepingute tagatiseks ja aktsiisi- ning tollimaksu kindlustuseks. Eesti Hüpoteegipank on asutatud 1884. a. — 1. jaanuaril 1936. a. oli tema pantlehti ringkäigus üle 9 miljoni krooni väärtuses, kusjuures nende kindlustuseks panditud kinnisvarade väärtus oli panga hindamise järele üle 20 miljoni krooni ja 2 miljoni kuldrubla; tule vastu olid need kinnisvarad kindlustatud üle 26 miljoni krooni eest.

H. Rehesaar'e mööblitööstus Kivi tänav nr. 18

asutatud 1888.

Mööblikauplus Ülikooli 5

soovitab ladust ja tellimiste peale hinnaväärselt igasugust mööblit



Pilseni, Eksport Pilseni õlled

ning

karastavaid jooke

**ANTS SILVERE
ÕLLETEHAS**

„LIVONIA“

Ühisus „Lõuna Eesti Eksporttööstajade“

lihakauplused asuvad:

TARTUS:	ÜLIKOOLI 7	TEL. 12—59
	TÄHE 72	„ 12—18
	NARVA 9	„ 12—22
	NARVA 145	„ 14—08
	RIIA 125	„ 14—50
VALGAS:	VABADUSE 32	„ 32

2 tähtsat iluravi vahendit

Delila kreem

eemaldab ja hoiab ära kortsude tekimise näonahal

Takema kurgimahl,

näonaha puhastusvahend, teeb naha siidpehmeks, eemaldab naha kesten-
damise ja kõõmendamise.

Keemialaborat. „Takema“,
Tartus

Toimetusele saadetud:

Bernhard Linde: Dr. Edvard Beneš. Tšehhoslovakkia vabariigi teise presidendi elu võitluses oma rahva iseseisvuse eest. 88 lk., 17 pilti. Kirjastus „Varak“. Hind 90 senti.

Józef Pilsudski. Minu esimesed lahingud. Bernhard Linde toimetusel ilmuva sarja „Poola Biblioteek“ neljas anne. Bernhard Linde autoriseeritud tõlge poola keelest. 224 lk., hind kr. 3.49. Kirjastus „Varak“. Tallinnas.

Ungari. Koguteos. Toimetanud Bernhard Linde. Ühe kaardi, 11-ne sügavtrüki ja 10-ne tsinkograafilise pildiga. Kirjastus „Varak“ väljaanne. Hind 3 kr.

Nädal Pildis nr. 15—20.

Taluperenaine nr. 8 ja 9.

Hoonete välistärvimine. 8 värvilise tahvliga. Kodukaunistamise hoogtöö peakomitee väljaanne. Tallinn, 1936. Hind 25 s.

Eesti kirjandus nr. 7 ja 8.

Aed ja mesila nr. 8

Sõdur nr. 22—34.

„Tänapäev“ ilmub üks kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90. Üksiknumber 35 s. Vastutav toimetaja E. ROONE. Väljaandja O.-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUS“, Gustav-Adolfi 8, Tartu, tel. 2-66. Toimetuse ja kirjade aadress: „Tänapäev“, Tartu, Gustav-Adolfi 11, Postk. 76. Ilmus 4. septembril 1936. — Toimetuse kõnetunnid kl. 11—12 ja 2—3, telef. 14-29.

Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikiri saadetakse tagasi siis, kui selleks on lisatud mark. Ilmub iga kuu esimestel päevadel.

„Noor-Eesti Kirjastuse“ trükk Tartus 1936. a.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast.

Meeldiva välimuse

tagab riietus, valmistatud

A.s. "Tekla"

riidekaupadest

KAUPLUSED:

TALLINN, Suur Karja 15
TALLINN, Pärnu mnt. 6 (enne Valli 10)
HAAPSALU, Ehte 6
KURESSAARE, Kauba 2
MUSTVEE, Tartu 14
NARVA, Peetri pl. 2
PETSERI, Kaubarida 6-7
PÄRNU, Vee ja Pika t. nurgal
RAKVERE, Turuplats
VALGA, Kesk 14
VILJANDI, Tartu 6-a
VÕRU, Jüri 5-a

*Jälgige uudisväljapanekuid meie kaupluste
vaateakendel*

Missugust ajalehte lugeda?

Siin ei ole põhjust kaua kaaluda. Kõige uudisterikkam, sisukam, pildirohkem ja ühtlasi ka odavam 7 korda nädalas ilmuv ajaleht on

„UUS EESTI“

Lühikese ajaga on see ajaleht tõusnud Eestis juhtivale kohale ja on võitnud laialdase lugejaskonna nii maal kui ka linnades.

Ajaleht „Uus Eesti“ on õige juht õiges sihis.

Siin kirjutavad parimad jõud igalt alalt:

1. Suurte kogemustega erikirjasaatjad on välismail kõigis tähtsamates keskustes.
2. Kodumaa sündmuste jälgimiseks on lehel laialdane kaastöölise võrk üle terve maa.
3. Lehel on palju eriosakondi, kus eriküsimusi valgustavad vastavate alade eriteadlased. Iseseisvad osakonnad on majandusküsimustele, kirjanduse, kunsti ja kultuuri aladele, spordile, naistele, samuti on lehes noorsoonurk, filminurk, põnev romaan ja rohkesti pilte.

„Uus Eesti“ on parim ajaleht igale kodule!